

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő. NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Zsinati kérdések.

(Folytatás.)

A papképzés és minősítés jelzett reformjából még *további előnyök* is következnenek. Nemcsak a theologusok száma növekednék, a mi jótékonyan folyna be a lelkészhiány megszüntetésére, hanem javulna a theológiára jövő ifju nemzedék minősége is. Egyfelől nem lenne oly ritka a jeles érettségivel papi pályára lépő ifju s másfelől a papi vizsgák alkalmával nem kellene a kivánalmakat a lelkészhiányra való tekintettel sokszor a legcsekélyebb minimumra szállítani le, a lelkészi kar niveaujának nagy kárára. Továbbá, a mi ismét nem kicsiny jelentőségű dolog, a lelkészi fizetések állami kiegészítése, a harmadik év végén nyert s rendes lelkészi jellegre képesítő bizonyítvány alapján, minden ifju lelkész számára igénybelenne vehető; a mihez most sokan csak évek során keresztül teljesített segéd-lelkészség után juthatnak. Teljesen kihasználnók tehát azt az előnyt, a mit a lelkészi fizetések kiegészítéséről szóló állami törvény biztosít, mely a rendes lelkésztől az érettségi vizsga után még 3 évi theol. tanfolyam elvégzését kívánja, s nem jutnánk abba a helyzetbe, hogy a saját törvényeink állják utját az állami kiegészítés igénybevételének. Mert most ezzel magunkat károsítjuk meg s évenként — gondolom — több tizezer koronát vonunk el egyházunktól az állampénztár javára.

Ezzel karöltve járna a *segédlelkészség* intézményének reformja is. A mi valóban kívánatos. Mostani formájában ugyanis a segédlelkészség intézménye nem felel meg a céljának. Minden arra mutat ugyanis, hogy ennek általánosításával az volt a cél, hogy az ifju papjelöltek, a theol. intézetek inkább theoretikus képzése után, kiválóbb gyakorló-lelkészek mellett kellő gyakorlati képzettségre is szert tegyenek. Ezért, hogy a mostani második lelkészképesítő vizsgálat előtt egy éven át kö-

telező mindenkire nézve a segédlelkészség. A gyakorlatban azonban a segédlelkészség a papi teendőket személyesen végezni nem tudó sokszor, nem akaró papok érdekeit szolgálja a közegyház s főleg a fiatal Timotheusok anyagi érdekeinek nagy hátrányára, a kik sokszor éveken keresztül kénytelenek egy pár száz koronáért szolgálni, mikor már régen 1600 koronával rendes lelkészek lehetnének. Nem mondjuk, hogy egyházunk jelen körülményei mellett, a mikor még nincs papi nyugdíjintézetünk, a segédlelkészség, a munkaképtelen lelkészek mellett — de akkor csak is itt — bizonyos mértékig közegyházi érdekét is nem szolgál, de akkor ezt ne burkoljuk hamisan a papjelöltek teljesebb gyakorlati képzésének ürügye alá, mert ez — a mint tényleg úgy is van — ellenszenvessé teszi az intézményt. Azért írok fennebb, hogy egyházi életünk remélt consolidatiója után a segédpapság csak az extensivabb egyháztársadalmi munkát is folytató előkelőbb gyülekezetek számára lesz fenn tartandó. Annál inkább, mert hiszen a három éves theol. tanfolyam maga is az alapos gyakorlati képzésre irányulna s a theologusok a theol. intézetek székhelyein levő nagy gyülekezetekben tényleges gyakorlatot is nyerhetnének.

E ponton még csak egy kérdés volna megvitandató. Az t. i., hogy a léviták, rendes lelkészek és akadémia papok képzésén nyugvó minősültségük közti különbség egész életükön keresztül fennálljon-e, vagy bizonyos körülmények közt és feltételek mellett módosulhasson-e? — Felelet tekintve azt, hogy az életben való komoly munkásság jutalmazása fokozza a törekvést és buzgalmat, nem kellene ez elől elzárkózni. Egyszersmind azonban oly feltételekhez kellene kötni, a melyek garantálnák azt, hogy csak valódi érdem részesüljön abban. A léviták magasabb minősítésének útjában áll, illetőleg azt gyakorlatilag érvényesíthetlenné teszi a lelkészi fizetések állami ki-

egésztéséről szóló országos törvény. De fennmarad a másik lehetőség, hogy kongruás lelkészek nyerhessenek akadémiai minősítést. És ez meg is volna engedendő, de vagy megfelelő tudományos, vagy példányszerű gyakorlati munkásság alapján s mindkét esetben oly idő (pl. 15 évi szolgálat) után, a mely bizonyítéka volna annak, hogy e munka nemcsak stréberkedő fellángolás, hanem komoly lélekből fakadó. Mindkét esetben az egyházkerületi közgyűlés adhatná kétharmad szavazattöbbséggel, ha az első esetben a kerület akadémia papsága, az utóbbiban az illető egyházmegye papsága kétharmada ajánlaná erre a kitüntetésre.

A papképzés és minősítés ilyen alapokra való fektetése mellett nem vonakodnám a *választás reformjától* sem. A gyülekezet szabad választási joga igen szép theoria s ideális emberekhez és gyülekezethez bizonyára egyedül méltó s megfelelő is volna, a minthogy igaz, hogy az egész református egyházszervezet a „szentek”-gyülekezete számára való. De a mostani körülmények között bizony sokkal több hátránya van, mint előnye. Aztán kérdem: mit ér a gyülekezet szabad választási joga, különösen a mostani választási törvény mellett, a mikor a gyülekezet *a maga egészében* nem ismerheti meg a választandókat? A mikor csak a hirre vagy egy néhány „meghallgatás”-ra kiküldött egyén információjára van szorítva s legtöbbször az agitációnak kiszolgáltva?

Ebben a tekintetben annak a felfogásnak vagyok hive, hogy *a papválasztás körüli befolyás megosztandó egy, az egyetemes egyházi érdekeket képviselő testület és az illető gyülekezet között; vagyis a kandidációval korlátozott, próbapredikálással kapcsolatos gyülekezeti szabadválasztásnak.* A kandidációt a minősítés mellett kivánatosá teszi a helyi viszonyok és személyi tulajdonságok különbözősége. A kándidáló bizottság egyik része az egész egyházkerület területére szóló s legalább három évenként megújítandó mandátummal ugy volna összeállítandó, hogy annak nagyobbzámu (35—40) tagját maguk a lelkészek válasszák a mindenkor püspök elnöksége alá lelkészek és theol. tanárok közül. A másik része pedig az illető egyházközség küldötteiből (4—6), kiegészítve az illető egyházmegyei tanácssal. Ez utóbbiak vizsgálnák át a folyamodványokat, állítanák össze a minősítési táblázatot s állapítanák meg a helyi kivánalmakat s ezeknek megfelelő követelményeket. Az ezeket magában foglaló irat a püspöki irodán sokszorosítottván, megküldetnék a kándidáló bizottság többi tagjainak is, hogy azok is egy kitűzött napra az elnöknek szavazatukat beküldvén, a kándidáltak megállapítva, próbaszónoklat tartására időt kapjanak, ugy azonban, hogy próbaszónoklat-tartás czimén három óránál több időt senki se tölthessen a gyülekezetben s a

látogatások tétele a választásból való kizárást vonják maguk után.

Meggyőződéseim szerint csak ez lenne az az eljárás a papválasztásnál a mi ugy a egyházközség, mint a közegyház magasabb érdekeit kellően megvédhetné.

Nem lehet eltagadni, hogy a *lelkészek át-helyezésének kérdése* is igen fontos dolog volna egyházunkban és igen sok esetben sok kényes pert és fegyelmi eljárást tenne feleslegessé. Ez azonban annyira bele vágna ugy a gyülekezetek autonomiájába, mint egyházunk egész szervezete kérdésébe, hogy ez idő szerint meg kell elégednünk azzal, hogy ha fegyelmi büntetésül alkalmaztatik súlyosabb esetekben az, hogy a lelkész 1—2 év alatt más állomásba tartozik távozni.

Ezzel a papképzés, minősítés és választás kérdésére vonatkozó véleményem elveit — részlet-kérdések megvitatása most nem tartozik ide — kifejtvén, áttérhetünk a *tanárok és tanítók* dolgára.

(Folytatjuk.)

Nyílt válasz

egy nem nyílt levélre és Kiss Károly agyagfalvi lelkész „Nyilatkozat”-ára.

Az agyagfalvi pap leánya reversálisára vonatkozó sorait — mint írja — „nem a lapszámára írta” Jó. De egészen privát levélnek sem tekinthetjük. — Mert hát, azt csak nem gondolhatja senki, hogy ily ügyben én privát levelezést iolytassak, nem tudom, hány emberrel. Aztán, mintha világosan a szerkesztőnek szólna e passus: „Egy-egy ilyen eltévelyedés-től még ne ijedjünk meg s ne féltsük a Krisztus anyaszentegyházát!” Mintha mondaná: kár ilyen dolgokért lármát ütni! Pedig, a miket Ön felhord még megdöbentőbbek, pld. hogy egy ma is az esperesi székben ülő papnak független állásban levő fia adott róm. kath. neje javára hasonló reversalist; meg hogy egy mezősegi papnak — táblabíró — fia egyenesen avertált neje vallására; sőt egy másik papnak theologiát végzett s holland egyetemen volt fia lett katolikussá. Nős, kérem, ezek egyszeruen „egy-egy eltévelyedés”, a melyért nem érdemes szólani?! Nem ismerem s így nem is részletezhetem az említett eseteket. De azt ezek után állítom, hogy itt nem egy-egy szomorú esetről van szó, hanem a vallásos hitről és meggyőződésről nem is szólva (Istenem, hogy idáig jutottunk!) — az egyházi köztudatnak és közérületnek is oly elernyedtségéről, a mely már komoly katasztrófa magvait hordozza magában. Nem szólok a nagykorúság szabadságával — meggyőződéssel vagy -- mint inkább hiszem — annak teljes hijjával — ily szomoruan (vissza-) élt pap-fiúk eljárásairól, bár újra kinyilatkoztatom, hogy erkölcsileg teljesen jogosítottnak tartom azt a következtetést, hogy a melyik pap saját gyermekeinél nem képes oly szilárd vallási meggyőződést létrehozni, hogy az minden kísértésen győzedelmeskedjék: az elvesztette a bizodalom erkölcsi alapját arra, hogy az egyház egy gyülekezet lelkigondozását továbbra is reá bizza. Főleg, ha egyháza hűtlen tagjaival azután is jó viszonyt tart fenn. De az agyagfalvi esetben azt írni, hogy „mégis lehet azt a szegény papot menteni, hiszen a leánya legalább nem hagyta el a vallását, pedig felteszem, hogy volt kényszerítve arra is”: ez épen

az On részéről ép oly felületes nyilatkozat, mint a mily joggal megrovott annak az egyházmegyének a papsága, a mely — a mint egy másik levél írja — „az előbb említett esperest az említett eset megtörténte után jubilálta és egy új ciklusra esperesi megbizással látta el.“ Vagy mióta szünt meg evangéliumi hitünk s reformált vallásunk, még egyháznak papja szemében is, az idvességnek s így a földi boldogságnak is egyedüli forrása lenni?! Vagy ezek már csak frázisok a szájunkban, melyet hol jó pénzért, hol kényszerű kötelességből mondunk esketési beszédeinkben a házassuló pároknak? S ha még az, micsoda anya az, ki édes önvérének, szive magzatának nem akarja biztosítani az idvességnek és földi boldogságnak ez egyetlen forrását és biztosítékát?! Ha pedig nem az, a ki cselekedetével tesz bizonyosságot arról, hogy neki nem az, hogy ő más valóságban látja azt és ott akarja biztosítani gyermekeinek: az olyan hypokrita egyházkban csak veszedelem és mételey, a melynek nem magától való eltávolodására kell várunk, hanem a melyet maga az egészséges szervezet dob ki magából. Részemről nem csak helyeselném, de sürgős szükségnek tartanám, hogy az olyanok, kik gyermekeiknek más felekezetre való eligérése által csak holt tetemékké, sőt veszedelmes kelevényné lettek az egyház testén: azok onnan kiirtassanak — *excommunicaltassanak*. Mert a protestantizmus ereje nem a meggyőződés nélküli tömeg nagy számában, vagy pláne hűtlenek által szaturált seregében van, hanem az élő hittel teljes tagokban.

Nem akarok rigorozus lenni e kérdésben, — bár egészséges egyházi élet s élő ker. prot. hittudat mellett ez engedékenység is ki van zárva — hogy prot. papok gyermekei vegyes házasságra lépjenek. De ismerem papjaink helyzetét, különösen a leány gyermekek dolgában. Egy jó parti, a leány jó elhelyezése nagy dolog. De ez esetben? A tanár völegény csak világi lehetett. És ha igazán szerette menyasszonyát: érdekében állt neki megalázni azt és pelengérré állítani annak egész családját? Nem az lett volna legalább is a helyes eljárás, hogy menjen át az államhoz tanárnak, hol neje s ennek nem szerinti gyermekei megtarthatják vallásukat? De itt arra bizonyára nem is gondoltak. Miért is? Mikor a ref. papi családtagok olyan készek voltak az engedékenységekben, hogy miután a völegény egyháza nem engedett, engedtek ők, hiszen nekik nem kellett engedélyt „kérni“. Ők a maguk urai; meggyalázzhatják tehát azt a lészket, a mely nekik oltalmat, védelmet, exisztentiát adott. Megalázzhatják azt az egyházat, melynek kollegiuma a papiut olcsón kitanitattatta s a papkisasszonyra nézve oly nevelési és vagyoni állapotot biztosított, hogy „tanár“ kérője akad. Ez a protestáns szabadság; így értelmezik nálunk. Mert nálunk természetesnek tartják, hogy kollegiumaink tanáraitól senki se kérje számon egyházuk iránt tartozó erkölcsi kötelességeik teljesítését, míg a róm. katolikusok részéről ismét természetesnek azt, hogy ott komolyan veszik. Így történik aztán, hogy kollegiumaink olyan tanár-özvegyeknek és árváknak fizetik hozzájárulásukat az özvegyárvai gyámintézetbe, vagy fizeti őket a saját keblü gyámintézetéből is, a kik a legbuzgóbb kath. propagandát üzik; hogy kollegiumaink ifjúságát a kereszt alatt vezetik, mikor a tanár ur nejét kísérik utolsó utjára. Hogy fog az ilyen pap és tanár szájából hangozni a hiveit és tanítványait hithűségre buzdító beszéd?

Sajnáljuk, hogy a papi karban magában nem oly hatalmas a testületi tudat, hogy az ilyen esetet lehetetlenné tegye maga közt tisztán a közvélemény sujtó erejével. S hogy akad még paptárs az illetőnek, a ki e szomorú esketésen hivatalosan szerepelt! Ugyan mit mondhatott, ily irtózatosan megázott helyzetben? Erre s ilyenekre a református

pap, nem szabad, hogy kapható legyen sem stólaért, sem kollegiálitásból. Hanem nálunk úgy látszik mindent rendeletekkel kell szabályozni, mert a Lélek nem szabályoz. Bizunk hát abban, hogy a mig végre valahára megindul a Lélek fuvalma: addig lesz erő a hivatalos felsőségben és a törvényben! A P. E. és I. L. máris a folytatásra kíváncsi, „mely — szerinte — az egyházmegyei és kerületi fegyelmi bíróság előtt fog lefolyni“

A mi már most a Kis Károly lelkész aa. nyilatkozatát illeti, erre kevés mondani valónk van az eddigiek után. A dolgot beismeri; hanem okául a „döntő sulyu természeti törvényt“ s az ezt támogató „állami törvényt“ állítja. Valóban az agyagialvi parokhián úgy látszik más „törvény“-ről nem igen tudnak. Az erkölcsi törvény, az idvezítő hit törvénye, a Krisztusnak való foglyul vitetés, s konfirmációkori fogadástételi eskü, az mind semmi a *döntő* természeti törvényhez képest. Avult dolgok, melyeket „mivelt“ ember csak a mások számára tart érvényesnek. — Aztán tőle beleegyezést „nem kértek“ Hogy joga lett volna — sőt állása iránti tartozó kötelessége — az ily feltételű házasságba *magába* bele nem egyezni: nó, hát erről nem érdemes beszélni, hiszen a kirendelt gyámhatóság bele egyezett volna, sőt a 18 éves menyasszony át is térhetett volna a kath. egyházba. És ezt nevezi ő *erkölcsi kényszernek*. Nős, kedves Tiszteletes Ur, ha már Ön annyira a törvény megé vonul, kár volt a törvényt végig nem játszani. Mert ha Ön bejelenti tiltakozását a házasság ellen s a kirendelt gyámhatóság adta volna meg a beleegyezést: hát Ön most fedezve volna. Egy formásági komédiával ugyan, de törvényesen. Így azonban azért kell felelnie, hogy nem tett meg mindent, a mi apai hatalmában volt e házasság megakadályozására. Erre ime kioktatjuk az Ön szellemi társait a jövőre.

Még csak egyet. Jónak látja hivei közül a baptistákat „rajongók“-nak és „féleszüek“-nek nevezni. Tiszteletes Ur! csak sajnálni lehet, hogy a mély vallásos meggyőződésü, bár téves uton járó embereket „papi“ egyének is immár „rajongók“-nak és „féleszü“-eknek tekintik és nevezgetik. Mit gondol: mi előnyt lehetne ígérni azoknak, hogy papistákká legyenek? Igaz, nem annyira „okosok“, mint a parokhián. S ha egy szép napon mind „féleszü rajongók“-ká találnának válni az Ön hivei s nem lenne sem képező, sem kongrua: ugy-e bizony azt is „döntő természeti törvény“-nek fogná tekinteni, hogy „42 évi kifogástalan lelkészi működése után“ a református egyház Önnek vagy nyugdíjat adjon, vagy új parokhiát, melyben „kifogástalan lelkészi működését“ tovább folytathassa, növelvén a „mivelt“ elem számát, az „okos“-ok táborát, a kik kényelmes életet élnek, jó jövedelmet huznak a „rajongók és féleszüek“ kegyelméből.

Szegény gályarabok, ti rajongók és féleszüek! — ime, hogy megokosodtak a ti utódaitok! — Hanem ezek nem is prédikálnak ám I. Kor. 1. 18—31-ről s nem intenek arra, hogy „ne szabjátok magatokat e világhoz“ hanem szólnak a „döntő természeti törvény“-ről, a mely ugyan nem dönt gályarabságba, melyből élet és diadal származik, de dönt szégyen teljes bukásba, melyből származik pusztulás, halál, megbélyegzés.

Nagy Károly.

Utóhang

Székely János kézdívásárhelyi lelkész jubileumához.

A református lelképásztori pálya nem az olcsó népszerűség, utszéli babérok, vagy külső csillogás pályája. Ezen a pályán nagy felelősség mellett, nagy önmegtadással és lemondással, példászerű lelki erő-

vel és önbírálatl, komoly és lelkiismeretes munkát kell végeznie az arra elhivatottnak. Épen azért áldásos munkásságot e pályán csak az fejthet ki, a ki igazi, természetes hajlammal, nemes lelkesedéssel, hivatásának magasfoku öntudatával sáfarkodik a szent szolgálatban. Es ha látjuk, hogy egy hosszú élet alkonyán egy ily munkást a társadalom, az egyház, a jók tisztelete a közbecsülés és elismerés hervadhatatlan koszorújával tisztel meg: ugy bizonyosak lehetünk a felől, hogy ilyen esetben igaz érdem, köz-óra szentelt példányszerű élet találta meg méltó jutalmát. Krisztus evangeliumának egy ilyen buzgó hirdetőjét, istenországának egy ilyen hűséges sáfárát illette a református lelkipásztori pálya legszebb jutalma, a részéről méltán kiérdemelt erkölcsi elismerés és megtiszteltetés abban a szép sikerű, s lelkes módon lefolyt ünnepben, melyet a kézdivásárhelyi egyház és a kézdii egyházmegye rendezett 1902. decz. 28-án Székely János kvásárhelyi lelkész 50 éves papi szolgálatának emlékére. Ennek az emlékezetes és nagyhatású egyházi ünnepnek sorrendjét lapunk már közölte volt mult évi utolsó számában, de ugy az ünneplő egyházi testületek, mint az ünnepelelt férfiu iránt való tekintetből érdemes dolog ezt utólagosan is megörökíteni itt, hogy ne merüljön nyomtalanul a mult idők tengerébe. Es mindenekfelett érdemes dolog pillantást vetni arra a közhasznu, buzgó munkásságban töltött, tanulságos életpályára, a melynek szép erkölcsi jutalma volt a kézdivásárhelyiek ünnepe.

Székely János hosszú, áldásos élete szorosán összeorrot nemcsak a kvásárhelyi tekintélyes egyházközségnek, hanem Kézdivásárhelynek, ennek a törzsgyökeres, tipikus székely magyar városnak újabbkori történetével is.

Székely János kolozsvári segédlelkész volt, a mikor a kézdivásárhelyiek bizalma 1858-ban egyhangu lelkesedéssel a Kunszentmiklósa megválasztott s már akkor nagyhirű Szász Károly helyébe elhivta. Rokonszenves papi egyéniségével s buzgóságával csakhamar megnyerte híveinek bizalmát; gondját kezdetben főleg az egyházközség jövőjének anyagi biztosítására fordítja: mindjárt az első években kepeváltási alapot létesít, majd iskola-alapot, mindkettőt az ő protestáns erőforrásból: a lelkesített és lelkesedett hívek önkényes adózásából, ma e két alap együttvéve a 200,000 koronát megközelíti. A város kulturális életének kezdettől fogva éltető lelke, vezére: 1865-ben életre hívja az olvasó-egyesületet, a mai kaszinót s annak évek hosszú során át lelkes, buzgó elnöke. Egyike azoknak, kik 1871-ben a szűkös viszonyok között lévő ev. ref. elemi iskolát, községivé fejlesztésével, szélesebb alapokra fektetik s a kik a kiseddóvódát létesítik. De gondja és munkássága szélesebb körre is terjed. 1872-ben Antos Jánossal megalapítja a most virágzó „Kézdivásárhelyi Takarékpénztár Részvénytársaság“-ot, melynek két és fél évtizeden át elnök-igazgatója, ugyancsak az akkor megnyílt állami felső népiskolának gondnoksági elnöke lesz s az marad akkor is, midőn 1892-ben ez az intézet polgári iskolává lesz. 1874-ben a „Kisegítő Takarékpénztár Részvénytársaság“-ot szervezi s két évtizeden át ennek is elnök-igazgatója. Nagy és érdemes része van a háromszéki humánus intézmények: az „Erzsébet“ árvaleányintézet, a „Stephanie“ menedékház, a kórház-létesítő egyesület megalapításában s azok felvirágoztatására fordított hivatali és társadalmi munkásságban. 1884-ben az Orsz. Vöröskeresztegyesület kézdivásárhelyi fiókjának s nem sokára vidéki választmányának lesz elnöke s az azok segítségével megnyílt „Rudolf kórház“ fenntartó egyesületében is neki jut közbizalomból az alelnöki tiszt. 1875-ben az ő vezetése alatt alakította meg a város intelligenciája a helyi „Közmivelődési Egyesület“-et, mely felolvasó-, dal-, zene- és színi szakosztályaival

valóságos társadalmi központtá lett. Látható tehát, hogy egyházi, iskolai, társadalmi s kulturális téren e hosszú idő alatt Székely J. nemcsak a buzgó vezérmunkások között van, hanem sok tekintetben mint alapvető és uttörő a közhasznu alkotások terén lan-kadatlan, szívós erejű tényező. Lelke gondját, erőinek legjavát megosztja a legnemesebb érdekek szolgálatában: családja, egyháza, a város és a társadalom boldogságának előállítására, s minden részre tud juttatni annyit, a mennyinek sikere őt a munkakörök mindenikében egész emberré teszi. Évtizedeken át élénk részt vesz, mint a képviselő-testület választott tagja, Kézdivásárhely város és mint törvényhatósági tag, Háromszékvármegye ügyeinek intézésében. Politikai téren a liberalismus törhetetlen híve, de hosszas politikai működése alatt a papi palást szepőlten tisztaságát mindig féltékenyen őrizte és teljesen meg is őrizte. Mint pap, kötelességeit minden körülmények között hiven teljesítette s a más vallásuak iránt is szelidséggel és türelemmel viseltetvén, felekezeti különbség nélkül általános tiszteletben részesült mindig és részesül ma is.

A közszeretben álló lelkipásztort hívei 1883-ban ottani papságának 25-ik evfordulója alkalmából nagyszabású ünnepséggel tisztelték volt meg: 600 koronás alapítványt gyűjtöttek össze s csatolták az ő nevében a kepeváltási alaphoz, e mellett szép, értékes aranybibliával ajándékozták meg.

Az orsz. ezredéves ünnep alkalmával 1896-ban hosszas közeleti munkásságának elismerésül királyi elismerésben részesült: a királyi kegy koronás aranyéremkeresztel tüntette ki.

Egy ilyen áldásos életpályának a közjó szolgálatában meglankadt egyházi munkásnak méltó és tanulságos ünneplése volt az, a mit a k.-vásárhelyi egyházközség és a kézdii egyházmegye rendezett decz. 28-án, a mikor is délelőtt 10 órakor zsúfolásig megtelt a szép, a nagy templom ünneplő közönséggel, s a szokásos alkalmi egyházi énekek után a polgári leány-iskola növendékeiből alakított énekkar szép sikerű szereplése után Bodor Géza esperes mondott szívhez szóló alkalmi imát. Ezután Nagy Gerő kántor-tanító művészi énekszólója következett, majd Szabó Jenő lelkész magas szárnyalású beszéde, ismét a polg. isk. leány-növendékek éneke. Végül pedig az ősz jubiláns alakja tünt fel a szószékben s buzgó, megható imában adott hálát Istennek, hogy kegyelméből adta neki e szép öröm-napot. — Istentisztelet után az egész résztvevő közönség a városház disztermébe vonult, a hová Kölönte főgondnok vezetése alatt 3 tagu küldöttség hívta meg a jubilánst, a kit a hatalmas éljenzés lecsillapodása után legelsőbbben is a város nevében Török Andor polgármester üdvözölt szép szavakban, majd sorra következtek: a róm. kath. egyháztanács, a városi humán intézetek, polg. iskola, jótékony nőegyesület, kaszinó, paedagogiai társaság, pénzüzetek sat. szives, őszinte hangu tisztelgése; végül az a kézdii egyházmegye nevében Bodor Géza esperes, s a helyi egyházközs. nevében Kölönte főgondnok üdvözölte a jubilánst. Az egész ünnepséget befejezte délben egy nagyon népes, gazdag, vidám hangulatu magyaros áldomás.

Ime, meleg, őszinte érzésekben gazdag ünnepe az Ur amaz érdemes öreg szolgájának, a ki hosszú életében lelkének kincseit megosztja a legnemesebb emberi érdekek szolgálatában, a ki példát adott, hogy miképpen kell a jó és buzgó papnak templomban és templomon kívül a köz javát és előhaladását sikerrel munkálni. Egyébbel nem végezhetjük sorainkat, mint avval, hogy Isten tartsa életét még soká övéi boldogságára és egyháza örömére. Legyen még évek hosszú során át élő, lelkesítő példa ifjabb lelkipásztortársai számára, hogy miképpen kell a nemesen felfogott élet hivatását betölteni!

A felekezeti tanárok lakáspénze.

Ily czímen írja az „Országos középiskolai tanáregyesületi Közlöny“ ez év január 6-án tartott választmányi ülésről szóló tudósításában a következőket:

Gömör János ág. ev. főgymn. igazgató (Eperjesről) a következő indítványt terjesztette elő:

„Az autonóm felekezeti középiskolák tanárainak nyugdíjügyét az 1894. évi XXVII. t.-cz. szabályozza.

Ezen törvény 8. §-a értelmében „oly esetben, a midőn a tanároknak nincs természetben való lakásuk vagy lakáspénzük, a nyugdíjba számítható fizetés megállapításánál állandó járandóságuk¹ része lakpénznek vétetik s leszámítatik. E rendelkezés áll az esetre is, ha valamely alkalmazott lakpénze összes javadalmazásának¹ részénél kisebb összegben volna megszabva.“

A törvény ezen §-ának végrehajtása a tanároknak tetemes megkárosításával jár, mert minden felekezeti középiskolában kisebb lévén a lakbér a fizetés¹-énél, a tanároknak nyugdíja is 240—400 koronával kisebb a nyugdíjba beszámítható járandóságuknál.

A kormány ezen törvényes intézkedéssel provideálni akart az esetre, „ha valamely iskolafentartó alkalmazottjait nagyobb fizetéssel és csekély lakpénzzel kívánná mások ellenében igazságtalanul nagyobb nyugdíjhoz juttatni“

Ezen egyetlen indok is tárgytalanná vált, mivel a felekezeti középiskolák majdnem kivétel nélkül államilag segélyezettek, melyekben a tanároknak személyi járandóságait a fentartó hatóság egyetértve a tanügyi kormánnyal állapítja meg.

A törvény 8-ik §-ának második kikezdése értelmében „Nem rendszeres s ugyanazon iskola nem minden alkalmazottjára kiterjedő, hanem csak egyeseknek rendkívül juttatott fizetésemelés vagy pótlék — kivéve az igazgatók, igazgatónók magasabb, de rendszeres fizetését — a nyugdíjba nem számítható be.“

Mínthogy a felekezeti középiskolákban az igazgatói állás 3—6 évi időközökben választás útján töltetik be, az idézett törvényes intézkedés értelmében az igazgatóknak tiszteletdíja, mely 600—1000 korona között váltakozik, még 15—20 évi igazgatói működés után sem számítható be nyugdíjjogosultságukba.

A törvény 3. §-ának d) pontja értelmében „e nyugdíj- és gyámintézet kötelékébe tartozó mindazon tanintézetek fentartói, kik iskolai épületre vagy beruházásra állami segélyt kapnak, e segély után 15 éven át 300-ot tartoznak a nyugdíj- és gyámintézet javára fizetni.“

Ha tehát valamely középiskola például 200.000 kor. beruházási államsegélyt kap. 15 év alatt kénytelen (kamat nélkül számítva) összesen 90.000 koronát az államnak fizetni.

Ezen kötelesség igen nagy terhet ró a fentartó hatóságokra, megbénítja anyagi erejüket, hátráltatja az iskolák korszerű fejlődését és illuzoriussá teszi a beruházási államsegélyt.

Mínthogy az 1894. évi XXVII. t.-cz. az 1904. évben kerül revízió alá s e tekintetben a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumban az előmunkálatok már folyamatban vannak, indítványozzuk:

Az Országos Tanáregyesület választmányja intézzen felterjesztést ó nagyméltósága, a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urhoz, melyben utalva az 1894. évi XXVII. t.-cz. említett hátrányaira, kérje a törvény idézett szakaszainak ilyenmő módosítását, hogy a felekezeti tanárok nyugdíjjogosultságának megállapításánál lakbér fejében ne az állandó járandóságoknak¹ része, hanem a tényleges lakbér vonassék le;

hogy az igazgatók tiszteletdíja az igazgatói szolgálati évek arányában a nyugdíjjogosultságba részben vagy egészben beszámíttassék s

hogy, ha a nyugdíjintézet anyagi helyzete megengedi, a fentartó hatóságok által a beruházási államsegély után fizetendő kamat kisebbíttessék;

valamint a tanintézetek fentartói által minden igazgató, tanár, tanító és igazgatónő avagy tanítónő évi törzsfizetése, valamint törzsfizetésének szaporodása után az 1894: XXXII. t.-cz. 3. §. b) pontja értelmében fizetendő évi 500-nyi összeg töröltessék vagy lehetőségig kisebbíttessék.“

Hasonló indítványokat jelentett be a szepesi kör és Hamvas József Pozsonyból. A szepesi kör indítványában némely pótlások vannak.

E tárgyhoz hozzászóltak: Rajner Ferencz, Dóczi Imre, Rombauer Emil. Szó volt arról, hogy majd ha a 10 éves revízió alkalmával a számadás megjelenik, akkor lesz konkrét anyag előttünk, melynek alapján felterjesztést tehetünk, ily rögtönösen nem határozhatni; ma egyikünk sem tudhatja, hogy ez igények mennyire valószínűsíthetőek meg. Emlékeztetés történt arra is, hogy a lakáspénzről hangoztatott elvet meg is lehet fordítani s ez esetben a tanárok károsodnának. Egyébként a felekezeti hatóságok nélkül az állam nem fogja elintézni a revíziót, s azok képviselni fogják tanáruik érdekeit. Szóba került az igazgatók ügye, az igazgatói tiszteletdíj beszámítása is.

Mind e mérlegelések mellett a felszólalásokban megnyilatkozott az a vélemény, hogy a lakáspénz számítása jelenleg méltánytalan, s mivel a revízió a következő évben meg fog történni, előmunkálatai megindultak, azért az érdekelt kartársak óhajlásának kifejezése időszerű. A tanáregyesület készséggel vállalkozik arra, hogy saját véleményének kifejezése nélkül a hozzáérkezett óhajlásokat felterjeszti a revíziónál leendő esetleges figyelembevétel céljából. Tanártestületeink s főhatóságunk figyelmét felhívjuk e tényleges anomáliák megszüntetésén való közreműködésre. Most az ideje!

TÁRCZA.

Jézus és a hazaszeretet.*)

Jézus az egész világnak született, az egész világért élt, küzdött és szenvedett. Az egész világ üdvéért halt meg. Tudománya igazságának fénye beragyogja az egész világot. Szeretetének melege az egész világra sugárzik ki.

De azért megvolt az ő egyéni élete. Szeretetének megvoltak külön tárgyai. Nagy szíve egyeseket szorosabban magához ölelt. Ismeretes, hogy rokonát, a szelid, lángoló szívű Jánost, mennyire, minő megkülönböztetett módon szerette. A negyedik evangélium rendszeren csak úgy említi Jánost: a kit Jézus szeret vala (Ján. XIII. 23. XIX. 26. XX. 2. XXI. 7. 20.) E szeretet magyarázza meg, hogy János anyja, a ki maga is nagyon szerette Jézust mindvégig, hozzá menve két fiával, térdre esék előtte s kérte: Parancsoljad, hogy az én két fiaim üljenek a te országodban, egyik jobb kezed felől, a másik bal kezed felől. (Máté, XX. 20—21.) A végvacsoránál Jézus kebelén pihent az ő feje. (Ján. XIII. 23. XXI. 20.) Mikor Jézus azt mondja, hogy tanítványai közül egyik elárulja őt, a tanítványok megdöbbenve néznek egymásra e hihetetlennek látszó kijelentésre. De nem merték megkérdezni. Még Péter is Jánosnak intett, hogy ő, a bizalmas, szeretet tanítvány tudakolja meg: ki lesz az az áruló? (Ján. XIII. 21—24.) S a rettenetes pillanatban, mikor az Udvözítő a keresztfán haldokol, szeme a szeretett tanítványra s a három bánatos szívű kesergő nőre: anyjára, anyja nénjére, Mária Kleopéra és a magdalaí Máriára esik. Monda az ő anyjának: Asszonyi állat, imhol a te fiad. Annakutánna monda a tanítványnak Imhol a te anyád! Reá bizta édes anyját s a hü tanítvány szeretettel fogadta házába. (Ján. XIX. 25—27.)

Szerette Pétert erős hitéért, buzgalmaért, a mi elfeledtette szelességét, meggondolatlanságát. Mikor Jézus a végvacsorán mondja: Mindnyájan ti az éjszaka megbotránkoztok én bennem, Péter pattan fel először: Ha mindnyájan megbotránkoznak is te benned, én soha meg nem botránkozom! (Máté. XXVI. 31—33. Márk. XIV. 26—29.) Azt is mondja: Uram, te veled kész vagyok mind tömlőzre, mind a halálra menni. (Luk. XXII. 33.) Meg azt: Uram, miért nem mehetek most utánad? az én lelkemet éretted adom. A Gecsemáné kertben pedig, jövén a poroszlok, hogy Jézust elfogják, Péter mindjárt kardot ránt s levágja a Málkus fülét. (Ján. XVIII. 10. Máté. XXVI. 51. Márk. XIV. 47. Luk. XXII. 50.) De azért Jézus elfogatásakor ő is elfut s csak távolról követi a mestert s a mint Jézus megjósolta, mire a kakas megszólalt, háromszor tagadta meg. Ül vala kívül a palotában és méne ő hozzá egy szolgáló leányka, azt mondván: Te is a galileabeli Jézussal valál! Ő pedig megtagadá mindenek hallására; Nem tudom, mit mondasz. És mikor kiméne Péter a tor-

*) Felolvastatott a „Protestáns Estélyen“ Kolozsvárt.

értéke Siklódon ugy 500 koronát képvisel. — A *Csia Kálmán* etédi lelkész által saját községében gyűjtött pénz, gabona, ételnemű, ruházat 250 koronát, s az etédiek által adományozott takarmány 150 koronát képvisel. Nagytiszteletű *Menyhárt András* esperes ur adománya 4 korona. *Kibát* község lakói adománya: gabona, pénz és ruhaneműben 140 koronát; *Alsó-Gálfalva* lakóinak adománya fentiekben 120 koronát; *Szolokma* község lakóinak adománya: 150 koronát; *Küsmöd* község adománya: 150 koronát képvisel. — Postautalványon küldöttek: *Demes Péter* kisborosnyói lelkész 21 k. 62 fill.; a „Magyar Szó” szerkesztője 2 k.; *Sükösd Mihály* m.-járati lelkész 16 k. 62 f.; *Péter Elemér* olcsva-apátii ref. lelkész 2 k.; *Homelya Etelka* ref. tanítónő Turkevértől 2 kor.; *Hóság Anna* urnó a „Magyar Szó” utján 5 k.; *Fazakas Bertalan* n.-kapusi ref. tanító 8 k. 60 fill.; *Vásárhelyi László* csombordi lelkész 10 k. *László Albert* és *Társas* Debreczen 2 k.; *Mester János* mátsfalvi lelkész 10 kor., *Köcsi Dániel* vajai lelkész 23 k. 38 f.; *Benedek Dénes* makfalvi lelk. 21 k. 60 fill. összeget. A „jó szívű adakozók” szíves adománya így 4488 kor. 82 fillér értéket képvisel. A 17 család tűzkára ugy 50–60,000 korona értékű vala, miből csupán két egyénnél 600 kor. tűzbiztosítási díj térült meg. — Miután az égett atyafiak nagyrésze ma is „földönfutó” szegény, nyomorult: ismételten kérem a szíves olvasót, a ki teheti, szíveskedjék bármely csekély összegű adományával fölségítenie a különben jóra való sorsuított kibédi égetteket. — Az eddigi adakozók pedig fogadják fölségített hveim nevében hálás köszönetemet. Siklód, 1903. január hó. *Orbán József*, ref. lelk., inségbizottsági elnök.

A ref. Szeretetháznak Szakács Ferencz, Szakács János, Bordi Sándor és Tóth Imre sz.-bonyhai hveink házasságuk alkalmából 80—80 fillért adományoztak. Arra a garasra gondolunk, melyről Jézus Krisztusunk szólt, midőn látta, hogy a szegény özvegy a perselybe teszi. — Bizony ha minden ember meghozná az ő 80 fillérjét...?! Legyenek példák ez egyszerű emberek a nemességben!

A „Vasárnap” szerkesztője írja lapja utolsó számában: A „Vasárnap” ezen számmal már belezökkenünk a rendes kerékvágásba. Kiadónk az előbbinél jóval finomabb papírra nyomatta. Készen vannak az új czímzallagok is, de csak azok számára, a kik előfizetéseiket beküldötték, vagy afelől minket tájékoztattak. Mutatványképpen több számot nem küldünk, mert az is nekünk tetemes költséget okoz. Hanem előfizelőink számával még nem vagyunk megelégedve. Nem jelentkeztek még annyian, hogy az előfizetési pénzből a lap költségeit fedezhetnék. Mi nem sajnáljuk a munkát és fáradságot, hogy olvasóink kezébe jó lapot adjunk, de ilyen pártfogás mellett nem lehet megélni. Kérjük minden igaz barátját ügyünknek, hogy pártoljonak. Tájékozásul azt is tudatjuk, hogy a Vasárnapot ezentul rendszeresen minden pénteken postára adjuk. Kérjük: pártolásra hívó szava ne hangozzék el nyomtalanul.

Szerkesztői üzenet.

Z. J. Nagy-Enyed. Alig lehetséges, hogy minden cikket azonnal adhasunk. Ha valami már elvesztette aktualis voltát, a történelem számára való feljegyzésnél nem fontos az idő. A felolvasás a V. számára igen hosszú. De — ha beleegyeznek a szerző — később leközlöm az E. P. L. Tárca-jában. Szíves köszöntés.

B. G. Egerpaták. Megkaptam, nemsokára közlöm is.
G. L. Radnótfája. Beszéltünk a bankkal; csak 10,000 koronán felül ad. De ott van a Magyar Jelzálog-Hitelbank fiókja Sz.-Udvarhelyt.

Hivatalos rész.

Sz. 152—193.

UTASÍTÁS

az esperesi vizsgálatok tárgyában valamennyi lelkész aa. számára.

Hivatkozással az 1902. évi kerületi közgyűlésnek az esperesi vizsgálat, vagy vizitáció módosítása tárgyában 29. jk. sz. a. hozott határozatára az egyöntetű eljárás érdekében a következők szem előtt tartására hívom föl összes lelkészársaim figyelmét.

Minden egyházközség lelkésze által az év első két hónapja alatt jelentés teendő a már lefolyt megelőző év-

ről, a saját egyházközsége presbyteriuma és közgyűlése előtt. E jelentésben az egyházközség

I. hitéletéről.

II. iskolaügyéről.

III. vagyoni ügyeiről

IV az irodai ügyekről tömör és mégis kimerítő formában ad számot a lelkész, különös figyelmet fordítván arra, hogy jelentéséből ugy az egyházközség, mint az esperesi hivatal főleg az I. szakasz 4. és 6., — a II. szakasz 3., 6. — a III. szakasz 1, 3., 4., — a IV. szakasz a.) 2., 3., 4., 6. b.) 1. c.) 1., 5., 7. pontjaira nyerjen kellően tájékozó feleletet.

Ugyanazért a IV. szakasznál a 2. 3. 4.-re adandó feleletben névszerint megnevezendők mindig, a kik az egyházi áldást igénybe nem veszik; a kik a házasság megkötése előtt magukat lekötöztették arra, hogy gyermekeiket: a) a ref. egyház hitében, b) más felekezet hitében nevelik; — a kik hozzánk tértek a kik tőlünk elszakadtak.

Miután a lelkész évi jelentése a presbiteriumban, illetőleg egyházközségi gyűlésen tárgyalatott és elfogadtatott, — az olyan e. községek lelkészei, melyek azon évben vizsgálat alá nem kerülnek, e jelentést hivatalos alakban az esperesi hivatalhoz beküldik, a hol vizsgálat tartatik, ott az esperes elé terjesztetik. A püspöki vizsgálat alatt álló e. községek pedig az egyházközségi képviseleti gyűlés tárgyalása után legalább 15 nappal, ebben az évben még, a püspöki hivatalhoz küldik.

A nt. esperes urak a megejtett vizsgálat és beküldött lelkészi jelentések alapján az egész e. megyére vonatkozólag az e. megyei közgyűlésen tesznek jelentést és e jelentés után ugy a vizsgálati jegyzőkönyvet, valamint a lelkészi jelentéseket egy füzetbe foglalva a püspöki hivatalhoz küldik, — fölterjesztésükben kiemelve azon egyházközségeket, a melyek bármely okból igénylik kiválóbb mértékben a figyelmet.

Kolozsvár, 1903. febr. 4.

Dr. Bartók, püspök.

159—1903.

MEGHÍVÓ.

Székelyudvarhelyen, a ref. kollegium disztermében f. hó 16-án, délelőtti 11 órakor rendkívüli egyházmegyei közgyűlés fog tartatni, melyre tiszt. lelkipásztor társaimat, világi és tanítói képviselőket ezennel meghívom. Ezen közgyűlés tárgyai: 1. Egyházmegyei gondnokok esküetele. 2. Tanítók énekvezérek bekebelezése. illetve felesketése. 3. Számvevő. 4. Tanácsbíró. 5. A fegyelmi bíróságba egy pótbíró választása. Tiszt. lelkipásztortársaim szíveskedjenek egyházuk világi képviselőjét, valamint a helyben lakó tanító képviselőket is meghívni.

Kecsetben, 1903. február 1-én.

Menyhárt András k.

ref. esperes.

FIGYELMEZTETÉS.

Folyó év február hó 3-tól 14-éig Gyula-Fehérvárt esküdt szolgálatot kell teljesítenem, melynek folytán figyelmeztetem az érdekelteket, hogy ez idő alatt a sürgős és halaszthatatlan esperesi teendőket tiszt. Józsa Ferencz egyh.-megyei főjegyző aa. fogja helyettesíteni.

Kutyfalva, 1903. január 28.

Nagy Domokos.

küküllőmegyei ref. esperes.

170—1903.

ÉRTESÍTÉS.

Mihez tartás végett értesíteni kívánom a görgényi egyházmegye illetékes hatóságait, hogy a nyomtatványkezelést a jelen polgári évtől kezdve Hadnagy Károly szászrégeni ev. ref. kántortanító aa. vette át.

Gernyeszeg, 1903. január 29.

Csekme Ferencz, görgényi esperes.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Zsinati kérdések.

(Folytatás.)

b) Tanárképzés és választás.

Az egyházra nézve soha sem volt közömbös az ifju tagok nevelése s tehát az iskolaügy. A protestáns egyházakra nézve pedig épen elsősorú kérdés, miután ezeknél a tudomány nemcsak, hogy nem ellensége a hitnek, sőt a kettő békés egyetértésben egymásnak kölcsönös támogatására és fejlesztésére, tisztítására szolgál. Hazánkban pedig s főleg épen az erdélyi részekben bizonyos mértékig mindmaig azt tapasztaljuk, hogy az egyház támogatását, erősítését főleg iskolai támogatása formájában teljesítették a buzgó és áldozatkész hivek. Mikor országos, fejedelmi egyház voltunk, az egyház fejedelmi és állami támogatása is főleg iskolák alapításában nyert kifejezést, míg valamely általános egyházfenn tartási donációt, vagy dotációt egyházunk nem kapott.

Ha szabad ezt az akkori idők egyházpolitikájának nevezni: bölcsesség hijjával valónak ezt ugyancsak nem mondhatjuk. Nem rajtuk mult, hogy századokon keresztül betöltött nemes hivatásukat ma már nem képesek oly mértékben gyümölcsöztetni az egyház javára, mint azt annakidejében a nagy alapítók várták és remélték. Be kell vallanunk, hogy a mai szomorú állapot az által állott elő, hogy az utódok egyházpolitikája az iskolák tekintetében nem vezetett oly magas egyetemes egyházi szempontok által, mint az elődöké s az államhatalom befolyásszerzése tultengő irányzatának győzedelmét nagyban elősegítette a pártikuláris érdekek tulságos érvényesítésének gyengítő ereje.

Az iskolaügy őseinknél egy jól átgondolt terv szerint kiépített olyan orgánizmust alkotott, a mely az akkori idők kivánalmaihoz mért minden igényt — s főleg egyházi szem-

pontból támasztható igényt — teljesen kielégített. A népnevelést az egyház „mesterei“ (ma „kántortanítók“) teljesítették a gyülekezetek iskoláiban; a középiskolák preceptorai és ludi magisterei (ma gimn. tanárok) is az egyház főiskoláiban képeztettek és egyházi kollegiumokban működtek, képzettségüknek és működési terüknek megfelelő vallásos és egyházas szellemben; a főiskolák pedig bölcsészetet, jogot, theológiát foglaltak magukban, az egyetemi tanulmányok egyházilag — s akkor általánosan is — legfontosabb ágait. Egységet képezett ez az egyházi iskolaügy a legalsó foktól a legmagasabbig.

De azóta e téren mindenütt a visszafelődés utján haladtunk. S e szomorú uton — fájdalom — a hajdan legdicsőségesebben vezető Erdély járt elől. Soha eléggé meg nem siratható vétkes könnyelműséggel a valóságos egyetem-jellegű Bethlen-főiskolát — hogy a többről ne is szóljunk — pusztá gimnáziummá sülyesztettük le, mely ma már még a kántortanító képzést sem hajlandó feladatai közé számítani. A koronánk elhervadt, vele együtt száradtak el a gyökerek, a népiskolák s a megmaradt törzs a gimnázium, melynek táplálkozó és légző szervei hiányzanak, önmagában szükségszerűen korhad s ha külső kinézésében megizmosodottnak és zöldelőnek látszik is: izmosodása a felkuvadt kéregnek, zöldelése a rákuszott élősdinek csalfa látszata, a melyek alatt feltartóztathatatlanul foly az örlő szű munkája, minek következtében előbb-utóbb kidől az egyház talajából, ha továbbra is csak drótokkal és guzs-kötőkkel erősítjük ahhoz s nem sikerül valami módon saját talajából szivott nedvkeringést inditanunk bennük.

Tagadhatatlan, hogy az egyház iskolaügyi politikáját nagyon megnehezíti s egységes irányban való vezetését csaknem lehetetlenné teszi az, hogy az állam iskolaügyi politikája sem követ határozottan nyilvánított irányelveket, hanem rendszerint a miniszterekkel vál-

toznak az irányelvek is. Így a mi ma helyesnek látszik, holnap már helytelenné lesz, s rendszerint mindig mi vagyunk azok, a kik a rövidebbet huzzuk. Valami módon tehát, vagy az állammal kellene e téren szerves kapcsolatba jőnünk, vagy függetleníteni magunkat az államtól.

Addig is azonban, míg e rendkívül nehéz kérdésben valamelyik irányban elhatározó lépés volna tehető, arról kellene gondoskodnunk, hogy iskoláinkban úgy a tanítás, mint a tanítók tekintetében határozottabban kidomborodjék az egyházi és vallásos jelleg. És itt nem a keresztlevélre gondolok csupán, hanem főleg a lélekre, a szellemre s az egyház lelki és anyagi érdekeinek határozottabb szolgálatára. Ezzel nem a tudományt akarom a felekezeti érdekek szolgájává tenni, hanem csak arra célzok, hogy a vallási és egyházi érdekek elhanyagolását; nem egy helyt az ezek iránti közönyt orvosolnunk kell. Komoly és mély vallásosság nélkül — a mi pedig egyházunkhoz kapcsol — igazi műveltséget elképzelni sem tudok, csak félműveltséget.

Itt is áll az, a mit az egyházra nézve a papokról mondtunk, hogy a milyen a tanárság: olyan az iskola. Nekünk ugyan még nincs épen komoly okunk iskoláink miatt szégyenkezni, de hogy ne is legyen, gondoskodnunk kell olyan tanárnemzedékről, a mely újra ápolásba vegye iskoláink régi egyházi tradícióit. Ez pedig csak úgy lesz lehetséges, ha tanáraink nemcsak a keresztlevél és fizetés révén lesznek egyházunkhoz kötve. A régi tradíciók kezdenek minden téren felelevenedni. Próbáljuk meg mi is tanáraink és tanítóink theologiai képzettségére súlyt fektetni, legalább abban a mértékben, mint tudományos képzettségükre. Theologiai tanárainknál megkívánható volna a tanszakaiknak megfelelő egyetemi előadásokra való jogosítotttság, nyelvészetből, bölcsészetből, történelemből. Viszont a középiskolai tanároktól a papi oklevél, a mint ez a szerzetes intézeteknél megvan. A középiskolai tanároknak olyan fizetésük van, sőt folyton jobb lesz, hogy azért a theologiai tanfolyamot is elvégezhetnék. Vagy fordítsuk meg a dolgot: theologusaink legjelesebbjei vállalkozhatnak arra, hogy a tanári pályát is elvégezzék. Ez nem is olyan nagy kíváncsolom, mint első tekintetre látszik. Az a tultermelés, mely a tanári pályán már is kezd érezhetővé lenni, vagy a mi a papi pályán fog 8—10 év alatt bekövetkezni ezt a felfogást gyakorlatilag is támogatni fogja. És azt a tanulmánybeli két évi ráadást a prot. tanártól, vagy paptól egyháza tulzott igény nélkül elvárhatja, főleg ha a prot. tanárnak az államiak feletti független helyzetére gondolunk. Aztán, az igazán nem valami komolyan számbavehető argumentum, hogy így a jobb erők még inkább az államhoz menekülnek. Mert a tanári status minő-

sége a kínálat mértékének emelkedésével önmagától javulni fog és aztán a legtudósabb tanárok nem szükségképen a legjobb tanítók és nevelők is. Nekünk pedig középiskoláinkhoz első sorban jó tanítókra és kiváló nevelőkre van szükségünk.

Hogy középiskolai tanáraink képzésében a vallásos és egyházi mozzanat ápolásának szükségét éreztük: mutatja az, hogy a kolozsvári theol. fakultással tanárnövendékek internátusát hoztuk kapcsolatba. Nem állítom, hogy ennek épen semmi hatása ne lett volna a tanárnövendékekre; de igen azt, hogy e kapcsolatot nem használjuk ki annyira, a mennyire kívánatos volna és lehetne. Vagy mi nehézsége volna annak, hogy a bennlakás kedvezményét azon az áron adjuk, hogy legalább egy éven át heti 3—4 órás theologicumot hallgassanak? Egyelőre így kellene ezen segíteni Budapesten is. Bizony már ez is meg fogná éreztetni jótékony hatását egyházi iskoláinknál.

(Folytatjuk.)

Pár szó az új can. visitatoról. *)

E czim alatt elmélkedik, jobban, gáncsoskodik, a szerkesztő megjegyzése szerint egy tekintélynek örvendő ref. pap az Erdélyi Prot. Lap folyó évi 5-ik számában, s miután egyenes hivatkozás történik ebben csekélységemre, szükségesnek látom e czikkre reflektálni.

Mindenekelőtt e kérdést óhajtom tisztázni: mi volt a multban s mi jelenben is a visitatio célja? Talán nem mondok újat s olyast, mit mindenki ne tudna, midőn állítom, hogy a can. visitatio célja: a) felügyeletet gyakorolni azt illetőleg, hogy az e. községben mindenkinek ékesen és jó rendben legyenek és b) az egyházi élet elébb vitelére, a hivek egyháziaságának, hitbuzgóságának emelésére minden lehető megtenni! — E két cél megvalósítására igyekezett törni úgy a régebbi, mint az újabb törvényes intézkedés. Hogy a 15 év előtt keletkezett egyh.-kerületi intézkedés, — melynek megvalósítására n. b. e. Szász Béla sat. nagy beszédek tartottak vala — mely nagy és szép beszédek az egy tekintélynek örvendő pap lelkében ma is viszhangoznak — a fentebb jelzett cél első felének megvalósítására elégségesnek mutatkoztak a lefolyt 15 év alatt, de nem a II-ik felének megvalósítására, a mely pedig szintoly fontos, mint az elébbi, sőt tán még valamivel nagyobb horderejű. Mert az esperes által egyedül végrehajtott visitatio egy kissé nagyon is hivatalos s így világiasnak, s mondhatnám ridegnek találtatott maguk a hivek részéről is, s úgy gondolom, hogy az a hivatalos ridegség mit láthatunk a polgári életben, midőn főispán, alispán avagy főbíró tart vizsgálatokat, az egy-

*) Nagy örömmel vettük és adjuk egyház-kerületünk érdemes gen. direktorának, a ki egyszersmind egyike a legregibb s legtapasztaltabb espereseknek, ezen sorait. A kérdés lapunk mult számában adott hivatalos részletes eljárási utasítás folytán immár, hisszük, eléggé tisztázva van. Több az esperesekhez intézett „Nyilt-kérdés“-t ezért nem is adtuk közre. De, ime a példa, hogy az öntudatos esperes a szabályzatot igen helyesen csak direktívának tekinti, melyben azok az intenciók nyerne kifejezést, melyekre a főhatóság súlyt fektet. Ennek körén belül azonban nem tekinti magát gépnek, hanem szabadon s a viszonyok kívánta szükség szerint jár el. Hiszen elvégre az esperes nemcsak a betű törvényének végrehajtója, hanem kormányzója e.-megyéjének. — Köszönet a Ntű. esperes urnak, hogy ezt újra emlékeztetve hozta. Szerk.

házi élet természetével nem igen összeegyeztethető. Az irás mondja „lélek a mi megelevenít“ és az irásnak igaza van e téren is. A lényegre, nem pedig a sablonszerű külső eljárásra kell a fősulyt helyezni az egyházi életben! Nem abban rejlik nagy baj, ha netán valamelyik falusi kurátor rosszul csinált számadása miatt elkallódik egy-két korona, hanem abban, ha a hivek szive, lelke, buzgósága kallódik el. Ez ellen pedig a társas-visitatio, kellő eljárással, többet tehet, mintha egyedül az esperes jelenik meg 1—2 órai hiv. látogatásra. De meg az is ér valamit, ha nem egyedül az esperes ismeri az e.-megye egyház-községeinek külső-belső életét, hanem az ő társaságában megismeri azt még két pap, kik alkalmilag kellő tájékozottsággal helyesíthetik az esperest.

Kurátor pedig, a *hová kellett*, a múltban is ment s most is csak oda fog menni, hol annak megjelenése okvetlenül szükségesnek látszik. Megjegyzem még általánosságban azt, mit mindenki tud s mit az irás így fejez ki: „a betű megöl. — Ennek az egyház-kerületi, visitatiót tárgyazó szabályzatnak is, nem az a hivatása, célja, rendeltetése, hogy §-ok vasbékójába szorítsa a vizsgáló bizottságot, hanem az, hogy utasításokat adjon arra nézve, hogy — a lehető egyöntetűség szemelött tartásával — minő keretben mozogjon eljárásában. De ha a nagy és szép cél megvalósítására az e.-kerület intézkedésében felsorolt kérdőpontokon kívül és mellett egyéb hasznos dolgot is cselekszik, ezt azért nem fogja neki gáncsolni senki, valamint azt sem, ha az utasítás oly pontjait, melyeknek esetleg valamely községben tárgya nincsen, figyelmen kívül hagyja. Azt illetőleg azonban, hogy miért lett társas-visitatio, sok szót vesztegetni ma már felesleges, mert az e.-kerület így intézkedett, s abban legalább ez idő szerint meg kell nyugodnunk, mindaddig, míg nem akad ismét egy kiváló szónok, ki ráharsogja ismét a „delendam“-ot.

„De lássuk a részleteket:

Igenis, társas ismét a visitatio. Az esperes ugyanis társaival megjelenik az előre kijelölt és értesített községben, hol is a gyűlés színén (presbiterium) felteszi a szükséges kérdéseket. Az e.-megyei jegyző bevezeti jegyzőkönyvébe a feleleteket és a visitatio oly ügyekben, melyekben lehet, ott a helyszínén azonnal intézkedik, s intézkedése is jkönyvbe foglaltatik. Minthogy pedig nem látszott és nem látszik szükségesnek minden egyházközséget, minden évben megvizsgálni, igen természetes, hogy a hol vizsgálat nincs, ott jkönyv sem lesz abban az esztendőben, hanem lesz a másikban, midőn ott tartatik vizsgálat. (Megjegyzem, hogy a szóban forgó szabályzat nem tiltja azt, hogy az esperes, ha szükségesnek látja, minden évben megvizsgálja akár mindenik egyházközségét). Addig pedig míg az esperes jegyző társával kérdez, s illetve a feleleteket jkönyvbe iktatja, a számvevő a magával vitt számadásokat vizsgálja, s fennakadás esetében a jelenlevő kurátortól, paptól, esetleg presbiterektől bekéri a szükséges felvilágosítást, s rendezi az esetleg homályos tételt. Hogy ez így sokkal könnyebben és jobban ment a múltban, s meg jelenben, annyira természetes, hogy erre szót vesztegetni felesleges. Tudja ezt minden számvevő, kiknek bizony egy-egy ügyben, nem egyszer kellett leveleket váltania, adatokat bekérni, s a végén is némely nehézség eloszlátása végett személyesen kiszállani az e.-községbe. S hogy mi lesz azon e. k. számadásával, melyben azon évben nincsen vizsgálat? Az a mi ma van, s mi eddig vala. T. i. a számadások febr. hó 15-ig kivétel nélkül mind beküldendők a számvevőhöz. Ki ez idő tájt, értesítést vesz az esperestől: mely e.-községek vizsgálatnak 1903-ban. S ezeknek számadásait, ha ideje van, már eleve is átnézheti, s ha nincs, azokat, mint a melyek a helyszínén is felülvizsgálhatók, egyelőre félre teszi,

s megvizsgálja a másokat, s referál (ép úgy, mint tavaly) ezekről az e. m. tanácsnak. S ha tán valamely akár véletlenségből, akár esetleg szándékosan becsuzott hiba ezen „kedély hangulata szerint“ vizsgált számadásokban ki is kerülne figyelmét, alkalma leendő jövő évben a helyszínén történő vizsgálat rendén azt corrigálni. Tehát, a számvevőség oly helyzetbe lesz, hogy otthon is vizsgálhat „kedélyhangulata szerint“ — s a helyszínén is, habár nem mindenkor kedélyhangulata szerint. S így megmenekedik egy csomó olykor haszontalan irka-firkáról!

Fennakad cikkező továbbá abban is, hogy az új törvényben ez áll: „az esperes egyházát egy e.-m. gondnok és a főjegyző vizsgálják“ s kérdi: hát a számvevő miért nem? Hát azért, hogy esetleg elégséges a megnevezett két egyén, kivált ha a számadásokat a számvevő már előzetesen megvizsgálta s teljesen rendben találná; de eíltva nincsen, s különösen ha szükségét látja, akár ő, akár a bizottság más 2 tagja, bizony oda mehet, sőt oda kell, hogy menjen, ép úgy, mint bármely más e.-községbe. Hej hej, tekintélynek örvendő pap afia, bizony mondom: „a betű megöl“ Az pedig, hogy a vizitáció szedje, be az u. n. közpénzeket, a múltban sem volt helyes, s jövőben sem lenne czélszerű. Hogy miért nem volt helyes, ezzel csakugyan nem fárastom a figyelmet. Ne tegyük az inkább lelkieken láradozó papokat, adószedőkkel! Jól van ez úgy, mint most van. Tessek csak a közpénzeket postai uton küldeni az e.m. pénztárhoz!

Hogy a helybeli pap prédikáljon? Igenis prédikáljon, a hol ezt a vizitáció, s különösen annak vezetője, az esperes szükségesnek látja. Miért? Azért, mert feltehető, hogy ez alkalommal a helybeli pap nem áll elő valamely, könyvből betanult idegen prédicatioval, hanem saját gondolatait, eszméit tárja föl, s ez pedig alkalom arra, megtudni, mennyire fogta föl s ismerte át helyzetét a pap? Tude kellően alkalmazkodni hivei lelki állapotához — s ha igen, elismerésben fog részesülni, ha nem, utasítást veendő arra nézve, hogyan lehet és kell építeni prédikációinkkal. Mert hiszen prédikálásunknak sem lehet célja az, hogy isten adta szép, vagy kevésbé szép hangunkon eloráljuk egy más által, lehet szépen kidolgozott beszédet, hanem főleg az, hogy azzal, mint a reform. papnak kezeügyében levő egyetlen fegyverrel, építeni, hatni, alkotni törekedjünk. De nézetem szerint, a dolognak ez a része sem olyan betű, melytől eltérni ne lehetne, s talán lesz — legalább fel kell tennünk — annyi esze annak az esperesnek és vizitációnak, hogy ott a hol a helybeli pap prédikálását feleslegesnek tartja — de igenis valamely fontos okból szükségesnek azt, hogy ő, vagy valamelyik tisztvársa prédikáljon a szerint fog intézkedni és eljárni. Ezt a törvényt egyáltalán nem tiltja, sőt minden bizonynyal magától érthetőnek tekinti!

De lássuk a „Nervus rerumot“, mondja cikkiró pap afia. Ugy látszik ez a legnagyobb bökkenő. — Ugy látszik felszólaló attól fél, hogy a tán régesréger előfordult visszaélések — eszem-iszom, kártyázások ismét napirendre kerülnek — s igen nagy bajnak tartja azt, ha netán az eklézsia ez alkalommal előjáróit, presbitereit megvendégeli. Hát, az elsőre nézve talán meglehet nyugodnunk abban, hogy az idők nagyot változtak. Ma már az az ősi „csendes“ nem oly keresett valami, mint régen volt. Előfordulhat néha, de csak szórványosan. Aztán ma már nem is lehet elhetelni nagyon egy helyen! Legnagyobb részben vasuton járunk ma. Ezzel pedig meghatározott, pontos időben lehet utazni. S fel kell tennünk, hogy az a vizitáció nem engedí a mai vonaton csak úgy minden ok nélkül, vagy épen könnyelmű játékszenvedély miatt, elszaladni, hogy aztán fél vagy tán egész napot kelljen a másik vonat után várakoznia.

Ez különben a vizitáció előre megszabott rendét is teljesen felzavarná. A mi a másik részét illeti a dolognak, ha van az ekklézsiának módja abban, hogy három évben egyszer 20—30 koronát áldozzon presbiterei, előjárói megvendégelésére, nem olyan kétségbeesítő nagy baj az! Sőt nem egyszer, például tudnám igazolni, igen szép eredményeket felidéz! Ha nincs, bizonyára nem teszi. Mint nem teszi például Hunyadvármegyében egyetlen ekklézia sem. Hogy pedig a tiszte. asszony 3 évben egyszer 2—3 vendég ellátásával kissé fárad, ez sem valami nagy baj. S különösen, ha nem saját szegényes pénztára terhére teszi, megvagyok győződve, szívesen fárad. Kérdezzé meg cikkiró az erdélyi egyházkerület összes ref. papnait, s hiszem, 99 percentje azt fogja felelni: örömmel s készséggel fáradunk. Mit mondjak még? Talán helyes lesz, ha záradékol pár szóban elmondom, hogyan járok én el a vizitációt illetőleg. A napokban ugyanis kijelölöm, melyik leendő az az ekklézia, melyekben ez évben vizitálni fogok. Tudatom ezt az e. m. számvevővel, hogy ezeknek számadásait a helyszínén is megállapíthatja, megjegyezvén, hogy ha ideje engedi, helyes lesz már eleve otthon is foglalkozni azokkal. Értesitem az egyházközségeket is. S ha van közöttük olyan, melyben netán létező fontos okok, zavarok, visszaélések igényelnék, oda meghívok egy gondnokot is. Az egész vizitációra is szívesen kérem, de mert előre tudom, hogy a gondnokok legeslegnagyobb része nincsen olyan helyzetben, hogy mindenüvé eljöhessen, főleg azt a helyet jelölöm meg, melyben megjelenését elődázhatlanul szükségesnek tartom. A kitűzött időben megjelenek társaimmal az illető ekkléziáiban, hol is templomozással kezdjük munkálkodásunkat s a szerint, a mint szükségesnek látszik, prédikál a helybeli pap, vagy én, vagy vizitátor társaim egyike. Azután a presbiterek jelenlétében a vizitációt, a kérdőpontok utatitása szerint, végzem. A feleleteket jegyzőkönyvre iktatja a velem levő jegyző paptársam. S midőn ennek vége van, a tapasztalatról észrevételeimet megteszem, utasításaimat megadom, melyeket a helybeli jegyzőkönyvbe is beiktattatok, hogy feledésbe ne menjenek. — S azután... ha van, következnek az étkezés s ha nincs, a nélkül is jó kedvvel megyek tovább, mert ha egy helyen nincsen, lesz bizonyosan a másik helyen! De hála Istennek, egy ref. papokból álló 3 tagu bizottságnak akad mindenhol valami! Kártyánk pedig sem nekünk nincs, sem a helybelieknél, nálunk legalább nem található. — S a hol pedig található, s esetleg visszaélésekre adna alkalmat, „feljeleníti bizott a tisztelt nemes atyafiság kellő időben” — Erre pedig egyetlen vizitáció sem szívesen ad alkalmat!

Bartha Lajos,
esperes.

Válasz egy „Nyílt-kérdés“-re

Ily czimen vettünk egy választ, lapunk 3-ik számában „Jus parochiae“ által feltett kérdésre. A felelet oly terjedelmes, hogy egészben való kiadását lapunk terjedelme meg nem bírja. De az igazság tisztázása elől sem zárkozhatván el, magunk adjuk rövidre vont *hii* tartalmát ezekben:

N. lelkész Y. papnak — ki 80 éven felül lévén egyháza ügyeit, különösen az anyagiakat rendben tartani nem tudja — A. és B. társégházakból álló s így külön presbyteriumokkal bíró és ennél fogva az egyh.-ker. képviselőre is külön-külön szavazásra jogosított — társégház-községébe az esperes által 1902. decz. 1-ről kelt rendelettel kiküldetik, hogy az X. lelkész által elkészítendő, de a zavarok miatt elkészíteni nem tudott számadását az A. B. társégházaknak, korábbi kiküldetésekor szerzett tapasztalatai alapján hozza rendbe és készítse el. N. lelkész

ezt Y. parokhussal decz. 2-án tudatva, kiszállása idejét s e gyűlések összehívását A.)-ra nézve decz. 7-én d. e. 11 órára, B.)-re pedig d. u.-ra tüzi ki. Ő maga meg is jelenik mindkét helyen a gyűléseken s el is igazítja dolgot, de a parokhus Y. lelkész betegsége miatt egyik helyen sem jelenhetik meg. A.)-ban decz. 3-iki kelettel már benne van a jegyzőkönyvben, hogy Y. és M. lelkész azon a napon ott megjelenve, gyűlést tartottak és ezen a társégház A.)községe M.-re adta szavazatát az egyh.-ker. képviselőségre. B.)-ben is az Y. parokhus által összehívott gyűlés várta N.-t. A számadási ügyek elintézése után látva a gyűlést vezető N., hogy B.)-ben még nem szavaztak egyházker. képviselőre, megkérdezte Y. parokhust: nem nem akarja-e, hogy ez a gyűlés az egyh.-ker. képviselőre való szavazást is megejtse? — Y. igennel felel s egyben megizeni, hogy „B.) egyh.-község jelöltje M. lelkész.” N. ezt tudomásul véve megindítja a választási aktust, elmondván, hogy kikre lehet szavazni, kik ebben a körben a jelöltek és hogy Y. parokhus M.-et ajánlja. Egyben N. a maga részéről ajánlja, hogy Y.-ra adja a gyűlés szavazatát, azonban a gyűlés egyhangulag az elnök N.-re szavaz. A miről a jegyzőkönyv fel is vétetik. Y. beküldi A.) részéről a jkvi kivonatban foglaltató szavazatot, de nem teszi ugyan ezt B.) község részéről. Hanem e helyett Y. a parokhus is és M. lelkész is panaszt adnak be N. ellen, hogy jogtalanul és nem tisztességes uton adta magára B.) község szavazatát. Az, hogy N., M. súlyos sértése miatt polgári bíróságnál keresett elégtételt, de a jobb tanácsára a tárgyaláson meg nem jelent s így a bíróság beszüntette az ügyet, — csak epizód.

Az e.-megyei tanács előbb lefolyt további részlete az ügynek ez: N.-t a tanács M. és Y. vádjával szemben annyival inkább felmentette, mert a panaszokat M. visszavonta és mert a jkkv.-ból bebizonyították látta, hogy N. mindenben rendelet alapján és jóhiszeműleg járt el s hibája csak az a jóakarát, mely azt célozta, hogy a törvényes időre B.) szavazata is beadható legyen. Hogy be nem adatott, Y.-nak e mulasztása felett csak akkor határoz a tanács, ha a mulasztás okára nézve bekért választát megadja. B.) község szavazata tehát kiesett az összehívásánál. A.)-é azonban érvényesült, daczára, hogy ennek jkvi kivonata nem mint a valóságban volt — a decz. 3-iki Y. és M. jelenlétével tartott ülés jkvéből, hanem a decz. 7-iki üléséből, melyen pedig N. elnökölt, adatott ki. Daczára ennek N. ezt nem felelbezte meg, holott ha B.) szavazata beérkezik és A.)-é — a helytelen jkvi kivonat alapján — megsemmisítetik: nem M. és P. közt lett volna sorshuzás, hanem N. és P. közt; sőt ha az A.)-é érvényben hagyatott volna is, de B.)-é is beadott volna: akkor is N., P. és M. közt kellett volna a sorsot huzni. De N. — a felelbezással esetleg megszerezhető e kilátásokról is lemondott, a miből következtetni lehet, hogy B.)-beli elnökösködése alkalmával sem avatkozott presszionálóg bele a szavazatadásba.

*

Eddig terjed a tények sorozata, a mint azt a válaszból röviden és világosabbá téve, de legjobb tudásunk szerint hiven kihámozva összeállíthatjuk. — El kell ismernünk, hogy a dolog így sokkal szelidebb formájú. Az is igaz, hogy ha így ment a dolog, a miről a válaszoló akár bizonyítékokat is ígér, akkor a nyílt kérdésnek éppen az a fetétele hiányzik, a mi az esetet a legsúlyosabbá tette volna. — Erre volt építve természetesen az egész szerkesztői megjegyzés is, a mely ama feltétellel áll vagy esik. A kérdéses választás különben tudomásunk szerint egészben megsemmisített: a hibák tehát, a melyek e dologban, bár sokkal jelentéktelenebb formában, minden résztvett faktort kisebb-nagyobb mértékben terhelnek, kijavíthatók lesznek. Ez alkalomból azon-

ban kérnünk kell tudósítóinkat, hogy — mivel az lehetetlenség, hogy a szerkesztőség minden ilyes esetben minden illetékes tényezőt külön megkeressen felvilágosításért s az sem valószínű, hogy mindig megkapná-e a kellően tájékoztató választ — mert az embereknek egyéb dolguk is van ám, — tudósításukat a való tényállásnak annyira minden kis részletében megbízható értesülésekre kell építeniök, hogy a szerkesztőség ne hozassék oly kellemetlen helyzetbe, hogy kénytelen legyen később a tudósító állításait helyesbiteni. A nyilvánosság elébe vitt kérdések nem türik a későbbi rectificációkat. Azért már most kijelentjük, hogy minden olyan esetben, a mikor a nekünk beküldött tudósításra nézve később kitünik, hogy annak legkisebb részlete is a való tényállásoknak nem mindenben megfelelő, vagy olyan mozzanatok hallgattattak el, a melyek a dolgot más színben tüntetnék fel: a szerkesztőség meg fogja névszerint nevezni azt, a kitől adatait kapta. Semmi esetben sem szándékunk a nyilvános élet bírálattól elállani, de a sajtó becsülete, tisztessége és méltósága s főleg megbízhatósága felett is örködnünk kell. Szerk.

Tudósítások az egyházi életből.

Az országos református tanáregyesület központi igazgatóságának gyűlése. Az országos református tanáregyesület központi igazgatósága f. hó 1-ső napján gyűlést tartott, melynek legfontosabb tárgya volt az egyesület ez évi közgyűlése idejének megállapítása. Az igazgatóság e részben a legnagyobb körültekintéssel járt el, mert úgy van megváltozva, hogy nemcsak a gyűlés helyétől és programjától, hanem jórészen annak idejétől is függ a gyűlés sikere. A közgyűlés helye ezuttal a legpompásabb t. i. az erdélyrezi kálvinista Athén, Nagy-Enyed. Lesz gondja az igazgatóságnak, hogy a program is vonzó legyen. A gyűlés idejéül sokan pünköstöt óhajtották volna. Akkor a leggyönyörűbb a kies Erdély, s a gyűlésre utazó tagok egyuttal pompás kirándulásokat is tehettek volna. Azonban a tanárkarokat az elnökség megkérdezvén, azok nagy többsége oda nyilatkozott, hogy pünköstkor nincs annyi szünidő, amennyi a gyűléstartásra elegendő lenne, meghosszabbítani pedig a szünidőt a közeli vizsgálatok miatt nem lehet. Ennélfogva az igazgatóság a pünkösti gyűlésezést elejtette. Husvét meg azért nem alkalmas, mert még akkor a természet nem nyulik ki teljesen, s egy áprilisi zimankós nap minden kirándulást lehetetlenné tehet. Mindezeket számításba véve az igazgatóság a közgyűlés idejéül f. évi június hó 29. és 30. napjait tűzte ki. Julius első napjait a testvér orsz. középiskolai tanáregyesület akkori közgyűlésére tekintettel kénytelen volt mellőzni. Ennyi előzékenységgel tartozik az ifjabb testvér az öregebb iránt, melylyel a jó viszony fenntartani és ápolni szoros kötelességének ismerni. Az igazgatóság megkéri az egyes tanárkarokat, hogy az évváró vizsgálatokat és iskolai teendőket jun. 28-ig végezzék be, a mi talán most, csak kivételesen különösebb nehézségbe nem ütközik, s bizonyára a fenntartó testületek is méltányolják a tanárok kívánságát, a kik nem multság, hanem hivatásukkal járó komoly munkálkodás végett kérnek két napot a tanév végéből.

Az igazgatóság gyűlésén még egyéb ügyek is kerültek szónyegre. Így pl. a főjegyző az egyes kerületek határozatait jelentette be a *fizetési fokozatok eltörlése* tárgyában beadott kérvényre a megjelent egyházkerületi jegyzőkönyvek alapján. E tárgyban az esetleges további intézkedést a választmány teszi meg, melyet az elnökség, miután a közgyűlés június végére halasztatott, nem mint előbb tervezve volt február 22-re, hanem a husvétii szünidőben, április

15-re hív össze Debreczenbe. Ez elé terjeszti a *zsinati memorandum* által elért eredményt is az igazgatóság úgy, a mint az a konvent zsinat előkészítő munkálatában ki lesz fejezve. Ez a munkálat még nem hagyta el a sajtót s így az igazgatóság febr. 1-iki gyűlésén nem tárgyalhatta.

Nagy örömmel vette tudomásul az igazgatóság, hogy folyton jelentkeznek *új tagok*. Ki kell emelnünk különösen a budapesti theol. akadémia lelkes tanári karát, mely 100 koronával az egyesület alapító tagjai közé lépett. Ezenkívül ujabban a következő rendes tagok léptek be: dr. Kovács Lajos (N.-Körös), Halász Zsigmond (Budapest), Muzsi János, Töltséri István (H.-M.-Vásárhely), dr. Szabó Márton (Szászváros), Spániel Vincze, Lengyel Endre, Szilágyi Dezső (Hajdú-Nánás.) — A gyönki gymnasium tanárkara, testületi belépésével megszerezvén a jogot a választmányban való képviseltetésére, az igazgatóság felszólítására Ádám Józsefet választotta meg kebeléből választmányi tagul.

A közgyűlésen leendő felolvasásra is ajándékoztak már néhányan. Mint különösen érdekeseket főlemlítjük a *Lázár István nagyenyedi tanárét: Alsó-Fehérvármegye magyar s főleg kálvinista köznépről* dr. Nagy Zsigmond debreczeni tanárét: *A hollandiás közép és felső iskolákról.*

A theol. tanárok szakosztályát a *tanterv-revisio* s esetleg egyéb időszerű tárgyak fogják foglalkoztatni; a tanítóképzőintézeti tanárok szakértekezlete pedig az *új állami tanterv* fölött indit beható eszmecserét. Fájdalom, a *jogakadémiák tanárai* még mindig oly csekély számmal vannak az egyesületben, hogy külön szakértekezletet ez évben is aligha tarthatnak, hacsak tömegesebb belépésük azt lehetővé nem teszi. Reméljük a legjobbat!

TÁRCZA.

Jézus és a hazaszeretet.

(Folytatása és vége.)

Nem igen értették meg szülői sem. Mikor a kis gyereket Jeruzsálemben bemutatják az Urnak és az agg Simeon az ölébe veszi, mondván: Mostan bocsásd el a te szolgádat, Uram, békességgel, a te beszéded szerint, mert látták az én szemeim a te Idvezítődöt, melyet készítettél minden népeknek szemeik előtt, a pogány népeknek megvilágosításokra való világosságot és a te népednek, az Izraelnek dicsőségét. József pedig és az ő anyja csudálkoznak azonkon, a melyeket mondanak vala ő felőle. (Luk. II. 22—33.) Mikor Jézust 12 éves korában szülei magokkal vitték Jeruzsálemba a husvétii ünnepre, ott tőlök elmaradt. Visszatérve, harmadnapon megtalálják a templomban, a tudósokkal vitatkozva. Szemrehányást tesznek. Jézus felel: Mi dolog, hogy engemet kerestek vala? avagy nem tudjátok-e, hogy azokban kell nékem foglalatosnak lennem, melyek az én atyámnak dolgai? De ők nem értik a beszédeket, melyeket ő nekik szóla. (Luk. II. 42—50.) Nem csoda tehát, ha Jézus a tóparti városkákban prédikálván, oda jött anyja, meg az atyjafiai. De a sokaságtól nem férhettek hozzá. Mondja valaki: A te anyád és a te atyádfiai ott kinn állanak, kik akarnának téged látni. Ő pedig felelvén, monda nekik: Az én anyám és az én atyámfiai ezek, kik az Istennek beszédét hallgatják és azt cselekszik. (Luk. VIII. 19—21. Máté III. 46—50. Márk III. 31—35.) Ép így, mikor beszéde hallatára egy asszony elragadtatással kiált fel: Boldog a méh, a mely tégedet hordozott és az emlők, meiyeket szoptál! ő így felel: Sőt inkább boldogok, a kik hallgatják az Istennek beszédét és megtartják azt. (Luk. XI. 27—28.) Hiszen volt idő, mikor atyjafiai eszelősnek tartották. Márk mondja, hogy cselekedeteinek, nagy hatásának hírére eljövének, hogy megfogták őtet, mert azt mondják vala, hogy esztől eltávozott. (III. 21.)

De többi rokonához, kik őt megértették, igaz szeretettel ragaszkodott. Így szerette (a mint már láttuk) Jánost és ennek bátyját, az idősebb Jakabot, két hű tanítványát, Saloméának, Jézus anyja nagynénjének és Zebedeusnak fiait; unokatestvéreit: az ifjabb Jakabot és Taddeus Judást.

Szerette Galileát, főleg a Genezareth tava kedves melékét. Renn azt írja: Galilea friss, árnyékos, barátságos ország volt, az énekek énekének és a szerelmesek dalainak valódi hazája. Márczius és április hónapokban az ország egy sűrű virágszőnyeg, a melynek színei hasonlíthatatlan élelenségűek. Az állatok aprók, de rendkívül szelídek. Gyengéd és élénk gerliczék, kék rigók, oly könnyedek, hogy a fűszál sem hajol meg alattuk; bubos pacsirták, a melyek oly szelídek, hogy majdnem az utazó lábaihoz szállnak le; élénk és szelíd tekintetű pataki tekenős békák; szemérmes és méltóságos gólyák, a melyek minden félelenséget félre téve, az embert magokhoz engedik menni s mintegy hívni látszanak. A világ egy országában sem alakulnak a hegyek oly összhangzatosan s nem keltenek nagyobb szerű gondolatokat. Jézus ezeket különösen szerette. Isteni pályájának legnevezetesebb eseményei a hegyeken történek. Itt tudott leginkább lelkesülni. Ez a szép ország szabadságot, szelídséget és gyöngédséget lehel. Jöllét és vidám élet színhelye volt. Népe vitéz, erős, szorgalmas. Földjét szorgalmasan mivelték. Volt bőven friss vize, gyümölcse. A nagy gazdaságokra szőlőtőkék és fügefák vetettek árnyékot. A kertek tele voltak citromgránátalma- és narancsfákkal. Volt jó bora. Vidám és kevéssel megelégedő lakossága vidám álmokban s bizonyos, eget és földet összeolvasztó költői mysticizmusban ringatózott.*)

Itt is a Genezareth tavának partja, kis városkái voltak legkedvesebb helyei. Tanítványai, a szerencsétlen Keriothi Judáson kívül mind ide valók, nagyobbbrésint betsaiak. S Mátén kívül, a ki Jézushoz való csatlakozása előtt a Genezareth tava déli végén vámszedő volt, egyszerű halászok. Galileai tájnyelven beszéltek. Mikor Jézust elfogják s Péter a főpap házában ódóng, a beszédéről megismerik, hogy galileai. Bizony te is ő közülök való vagy, mert a te szád is megjelent tégedet! (Máté XXVI. 73.) Bizony te is közülök való vagy, mert galileabeli vagy és a te szólásod hasonló. (Márk XIV. 70.) A szentlélekkel való megtelés után kezdének szólni más nyelveken. (Csel. II. 4.) Almélkodnak vala pedig mindnyájan és csudálkoznak vala, mondván egyik a másikkal: Nemde nem galileusok-e imé mindnyájan ezek, a kik szólnak? Mímodon vagyon ezért, hogy halljuk őket a mi tulajdon nyelvünkön szólni, a melyben születettünk? Párthiabeliek, médiabeliek, elámiták és kik lakoznak Mézopotámiában, Judeában, Kappadociában, Pontusban és Azsiában, Frigiában, Pamfiliában, Égyiptomban és Libiának tartományiban, mely Cináné mellett vagyon, Rómából való jövevények, mind zsidók, mind prozelitusok, krétiabeliek és arábiabeliek, halljuk, hogy szólnak a mi nyelvünkön az Istennek nagyságos dolgait. (Csel. II. 7—11.)

Galileában érzi magát Jézus otthon, biztosságban. Itt prédikál. Itt kezdi meg isteni működését. Itt, különösen a tóparton viszi véghez a legtöbb csodat. Kapernaumban, a melyet az evangelista az ő városának nevez (Máté IX. 1.), s a mely Lukács szerint azt szeretné, hogy el se menjen tőle (IV. 43.), meggyógyítja a százados szolgáját. (Máté VIII. 5—13.) Ugyanott sok ördögöst visznek hozzá s pusztán beszédével kiűzi belőlük a tisztátalan lelkeket és mindenféle beteget gyógyít. (Máté VIII. 16. Márk I. 32—34.) A tó tulsó partján két ördögösből disznókba üzi a tisztátalan lelket. (Máté VIII. 28—32., Márk V. 2—15.) Két ördögös némából kiűzi az ördögöt. (Máté IX. 32—33.) A kapernaumi zsinagógában kiűzi a beteg emberből a tisztátalan lelket. (Márk I. 23—26.) Mind e városokban prédikál és ördögöket üz. (Márk I. 38—39.) Meggyógyítja a bélpoklost. (Márk I. 40—42., Luk. IV. 12—13.) Gyógyítja a gutaütötteket. (Máté IX. 2—7., Márk II. 3—12., Luk. V. 18—23.) Meggyógyítja a vér folyásos asszonyt (Máté IX. 20—22.), a két vakot. (Máté IV. 27—30.), sok sántát, némát, vakot, csonkát és más beteget (Máté XV. 30., Márk VI. 55—56., VII. 25—30., Luk. IV. 40—41.), a kapernaumi királyi főember fiát. (Ján. IV. 46—53.) Feltámasztja a zsinagóga fejedelmének fiát (Máté IX. 18—25., Márk V. 32—42.), a naimi özvegy fiát (Luk. VII. 12—15.), a Jairus leányát. (Luk. VIII. 41—55.) Lecsendesíti a vihart a Tiberiás tengeren. (Máté VIII. 23—26., Márk IV. 34—40. Luk.

*) Jézus élete. Lipcse, 1864. 36—38. lap.

VIII. 22—25.) Száraz lábbal jár a tengeren. (Márk VI. 48—51. Ján. VI. 16—21., Máté XIV. 23—31.) A vizet borrá változtatja. (Ján. II. 1—10.) Őt kenyérrel és két hallal 5000 embert megvendégel. (Máté XIV. 13—21., Márk VI. 35—44., Luk. VIII. 12—17.) Ugyancsak hét kenyérrel és egy kevés hallal négyezer embert, az asszonyok és gyermekek nélkül. (Máté XV. 32—38., Márk VIII. 2—9.) Péter egész éjszaka halászott társaival, de semmit sem fogtak. Am Jézus parancsára leveti hálóját, annyi hal akad belé, hogy a háló majdnem összeszakadozik. És intenek vala az ő társaiknak, kik a más hajóban valának, hogy eljőnének és nékik segítségüi lennének. Eljővének azért és megtölték mind a két hajókat, annyira, hogy csaknem elmerülénének. (Luk. V. 4—7.)

Galileában tudatja tanítványaival jövendő sorsát, halálát. (Máté XVII. 22—23., Márk VIII. 31.) Feltámadása után tanítványait Galileába küldi: Mondjátok meg az én atyámfiaimnak, hogy menjenek Galileába, ott engemet meglátanak. S azok elmentek a hegyre, a hová hagyta vala Jézus. (Máté XXVIII. 10. 16., Márk XVI. 7., Ján. XXI. 1.)

Az ő szerette Galileájának sorsa van mindig szíven. Mikor tanítványait szétküldi, megparancsolja nekik: Az utra, mely a pogányok közé viszen, ne menjetek és a samaritánusok közé se menjetek. hanem menjetek inkább az Izrael házának eltévelyedett juhaihoz. (Máté X. 5—6.)

Szeretetéből fakad elkeseredése is, mikor kezdé szemekre hányni a városoknak, a melyekben isteni erő által való legtöbb csudákat tett vala, hogy meg nem tértek volna, mondván: Jaj tenéked Korazin! Jaj tenéked Bethsaida! Mert ha Tirusban és Sidonban azok az isteni erők lettek volna, melyek tebenned lettek, régen gyászruhában és hamuban ülvén, megtértek volna. De mondom néktek, hogy könnyebben léssen dolga Tirusnak és Sidonnak az ítélet napján, hogynem néktek. Te is Kapernaum, ki az égig felmagasztaltattál, a pokolig levettetel, mert ha Sodomában azok az isteni erők lettek volna, melyek te benned lettek, mind a mai napig megengedett volna. De mondom néktek, hogy a Sodoma földjének könnyebben léssen dolga az ítélet napján, hogynem néked (Máté, XI. 20—24. Luk. X. 13—15.)

Még a dölyfös, szenteskedő, önző farizeusok lakta Jeruzsalemre is szeretettel gondol, mert az ő népének fővárosa. Fáj neki, hogy az új igazságoknak meg nem nyerheti: Jeruzsalem, Jeruzsalem! ki megöli a prófétákat és megkövezed azokat, kik te hozzád bocsáttatnak, mennyiszor akartam egybegyűjteni a te fiaidat, miképen a tyúk az ő fiait egybegyűjti szárnyai alá, s nem akartátok. Ime azért a ti házatok pusztá léssen! (Máté XXIII. 37—38. Luk. XIII. 34—35.) Jeruzsalem sorsára gondolva, sir. (Luk. XIX. 41.) Mikor egy faluban tiz bélpoklost meggyógyít, csak egy tért vissza, hogy megköszönje. És ez samariabeli vala. Jézusnak fáj az övéi háládatlansága: Avagy nem tizen tisztulának-e meg? A kilencz pedig hol vagyon? Nem térének hátra, hogy az Istennek dicsőséget adnának, hanem csak ez idegen nemzet. (Luk. XVII. 12—18.) Kapernaumban a százados haldokló szolgájához kéri Jézust, hogy gyógyítsa meg. A zsidók vénei, kik követségül mentek, szorgalmatosan kérék, hogy tegye meg s avval argumentálnak, hogy méltó volna, a kivel e jót tenné, mert szereti a mi nemzetiségünket. (Luk. VII. 2—5.)

Az apostolok is, a kik Jézus szellemében beszélnek, alkalomadtán hangsúlyozzák ugyan az egyetemességet. Így Péter mondja: Bizonytal látom, hogy az Isten nem személyválogató, hanem minden nemzetségben kedves neki akárcsoda, a ki őtet féli és igazságot cselekszik. (Csel. X. 34—35.) Pál is mondja az athéneieknek, hogy Isten az egész emberi nemzetséget egy vérből teremtette. (Csel. XVII. 26.) Meg, hogy Isten minden embereknek mindenütt hirdeti, hogy megtérjenek. (Csel. XVII. 30.)

De ugyancsak Pál a rómabeliekhez írott levelében így szól: Istennek hatalma minden hívőnek idvességére, zsidónak először, azután görögnek is. (I. 16.) Ép így: Nyomorúság és szorongató veszedelem legyen minden gonosz cselekedő ember lelkének, zsidónak először, azután görögnek. (II. 9.) Azután: Dicsőség pedig, tisztesség és békeség minden jó cselekedőnek, zsidónak először, azután görögnek. (II. 10.)

Nincs igaza Renannak, a ki azt mondja Jézusról: család, barátság, haza értelem nélküli szavak voltak reá nézve. (Id. m. 290. l.)

Én mindezekből, az evangeliumok gondos, figyelmes olvasásából, azt látom, hogy Jézus szívében az emberiség szerete nem zárta ki a haza szerelmét. Megfértek egy

más mellett a hit és hazaszeretet. Ezt érezte ki az evangéliumokból a protestantizmus is, különösen a magyar kálvinizmus, melynek kebelében a vallásosság és a magyar nemzeti érzés mindenha *egy* lángban csapott fel. S a mióta azt így látom, így hiszem, így vallom, még inkább szeretem az én Jézusomat. Azt látom, hogy ebben is mesterrünk lehet ő.

Az a hitem, hogy a mig tisztelnünk kell mások meggyőződését, erős szeretettel kell ragaszkodnunk saját hitünkhöz. Lép így: becsüljünk, szeressünk minden népet, de mindent tullobogó szeretettel saját nemzetünket, hazánkat. Mikor ezt cselekedünk, Jézus szellemében cselekszünk, a ki szelid volt és alázatos szívű, de nem habozott kimondani, hogy eszményeinkért, ha úgy fordul sorja, nem békességet hozott, hanem fegyvert. (Máté, X. 34.)

Versényi György.

Irodalom.

Néhai Szász Domokos erdélyi ref. püspök, kolozsvári lelkész hátrahagyott negyven egyházi beszéde két kötetben. Kiadja Molnár Lőrincz ref. lelkész. Második kötet: XXI—XL. beszéd. Budapest, Hornyánszky Viktor cs. és kir. udv. könyvnyomdája. Ára?

Nagy lelki örömmel vettük b. e. Szász D. kiváló szelleme hagyatékának e további részét. S örömmel értesültünk — azt hisszük nem a „kiadó“-nak, hanem a sajtó alá rendezőnek „Végzavá“-ból, hogy az első kötet már teljesen elfogyott. Kívánjuk: osztózzék sorsában e második is. Mert nagy haszon lesz ez egyházunkra nézve is. — E kötetben 12 alkalmi — többnyire már megjelent — és 8 közönséges beszéd foglaltatik. A „Végzó“ megjegyzi, hogy egy Bossuet, Monod, Bersier stb. e beszédek szerzőjére is érthető hatást gyakoroltak; a két utóbbi műveiből részleteket használt fel, sőt két-három beszéde megépítésül a tartalom egészét is átvette, a mi azonban nem fordítás, hanem átültetés.

Mi a magunk részéről sajnáljuk, hogy a sajtó alá rendező e beszédeket és részleteket meg nem jelölte. Senkinek, egy olyan nagyságnak pedig, mint Szász D., ez egyáltalán nem vált volna kisebbitésére; irodalmilag pedig ez lett volna az egyedül helyes eljárás.

Ismertetésére még visszatérünk. Melegen ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

A Heidelbergi Káté 52 egyházi beszédben. Irta Oosterzee F., fordította dr. Antal Géza pápai theol. tanár. kiadta László Albert és Társa Debreczenben Két nagy kötet, ára a két kötetnek 10 korona, kötve 12 korona. Ez a nagyértékű kátémagyarázat a napokban hagyta el a sajtót. Addig is, míg részletesen ismertetnők, felhívjuk rá a lelelkipásztorok figyelmét.

Különfélék.

A „Sárospataki Lapok“ Kis Károly lelkésznek lapunk 5-ik számában közölt „Nyilatkozat“-át ismertette így folytatja: Ugyan kicsoda az, a ki e nyilatkozat alapján Kiss Károly lelkészünket felmentené? Hiszen a tulsó tábor erkölcsi (?) kényszerét, meg a természeti törvényt emlegetve, minden bűn menthetővé válik! S hát ám legyen, hogy a szerelem s a szeretet parancsolt a nevelésnek, a családi hagyománynak (!) s az apa tiltakozásának: de hát miért kellett lakodalmi pompát kifejteni még szűk körben is ott, a hol halotti ünnepélyt tartott a lelkészi állás és ugyan mi indithatta a református lelkészt arra, hogy a reverzálisos párt megáldja, hiszen azt hiszem, még stólat sem kapott, a mivel itt nálunk némelyek menteni szokták a reverzálisos párok esketését, ezt mondván: „legalább hadd fizessen!“ Ugyan nem igaz-e az az ige, a mely így szól: „megverem a pásztort s a nyáj elszéled?“ Hát a nyilatkozat vége kinek, kiknek szól? Nem csupán gyanusítás, hanem egyuttal nyílt vád-

emelés is az erdélyi kerületnek más papjai s tisztviselői ellen? Akkor szépen vagyunk, ha az agyagfalvi pap nem nem ritkaság, hanem csupán szerencsétlenebb, mint a többiek, a kiknek ügye nem került nyilvánosságra! Azt hisszük, hogy erdélyi laptársunknak e gyanusításához vagy vádhoz lesz még szava! . . . Szomorú állapot, hogy az oltár-tűz élesztői a tűznek eloltói gyanánt szerepelnek. Az ellenfél pedig a markába nevet s talán méltán is!

Ime más egyházi lapok is a megbotránkozás hangján irnak e dolgról. Hogyne szisszentünk volna fel mi, a kiket legközvetlenebbül érint. — A mi a S. L.-nak lapunkhoz intézett kérdését illeti a „más papok és tisztviselők gyanusítására vagy vádolására“ vonatkozólag, lapunk múlt számában közölt „Válasz“-ból láthatja, hogy micsoda más három esetről beszél még a fáma. Ezek közül egyről, az elsőről magunk is régen hallottunk, mikor még nem mi voltunk e lapnak szerkesztője. A más kettőről egy pap-társunk leveléből értesültünk először. — Annyi bizonyosnak látszik, hogy a „szigorubb egyházfegyelem“ a zsinatnak fontos tárgyává kell, hogy legyen. Addig is, nem szabad elmulasztani egy alkalmat sem, a hol a mostani fegyelmi törvények is alkalmaztathatnak, hogy az egyház a megfelelő megtorlást igénybe vegye. — Hanem ez inind nem fog minket megmenteni. Ujlélekre van szükségünk; hiszen ime oda fajult erkölcsi érzésünk, hogy egy ref. pap a jezsuita probabilitizmussal védekezik!

Felekezeti harcz egy állami iskola körül.

A Sz. N. hasábjain harcz foly a mikóujfalusi állami iskola körül. Vén Mihály esperes évi jelentésében kifogásolta felekezeti közti szempontból az ott uralkodó állapotokat, hol az igazgató a róm. kath. kántor, a gondnoksági elnök a plebánus, a tantermekben és az iskola külső falán feszület van kifüggesztve, a ref. hitoktatónak pedig nem adnak tantermet a vallásórák megtartására. A beszolgáló málnási ref. pap, a gondnoksági elnök és igazgató közt lefolyt hírlapi vita után, — a melyben az állapotok védői egyébről beszéltek, mint a mit kérdeztek — úgy Vén Mihály esperes, mint a lap szerkesztője, igen helyesen a tanfelügyelőre appellálnak, hogy hivatalosan is régen tudomása levén e dolgról, végre tisztázza a heyzetet. Ezt mi is annál inkább várjuk és figyelemmel kísérjük, mert újabb időben több okunk van a háromszéki tanügyi adminisztrációnémely dolgaival nem egészen megelégedve lenni. Jó lesz a háromszéki reformátusságnak kinyitni a szemét. — Ám van egy tanácsunk lelkésztársainkhoz is. Hivatalos dolgaikat ne intézzék szóval. Az akta ugyan nem kellemes dolog, de mindig biztosít az ellen, hogy a tények elfeledtessenek akár akarattal, akár a nélkül. Aztán jó lesz az iskolai órabejegyzési naplókát is igénybe venni. Ha oda be van jegyezve, senki sem mondhatja, hogy ki nem tartatott. Helyes; legyünk résen érdekeink védelmére, de ne feledjük, hogy egyedüli várunk a törvény és az acta!

Kitüntetett tanár. Szép kitüntetés érte Kiss Ernő, pápai felsőiskolai tanár, ki a párisi világiállitás jutalomozott bizottságától kitüntető oklevelet és bronz érmet kapott, azért, mert a Magyarország közoktatásügyének fejlődését feltüntető csoportozatban a többszázados pápai főiskolára vonatkozó adatokat ő dolgozta fel és bocsátotta a magyar közoktatásügyi kormány rendelkezésére.

Az „Egyetértés“ és Kossuth Ferencz. Kossuth Ferencz, a függetlenségi párt nagyérdemű elnöke újra belépett az „Egyetértés“ munkatársai sorába. E szerint Kossuth Ferencz csakis e lapba fog irni ezután. A lap és író egymástól való függetlensége azonban fennmarad.

Az egyházi hatóságok és alkalmazottak tudomására. A belügyminiszterium ideiglenes vezetésével megbízott m. kir. miniszterelnök 1902. évi 16.698—I. sz. alatt kelt rendeletével, az 1886. évi XXI. t.-cikk 1. §-ában felsorolt vármegyék és törvényhatósági joggal felruházott városok neveinek a törvénybe iktatott alakjukban való kizárólagos használatát elrendelve, a rendezett tanácsu városok neveit pedig az 1898. évi IV. t.-cikk 2. §-a alapján megállapította. Ezek egyházkerületünk területén, az erdélyi részekben a következők: I. *Vármegyék*: 1. Alsó-Fehér-, 2. Besztercze-Naszód-, 3. Brassó-, 4. Csík-, 5. Fogaras-, 6. Háromszék-, 7. Hunyad-, 8. Kis-Küküllő-, 9. Kolozs-, 10. Maros-Torda-, 11. Nagy-Küküllő-, 12. Szeben-, 13. Szilágy-, 14. Szolnok-Doboka-, 15. Torda-Aranyos-, 16. Udvarhely-. II. *Törvényhatósági joggal felruházott városok*: 1. Kolozsvár. 2. Maros-Vásárhely. III. *Rendezett tanácsu városok*: Alsó-Fehér vármegye: 1. Abrudbánya. 2. Gyulafehérvár. 3. Nagyenyed. 4. Vizakna. Besztercze-

Naszód vármegye: 1. Besztercze. Brassó vármegye: 1. Brassó. Csikvármegye: 1. Csíkszereda. Háromszék vármegye: 1. Kézdivásárhely. 2. Sepsiszentgyörgy. Hunyadvármegye 1. Déva. 2. Hátszeg. 3. Szászváros. 4. Vajdahunyad. Kis-Küküllő vármegye: 1. Erzsébetváros. Kolozsvármegye: 1. Kolozs. Maros-Torda vármegye: Szászrégen. Nagy-Küküllő vármegye: 1. Medgyes. 2. Segesvár. Szeben vármegye: 1. Nagyszeben. 2. Szászsebes. Szilágy vármegye: 1. Szilágysomlyó. 2. Zilah. Szolnok-Doboka vármegye: 1. Dés. 2. Szamosujvár. Torda-Aranyos vármegye: 1. Torda. Udvarhely vármegye: 1. Székelyudvarhely.

„Keresztyén Néparát” naptárunk ez évi I. évfolyamából lelkészeknek, tanítóknak s theologusoknak, a menyinyiben óhajtják, szívesen bocsátunk rendelkezésökre mutatóképen egy-egy ingyen példányt. Az érdekeltek ide vonatkozó szándékuk kifejezését, 10 filléres levélbélyeg mellékelésével legyenek szívesek mielőbb hozzánk juttatni. Karczag, 1903. február 1-én. — A „Magyar Biblia és Evangéliumi Irat-Terjesztő Társaság”-alap kezelsége. (Karczag, IX. 2227.)

Jótekönyvezélu mulatságok. A medgyesi ev. ref. egyház kepeváltó-alapja javára 1903. évi február hó 18-án Medgyesén, a „Szőlő-szálloda” nagytermében műkedvelői előadást rendez.

Jótekönyvezélu református Diák-bájl rendez a kolozsvári ev. ref. kollégium ifjusága 1903. febr. hó 21-én a városi „Vigadó” összes termeiben, melynek tiszta jövedelmét a kollégium jóteköny alapjainak növelésére fordítják.

Gyászrovat. Mély megdöbbenéssel vettük a következő gyászjelentést: „Váró Ferencz Bethlen-kollégiumi tanár; — gyermekei: Jolán, férjével dr. Szilády Zoltánnal, Géza államtud. dr., cs. és kir. tüzér-önkéntes, Zoltán, Béla és Margit; — sógorai: Szabó Dénes kir. ítélőtáblai bíró, fiaival, Szabó István föld-birtokos, néjével Szombathelyi Irmával, Szabó Ilona özv. Márton Ferenczné, gyermekeivel, a többi közeli és távolabbi rokonok nevében is — mély fájdalommal jelentik, hogy Váró Ferencz Szabó Mária életének XLVIII., házasságának huszonhatodik évében, rövid, súlyos szenvedés után, e hó 8-ának alkonyán, más létre szenderült. Áldott feleség, anya, hü testvér és rokon; poraiban is áldani fogják. Tetemét a halottas háznál 10-dikén délelőtt 11 órakor imádsággal zárják koporsóba; temetése Székelyudvarhely (Szombatfalván), 11-dikén délelőtt 11 órakor lesz. (Koszoruk nélkül.) Nagyenyeden, 1903. február havában.” Vigasztalásra nincs szavunk. Hitünk adhat enyhületet csupán. De a mi hitünk meg nem szegyenül! Egyházkerületünk jelesének, a kiváló tanárnak vesztése felett érzett fájdalomában őszinte részvéttel osztozunk. Az Ur álljon mellette erősítő vigasztaló Szentlelkével!

Dr. Pallagi Gyula, a kisujszállási ev. ref. főgimnázium hét éven át kiváló igazgatója, a heves-nagykunsági ev. ref. egyházmegye világi aljegyzője, a kitünő filozófiai és pedagógiai író, kinek becses tanulmányai az egyházi lapokon kívül, a „Budapesti Szemle” és „Uránia” című folyóiratokban láttak napvilágot, e hónap 8-án Kisujszálláson, rövid betegség után elhunyt.

Szerkesztői üzenet.

M. J. Mátisfalván. Kedves Kollega Ur! Vegyük csak a megkivántató nyugodtsággal a dolgot. A mit irtam, elvileg irtam s ennek személyes vonatkozása nem volt. A stóla emlegetésére vonatkozólag kérem, olvassa el a lapunkba a Sárospataki Lapokból átvett refleksziót. Örvendenék, ha nálunk általában ismeretlen volna ez a felfogás. De, hogy én stólára az Ön személyét illetőleg ez esetenél nem gondoltam, mutatja az, hogy az illető kikézdést egy elvi nyilatkozat vezeti be, a többi pedig ennek alkalmazása. Hogy az élv alkalmazása most éppen Önt sujtotta, arról én nem tehetek. Ön ez esetben csak azzal védekezhetik, hogy — ha ugyan ugy van! — a reform. papoknak nincsen eltöltve az egyházi esketés teljesítése olyanoknál, a kik reversálist adtak. Erre gondoltam, mikor azt irtam, hogy „nálunk ugylátszik mindent rendeletekkel kell szabályozni, mert a Lélek nem szabályoz.” De azzal semmi esetre sem, a mit „tudni való”-ul levelemben ír, hogy „a reversális adásáról tudomása nem volt, sem a kettős papi esketésről, utólag pedig, mikor ott volt, botrányt nem csinálhatott.” Mert ezt kedves Kolléga urak kötelessége lett volna előre tudni. Hiszen a mint emlékezni fog, ez már el van rendezve,

hogy a lelkészek évenként jelentést tartoznak tenni arról, hogy pl. kik adtak reversálist név szerint. Már pedig azt nem szabad felténnünk, hogy ezt nem a valóságnak megfelelően teszik. Arra sem volna szabad gondolnunk, hogy ezt utólagosan, talán év végén szerzik meg az állami anyakönyvvezetőtől, mikor az is el van rendezve, hogy a lelkészek minden igyekezetükkel azon legyenek, hogy a jegyes pároknál egyházunk érdekei a legnagyobb mértékben megóvassanak. Nős, mind ennek kinek kell előre utánjárnia? Azt hiszem nem másnak, hanem az eskető papnak. Erre neki van nemcsak legteljesebb jogzime, hanem ez az ő kötelessége akkor is, mikor más parokhia területén esket, mert ő köteles ily esetben a parokhus papnak az adatokat beszoigáltatni. Aztán: „utólag már nem akart „botrányt” csinálni!” — De hát nem veszi észre, hogy saját maga ugy értelmezi a dolgot, hogy „Önt ugratták be elővigyázatlanága folytán, mikor elhallgattak Ön előtt olyan dolgokat — a melyekről ugyan Ön nem kérdezősködött, de a melyekről most veszi észre, hogy előzetesen tájékozódnia kellett volna? S ha már ez így van, botrányt lett volna az, ha Ön a mélység széléről visszatér s nem ugrik bele abba? Igen, lett volna a mások felsülése, de nem az Öné. — Hanem mi kerüljük a botrányt és udvariaskodunk saját magunk megálázásával, arczul csapásával.

Végre még egyet. Nem tudom, hogy az Ön theologuskorában, hogyan exegetálták a Mt. VII. 1. versét. De biztosra veszem, hogy akkor is tiltakoztak az ellen, hogy ezt a hibások köpenyegül használják. Nekem pedig nincs bajom senki személyével, de, mint szerkesztőnek, van azokkal az eljárásokkal, cselekedetekkel, melyek anyaszentegyházunk nyilvános életéhez tartoznak. Mig kezemre van bizva a trombita, legjobb lelkiismeretem szerint harsogtatom akár ha vész, akár ha győzelmi jelt kell adnom. Fájdalom, hogy mind gyakrabban szól az első: Tudom, hogy e vészkiáltást sokan hajlandók vaklármának minősíteni; tudom, hogy sokan szörtöldések közt dörszölgetik álmos szemeiket s ha bár az is bizonyos, hogy némelyek a másik oldalukra fordulva tovább pihennek: vannak s Istennek hála, lassacskán nő a számuk azoknak, kik már a mentés munkája körül forgolódnak. Engemet is hadd sziddjanak, személyemmel nem törődöm; de az őrhelyen híven megállok s végzem a reám bizottakat hűségesen, mig élek. De csak az Istent és az ő országát szolgálom.

N. — Össze kellett szoritanom, de híven adtam.

„Illusiók és ideálok” közlését jövő számunk kezdi meg.

Hivatalos rész.

5302—1902.

KÖRLEVÉL

valamennyi nt. Esperes aaihoz. tanintézeteink mtt. Elöljáróságához és a püspöki egyházközségek tt. Tanácsához.

A mult év november hóban tartott egyetemes konvent jegyzőkönyvei szétoasztatván, azoknak ára darabonként 50 fillérben állapittatik meg; minélfogva főlhivjuk a fenti Czimeket, hogy az alábbi kimutatásban felsorolt özszegeket legkésőbb folyó évi márczius hó 15-ig igazgatótanácsunkhoz mulhatatlanul befizetni sziveskedjenek.

Vajdahunyadi egyházmegye 13 kor. 50 fill., Gyulafehérvári e. m. 6 k., Nagyenyedi e. m. 16 kor., K.-kalotai e. m. 19 k. 50 fill., Sz.-szolnoki e. m. 31 k., Deési e. m. 12 k. 50 fill., Széki e. m. 17 k., Nagysajói e. m. 6 k. 50 fill., Görgényi e. m. 16 k. 50 f., Marosi e. m. 31 k., Küküllői e. m. 17 k. 50 fill., Nagyszebeni e. m. 7 k. 50 fill., Udvarhelyi e. m. 25 k., Erdővidéki e. m. 8 k., Sepsi e. m. 18 k., Orbai e. m. 5 k. 50 fill., Kézdi e. m. 6. kor., Püspöki egyházaktól à 50 fill., 5 korona., Hét kollégiumtól s theol. fakultástól à 50 fillér 4 korona.

Kolozsvár, 1903. február hó 2-án.

Bartók, elnök.

Kádár János. titkár.

Sz. 162—1903.

FELHÍVÁS.

A n.-enyedi egyházmegyében levő egyházközségek tt. lelkészeit és számadó gondnokait felkérem: sziveskedjenek a f. évre esedékes egyh. illetményeket t. Barabás József egyh. pénztáros aához — a lehetőleg e hó folytán — ellennyugta mellett beküldeni.

Tájékozásul megjegyzem, hogy ugyanazon czimek alatt és ugyanazon özszegeket kell beküldeni, mint a mult évben, azon különbséggel, hogy a krajczáros rovatal az 1902. évi Névkönyvben levő lélekszámnak megfelelőleg — és az egyházker. közgyűlési jegyzőkönyvért 2 kor. 50 fill. fizetendő; a Prot. Lap évi előfizetési díja pedig egészben beküldendő.

Miriszlón, 1903. február 5.

Sándor János. esperes.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Zsinati kérdések.

(Folytatás.)

A mi már most a *tanárok beállítását*, vagy választását illeti, arra nézve egészen természetes, hogy az *a fenntartó joga* kell, hogy legyen. De, hogy a fenntartó ezt miként gyakorolja: azt egyetemes egyházi törvénnyel kell szabályozni. A mely azonban ugy alkotandó meg, hogy annak körén belül az egyes kerületekben, vagy egyes iskolák, illetőleg tanszékerekre nézve a történelmileg kialakult s igazolt gyakorlat megfelelően érvényesülhessen. Az olyan kollegiumoknál, mint az összes erdélyi kerületbeliek, a sárospataki és debreczeni — eltekintve ez utóbbinak más oldalról kombinált viszonyaitól — a melyeket az egyházkerület arra rendelt alapjai tartanak fenn; a tanárválasztás semmi esetre sem illetheti az ezen alapokat kezelő kollégiumi előljáróságokat azoknak olyan szervezete mellett, minő az erdélyi kollegiumoknál van. a hol az előljáróságban 4—5 világi gondnok mellett a kollegium minden (12—15) rendes tanára helyet foglal. Az ilyen kollegiumokhoz való tanárválasztás csak az egész kerületet képviselő egyházkerületi közgyűlés jogkörében találja meg illő helyét. Teheti ugyan, hogy a mint a kollegiumot fenntartó alapok kezelését egy a kerület egyeteme által választott testületre az Előljáróságra bizta: ugy a tanárválasztást is egy szűkebbkörű testületre bizza, akár mindenik ilyen kollegiumra kiterjedő hatáskörrel, akár mindenik számára külön alkotott ilyen testülettel, legyenek ennek tagjai, akár élet-hossziglan, akár bizonyos idővel lejáró mandátummal felruházva, de mindenestre kerületi közgyűlési tagokra. Lehetséges akár az is, hogy a tanárválasztás is ugyanazon testületre, az Előljáróságra bizassék, mely az iskolát fenntartó alapok kezelésére mandátumot kapott; de akkor az Előljáróságnak egészen más szervezetűnek kell lennie, mint a mai. Csak az nem

lehetséges, hogy akár a vagyonkezelésbe, akár a tanárválasztásba olyan egyének folyjanak be, a kik erre a mandátumot nem a kerületi közgyűléstől nyerték. Ez a fontos elv lebegett az erdélyi egyházkerület előtt, midőn az államilag kinevezett tanároknak a kollegium vagyonát kezelő Előljáróságban való tagságát az illetőnek kerületi közgyűlési tagságától tette függővé. Nem vizsgáljuk itt, hogy mennyiben szerencsés a kérdés olyan megoldása, hogy az államilag kinevezett kollegiumi tanár az Előljáróság ajánlata alapján a ker. közgyűlés külön határozatával e közgyűlés tagjává tétetett, mert ennek egyházalkotmányi és szervezeti vonatkozásai is vannak, a mi most nem tartozik ide, csak annyit jegyzünk meg, hogy a kerület szükségét érezte annak, hogy kifejezésre juttassa, miszerint az egyháznak ezen intézményei annyira az egyház testéhez tartozó tulajdonai, hogy azokat ő kezeli, ő kormányozza törvényes képviselőinek azon tagjai által, kiknek erre ő adott mandátumot. Ennek az elvnek minden körülmények között kifejezésre kell jutnia a tanárválasztás módjában is. Olyan időket élünk, melyek sürgős szükségé teszik, hogy iskoláink minél jobban az egyház testébe illesztessenek szervesen!

Végre e pontnál még két dologra kell reá mutatnom. Félve teszem, mert e gondolatoknak sok az ellensége. Megfontolást érdemlő komoly okokból az egyik rész, a prot. szabadság az iskolák autonómiaja stb. hangoktatásának ürügye alatt a másik rész. Nem is igen hiszem, hogy mostanság valami legyen ezekből, legalább az egyikből; de nem tudom hallgatásával mellőzni ezeket. Az egyik a *tanárok áthelyezésének* a kérdése, a másik az *egyházkerületi tanügyi felügyelet és ellenőrzés*.

Arról, hogy az első miként volna keresztül vihető ugy, hogy se az iskolák autonómiajának, se az egyének jogosult érdekeinek sérelme belőle ne származzék s mégis a magasabb egyházi érdekek előnye származzék

belőle, — korai volna beszélni. Azt, hogy szükséges volna s belőle nem egy esetben az egyéneknek is, az iskoláknak is előnye származnék: bizonyítani felesleges. Egy-egy tanár sokszor egy egész iskola szellemét megújíthatná, erjedésbe hozhatna egy egész poshadó tésztát. De talán a rosznak is kovásza lehetne?! Igaz, de ne feledjük, hogy egy testület tagjait nem egy kosár gyümölcsnek kell tekintenünk, melyben az egy-két romlott szükségszerűen megrontja a többit is. Jó környezetben még a rossznak is javulnia kell. Szomorúan állana az emberiség dolga, ha ez nem így volna. Aztán, nem tudom, egyebütt, — de minálunk Erdélyben a fejedelmi és főconsistoriumi időkben az áthelyezés gyakorlatban volt s bizony sokszor üdvös eredményekkel járt. Nem is egyebet akarok most ennek felemlítésével, csak felhívni a figyelmet arra, az illetékesek figyelmét, gondját megérdemelné ez a dolog!

A másikat azonban nem tartom oly messze eső kérdésnek; annál kevésbé, mert — tudomásom szerint az egyik egyházkerület, talán a tiszántuli már meg is valósította: értem az egyházkerület tanügyi felügyeletét és ellenőrzését. Mert valóban furcsa dolog, hogy míg kollegiumaink vagyoni állapotaira nézve nem elégszünk meg az évi költségvetésekből és számadásokból nyert értesülésekkel, hanem egy bizottsággal közvetlenül is megvizsgálattuk: addig a belső tanügyi állapotok, a szellem és lélek vizsgálatát a közvetlen szemlélet és tapasztalás alapján magunk soha számba nem vesszük — legalább itt minálunk nem. Az állam az ő tankerületi főigazgatója útján a legapróbb részletekig évenként tájékozza magát, mi pedig megelégszünk a holt betűk beszédével. Pedig az az állami közeg bizonyosan nem azon szempontokra fekteti a súlyt, a melyekért egyházunk akkora áldozatokkal iskoláit fenntartja, sőt azokra természetesen nem is reflektál; sokszor — hiszem ha feltűnően kidomborodnának, jó neven sem venné. Holott minékünk nem szabad felednünk, hogy a mi iskoláink első sorban még is csak az egyház veteményes kertjei kell, hogy legyenek. „Lélek az, mi megelevenít“ — s nekünk e megelevenítő Lélekre napról-napra nagyobb szükségünk van. Egyházi törvényeink 496. §. 2. pontja az egyetemes konventnek jogai közé vették, hogy „megbizott szakértők által bármikor meglátogattathatja és vizsgálathatja a tanintézeteket, hogy ez uton is tudomást szerezzen magának az oktatás menetéről, az intézet vezetéséről, igazgatásáról s egész szellemi és anyagi állapotáról.“ Ugyanez évenként teljesítendő kötelességül kimondandó volna a kerületekre s egyben a konventnek is gondoskodnia kellene arról, hogy a mi jogai közé iktattatott, annak gyakorlása a szükség szerint erkölcsi kötelessége is lévén, azt teljesítse. Arról, hogy szük-

ség volna rá, alig lehet vitatkozni. Hiszen kollegiumaink e tekintetben igazán egészen tanárai lelkiismeretességére vannak bízva. Szép világot vet tanári testületünkre, hogy komolyabb panaszra oka egyházunknak egészben véve nem lehet. De ha tán itt-ott nem volna megfelelő az állapot: az egyház — fájdalom — semmit sem tesz a helyzet javítására. Pedig a 483 §. ha nem is kategorikus rendelkezéssel, de kimondja, hogy „minden kerület a gimn. oktatásra való felügyeletről belkörüleg intézkedik s ezen intézkedését tudomásul bejelenti az egyetemes konventnek“ Ha tehát nem elég intenzív és hatékony a felügyelet: az egyenesen a kerületen mulik.

Végül a E. T. 472 §-ában kifejezett elv ugyan mikor fog megvalósulni. A nem ev. ref. felekezeti középiskolába vagy ilyen jellegű más intézetekbe járó ev. ref. vallásu tanítványok vallásos oktatásáról az egyh. kerület intézkedik. S a mennyiben a felmerülő költségek fedezetét saját hatáskörében nem eszközölhetné, az iránt a konventhez előterjesztést tesz, — mondja e. §. Tíz esztendeje, hogy e. §. — tudomásunk szerint — holt betű. Pedig minden ilyen iskolákkal telt város — egy Budapest, Kolozsvár, Brassó, Nagyszeben stb. ref. egyházközsége főleg e teher alatt is nyög. Az államsegély szükségét minden más téren szám-bavettük, de e pontról nem olvastam sehol. Pedig az bizonyos, hogy az állami iskolák tiszteletdíjaira e munkát teljesíteni hivatott egyének be nem állíthatók. És van egy csomó más felekezeti, községi vagy éppen magán intézet, a honnan ugyan tiszteletdíj nem jár, de a hol a munkát teljesíteni az egyháznak elutasíthatatlan kötelessége. Ide rendes középiskolai vallástanárok alkalmazandók. Erre különösen is felhiva a zsinat figyelmét, áttérhetünk a népoktatási intézetek tanítóira.

(Folytatjuk.)

A magyar nemzetiségi politika és a népoktatás.

Irta: BÁRÓ BÁNFFY DEZSŐ.

„Az egységes magyar nemzeti állam“ megalakulásának egyik fő- és alapföltétele: létrehozatala azon nyelvi egységnek, mely nélkül a polyglott jelleg megszűntetése el nem képzelhető.

A nyelvi egység megteremtésének legerősebb eszköze általában a közoktatás teljes magyarsága, mindazáltal ez alkalommal a felsőbb és középiskolai közoktatás kérdését figyelmen kívül hagyva, a népoktatás kérdésével óhajtunk foglalkozni, magyar nemzeti szempontból, a magyar nemzetiségi politikára vonatkozóval.

Egyik régebbi fejtegetésünk rendjén már kijelentettük, hogy „a magyar nemzeti állam“ megalkotása érdekében a *kizárólagos állami közoktatást* kell, hogy hozzuk, akkor ezen kijelentésünket a nemzetiségi egyházak autonóm jogán alapuló közoktatásnak a magyar állam érdekei ellen irányuló törekvése

szempontjából tettük meg, ez alkalommal általában kívánunk a népoktatás kérdésének államosításával foglalkozni.

Ismerjük a kérdés megoldásának nehéz voltát, ismerjük a felekezetek féltékenykedésének indokait és a nemzetiségek leghatározottabb ellenkezése céljait. Tudjuk, hogy még a leghazafiasabban gondolkozó elemek, a legtisztább magyar egyházak is vonakodnak a közoktatás teljesen államivá tételével elősegíteni azon törekvést, mely a kizárólagos állami közoktatás behozatalával első sorban leghatalmasabb eszköze kell, hogy legyen „az egységes magyar nemzeti állam” megalapítására irányított cél biztosításának; pedig nem szabad, *nem lehet ezen nemzeti érdek parancsolta lépéstől visszariadnunk.* Naponta parancsolóbban lép előtérbe az érzete és tudata annak, hogy Magyarországon, mindig Horvát-Szlavonországtól eltekintve szólnak, a nyelvi egységre való törekvés mellőzhetetlen; miből aztán következik, — annak leghathatósabb eszköze a népoktatás egységes államosítása lévén, — hogy attól visszariadnunk nem szabad.

Már 1868 után, a népoktatásról szóló törvény hatálybaléptét követően megindult a mozgalom állami népiskolák létrehozatalára. Egyelőre minden rendszer nélkül, ötletszerűen helyeztek el itt-ott állami iskolák, részben helyi befolyások érvényesítésével, részben egyes felekezetek nyomott viszonyain segítendő, egyáltalán nem azon irányzattal, hogy a nemzetiségi felekezetek kezéből a közoktatás kivétsék, hanem inkább csak nyomott anyagi körülmények között levő, legtöbbször protestáns felekezetek helyzetén könnyítendő. Az első, a ki a népoktatás államosításának kérdését határozottan kialakuló elvek szerint szilárd alapon álló rendszerbe öltötte, mondhatni, jól átgondolt, kész haditeranggal indult felvenni a küzdelmet: az a korán elhalt *Szathmáry György* miniszteri tanácsos volt.

„Nemzeti állam és népoktatás” című könyvének egész irányzata, nyíltan és burkoltan egyaránt, a népoktatásnak állami irányzatára mutat. Igen érdekes tanulmánya végcéljában, ha nem is tetelesen a népoktatásnak egységesen államivá tételét jelöli meg mint eszközt, hogy „az egységes magyar nemzeti állam” megalakulhasson. — Egy 1890. augusztus 21-én elmondott beszédében belső hitvallásként mutatja ki szükségét annak, hogy az oszthatlan egységes nemzet eszméje megvalósítására feltétlen szükséges, hogy a magyar nemzeti műveltség erős és mély gyökeret bocsásson le a legalsóbb néprétegek szívós talajába, hogy hazánk, „mint egységes magyar nemzeti állam,” egy új ezredév viharaival sikerrel dacolhasson.

Népoktatás egységes irányzattal az állam kezébe téve le, lehet alkalmas eszköz arra, hogy a nyelvi egység létrejöhessen. Kétségtelenül *Szathmáry György* munkájának hatása alatt indította meg 1895-ben dr. *Neményi Imre*, akkoriban Csanádvármegye kir. tanfelügyelője, azon első és eddigelé még egyedüli országos mozgalmat a népoktatás exkluzív államosítása iránt.

Csanádvármegye törvényhatósági bizottságának a képviselőházhoz intézett feliratához az exkluzív állami népoktatás behozatala iránt, csatlakoztak a székesfővárossal élükön, majdnem az összes törvényhatóságok.

Miként *Szathmáry György* kulturpolitikai törekvéseinek végcélját a népoktatás államosítása jelöli, majdnem mint alaptételt állítva oda, hogy nemzeti államot csak nemzeti népoktatás mellett lehet teremteni: úgy Csanádvármegyének a képviselőházhoz intézett felirata azon kéréssel fordul a képviselőházhoz, hogy „a népoktatás államosítása iránt törvényt alkotni kegyeskedjék és addig is, míg ezen hosszú időt

igénylő, nagyszabású munka befejeztetnék, kegyeskedjék intézkedni, hogy a felekezeti iskolákban — e törvény nyilvánvaló rendelkezéséhez képest — a tanítás a miniszteriális tanterv értelmében eszközöltessék; a felekezeti tanítók pedig, az egyházi felsőbbeségek fegyelmi biráskodása alól kivonatván, a közigazgatási hatóság fegyelmi intézkedései alárendeltessenek.

Ime, már Csanádvármegyének a képviselőházhoz intézett feliratának petítuma, bár azt szó szerint ki sem fejezi, szükségesnek tartja a nemzeti nevelés érdekében ideiglenesen is legalább a felekezeti iskolákban alkalmazott tanítók feletti fegyelmi jogkörnek az állam kezébe való áttételét, azzal azt igazolván, hogy nemzeti nevelés, „az egységes magyar nemzeti állam” érdekének megfelelő hazafias nevelés, csakis állami népoktatás útján érhető el és hogy a felekezetek, mindenekfelett a nemzetiségi egyházak befolyása alatt népoktatás az állami, a nemzeti érdekeknek nem tesz jó szolgálatot.

Alkosson a népoktatás államosítása iránt törvényt a törvényhozás, kívánva Csanádvármegye; Csanádvármegye kívánságát helyeselték az ország törvényhatóságai, sőt ideiglenesen a nemzeti nevelés érdekében már addig is, míg az állami népoktatásról szóló törvény életbeléptethető lesz. szükségesnek mondták ki legalább is a fegyelmi jogkörnek az állam kezébe leendő letételét. Történt-e ez irányban valami? Lássuk.

A képviselőház Csanádvármegye feliratát 1896. január 25-én tárgyalta. Ezen tárgyalás rendjén érdekes vita fejlődött ki. — Három különböző indítvány került eldöntés alá.

A kérvényi bizottság előadója, *Szász Károly* javasolta: „A kérvények adassanak ki tanulmányozás szempontjából a vallás- és közoktatásügyi miniszternek. Ezzel szemben *Polónyi Géza* képviselő, hivatkozással az 1848. évi XX. t.-cz. 3. §-ára is, indítványozza: „A kérvények azzal adatnak ki a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, hogy a felekezeti oktatásnak megszüntetése és állami oktatásnak életbeléptetése iránt törvényjavaslatot terjesszen a Ház elé.” A harmadik indítványt gróf *Batthyány Tivadar* tette. Azt indítványozta, hogy a kérvények a Ház irattárában helyeztessenek el. Mint akkori miniszterelnöknek szavam lehetett volna nekem is a dologban. Nézetem meg is volt és az teljesen azonos volt a maival.

Egységes állami közoktatásra van okvetlen szükségünk. Egységes állami népoktatás nélkül az „egységes magyar nemzeti állam”-ot, az állami nyelvű egységet létrehozni nem lehet. Ha minden más szempontoktól függetlenül foglalandok állást e kérdésben, *Polónyi Géza* képviselő ur indítványát fogadandó el. Határozott, nyílt kijelentését tartalmazta ez az állami közoktatás életbeléptetésének.

Mint kormánytag körülmintébbnek kellett lennem és egyelőre elégnék tartottam, ha az állami népoktatás behozatalának kérdésével a képviselőház utasítása folytán a kormány foglalkozni utasították. Azt hiszem, hogy a kérdés tanulmányozására utasított kormány, legalább a mennyiben nekem ez időben a kérdéshez szavam volt, tanulmányozás eredményében az állami népoktatás behozataláról gondoskodott volna.

Többet ennél azon időben szükségesnek, sőt felelősségem tudatában, megengedhetőnek sem tartottam. Hiszen csak kevéssel azelőtt zajlottak le az egyházpolitikai küzdelmek, annak utóljájdalmi még be nem hegyedtek, sőt, ha gróf *Batthyány Tivadar* képviselő ur elmondott beszédét vesszük figyelembe, még láthatjuk, hogy az ellentétek hullámai mily erősen csapkodnak.

De hát a kormány tanulmányozásra lett utasítva. *Én is tanulmányoztam és foglalkoztam e dologgal és arra a meggyőződésre jöttem, hogy a közoktatást álta-*

liban, de most ez alkalommal csak a népoktatásról akarunk szólni — államosítani lehet, de föltétlenül államosítani kell.

Az állami és nyelvegység érdekei ezt föltétlenül követelik. És ha végig nézünk a nemzetiségi egyházak és egyáltalán a nemzetiségek körében arra az elhatározásra kell jönnünk, hogy már-már az utolsó órában vagyunk.

Olvassuk csak a „Siebenbürger Deutsches Tageblatt“ cikkből, hogy: „a szászok a politikailag egységes magyar nemzet alapján állanak és csak azoktól a törekvésektől félnek, melyek a nyelvi egység megteremtésére irányulnak, akkor megértjük, hogy nekik nem kell sem a magyar nyelv, sem a magyar kultúra. Megértjük, hogy ezen a földön élve, magyar állampolgárok akarnak ugyan lenni, de nem akarnak szolgálataiba állani azon cél biztosítására szolgáló törekvéseknek, melyek egyedül alkalmasak arra, hogy az „egységes magyar nemzeti állam“ létrejöjjön. — Ha látjuk, hogy a felekezeti egyházak által fentartott népiskolákban, minden törvényes eszközök alkalmazása dacára, a tanfelügyelők buzgólkodása mellett is tiltott tankönyvek állandóan használatnak, melyekben a dáko-román tendenciák mérge, vagy más ehez hasonló tév- és államellenes tanok téveszméi lesznek a növendékek lelkébe csepegtetve: akkor nem lehet, hogy ne tartsuk szükségesnek a népoktatás államosítását.

Ha látjuk, hogy hogy némely felekezeti iskolában, ünnepélyek alkalmával, az ország színei teljes mellőzése mellett, az idegen államok színei használásának tilalma kijátszására akként járnak el, hogy a tanulók kezébe csak egyszínű zászlókat adnak ugyan, de azok csoportosításával mégis arról gondoskodnak, hogy az egymás mellé került zászlók mégis a tiltott idegen színeket adják, akkor tisztában kell lennünk azzal, hogy az állami népoktatás behozatalával várunk tovább nem lehet.

De nézzük dr. Czamber Samu „A cseh-tót nemzetegység multja, jelene és jövője“ című tanulmányát, abból látjuk, hogy míg a magyar nyelv kötelező tanításáról szóló törvény és az állam minden erőlködésének dacára, a felvidék nemcsak nem magyarosodik, de magyarul meg sem tanul, addig a tót nyelv leszorításával az idegen földről behozott cseh nyelv segítségével az egész felvidéken a cseh-tót nemzetegység hódít, akkor föltétlen meg kell győzdünk arról, hogy jelenlegi népoktatási rendszerünk mellett „az egységes magyar nemzeti állam“-ot, a magyar állam nyelvegységét, létrehozni nem fogjuk, nem tudjuk.

Szakiununk kell tehát e rendszerrel és ha 1896-ban az állami népoktatás érdekében a képviselőházhoz intézett kérvényeket tanulmányozás végett a vallás- és közoktatásügyi miniszternek kiadtuk, ma már követelhetjük, hogy az állami népoktatásról törvényt alkottassék.

Különb en igazságosak akarunk lenni.

A vallás- és közoktatásügyi miniszteriumban a népoktatás élére állított Halász Ferencz osztálytanácsos „Állami népoktatás“ című, legközebről megjelent könyve arról tesz tanúságot, hogy illetékes tényezők látják azt, hogy eddig elég nem történt. — Jelentősége van ennek, ha e könyvben olvassuk: „Nincs a világon állam, nincs nemzet, a mely eltűrné azt az állapotot, de csak egy napig is, hogy a népiskolák egy része nemcsak nem nevel neki hű állampolgárokat, hanem ellenségeket nevel neki.“ Nem Halász Ferencz mondja ezt, hanem csak idézi Apponyi Albert grófnak egy elmondott beszédéből, de hogy idézi, azt jelenti, hogy egyetért azzal. Ha egyetért, akkor a jelenlegi állapotot tarthatatlannak ismeri el. Tarthatatlannak ismeri a jelenlegi állapotot akkor is, midőn kijelenti, hogy az 1893. évi XXVI. t.-cikk alapján a fizetési kiegészítésben részesülő tanítókkal

szemben biztosított fegyelmi jog és hatáskör „nem nyújt elegendő biztosítékot ahoz, hogy a nemzetiségek által fentartott valamennyi felekezeti népiskolában a magyar állam érdekeinek megfelelő, hazafias népnevelés legyen.“ Sőt nemcsak a felekezetek által fentartott népiskolákban nem látja a magyar állam érdekeinek biztosítását, de beismeri azt is, — a községi iskolákról szólván — hogy: „a községi jelleg nem mindenütt biztosítja a magyar állam érdekeinek megfelelő népoktatást.

Mindezek mellett, midőn elvben még ragaszkodik ahoz, hogy a népoktatásügy teljes államosítása föltétlenül nem szükséges, mégis határozottan mondja ki, hogy ha hitfelekezetnek iskola-állítási joga csak az esetben és addig érinthetlen, a mily mérvben és a meddig képesek „a magyar nemzeti állam“ által fentartott népiskolákban lehet meg életre is kiható népnevelést biztosítani.

Mindezek azt bizonyítják, hogy illetékes tényezők látják és érzik, hogy nem jól van. Látják és érzik, hogy tenni kell és azért, ha nem is szakítva egészen a multtal és az ez időszert érvényben levő törvény rendelkezéseivel, mind nagyobb és nagyobb tért hódít az állami népoktatás, illetve napról-napra szaporodnak az állami népiskolák. Helyesen van ez így, de nem elég.

Ha a képviselőház által a közoktatásügyi kormányzat kiadott, az állami népoktatást behozni kívánó kérvények tanulmányozása rendjén arról lehetett és kellett meggyőződni, hogy az állami érdekeknek megfelelő nevelést föltétlenül csak az állam által fentartott népiskolákban lehet megadni, akkor nem lehet, nem szabad tovább várakozni, akkor a tanulmányozás alapján arra a meggyőződésre kellett jönni, hogy itt az ideje a népoktatás föltétlen államosításának. — Itt az ideje, mint leghathatósabb eszköznek, az e földön lakók egységesítésére vezető, „az egységes magyar nemzeti állam“ megalkotására föltétlen szükséges nyelvi egységnek.

Ne áltassuk magunkat. A nyelvi egységre való törekvés nélkül „a magyar nemzeti állam“-ot megalkotni mai viszonyaink között állami népoktatás nélkül hazafias, magyar nemzeti irányu és a nyelvi egység létrehozására alkalmas nemzedéket nevelni nem lehet.

„Itt ezen a magyar földön kötelességünk és hivatásunk a magyar kultúra fajsulyát emelni, mert a vezető és első rendű kulturának itt e földön magyar-nak kell lennie. Ha nem a magyar lenne itt az elsőrendű kultúra, az nemzeti létünket alapjában ingatná meg. Nem erőszakos eszközökkel kell itt tért foglalni, hanem a magyar kulturának tartalmával, az erejével, mondjuk talán bájával és varázsával kell a hódító munkát elvégezni.

Aláírjuk, de nem tartjuk elégnek. A magyar kultúra hódítása lehet és kell is, hogy egyik eszköze legyen „az egységes magyar nemzeti állam“ és abban a magyar hegemonia biztosításának, de mert a tapasztalat bizonyította és bizonyítja naponta még hathatósabb, hogy felekezeti iskoláink egy részében, minden törvényes eszközök dacára, nem az állampolgárokat, hanem ellenségünket neveltük: eljött az ideje annak, hogy ugyan „nem erőszakos eszközökkel,“ de törvényes eszközökkel biztosítsuk a nevelés hazafias irányát és azt akkor tehetjük, ha visszatérünk Polónyi Géza álláspontjára és a felekezeti oktatásnak megszüntetésével az állami oktatás életbeléptetése iránt teszünk határozott lépéseket.

Ez az út, melyet követnünk kell, ez uton nevelhetünk magyarul beszélő, hazafiasan érző nemzedéket a jövőnek. Ha nem tesszük, „mint oldott kéve, széthull nemzetünk.“

Egy év életemből.

Nem tudom még magam sem, hogy vajjon helyesen ítéltem-e az esztendő végén, de annyi tapasztalatom volt, hogy nagyon örvidenék, ha azok elmondására egy kis helyet engedne a Nagytiszteletű Szerkesztő ur. Itéletet nem is akarok semmi felett mondani, azt majd az olvasóra bízom, én csak a pusztá tapasztalataimat sorolom fel.

Mikor magam e pályára szántam, bizony őszintén megvallva, a hiúság volt egyik tényező, a másik meg a lelkesedés, s az a vágy, hogy lehessen én is legalább egy kis gyülekezetnek vezére, tanácsadója. — Hiszen már akkor, mikor először legáczióba mentem, nagy öröm szállott meg, hogy megértem azt, mikor szólhatok szabadon egyenesen egész gyülekezetnek arról, — a mit akkor én legjobbnak véltem. Szólottam is az Istentől nyert talentumoknak megfelelően teljes szívvel és lélekkel.

Ez az első légáció, s akkor nyert kevés siker, melyről bizonyítványomat most is, mint egyik legféltettebb kincsemet őrzöm — szülte bennem azon elhatározást, hogy ha az Isten is úgy akarja, pap leszek. Ez a vágyam és elhatározásom két év alatt folyton nőtt és erősödött. Közben olvasgattam a szentírást, tanultam szorgalmasan a vallástant. A legszigorubb erkölcsös életet tűztem magam elé, a miről tanulóársaim bármelyike a legjobb lelkiismerettel adhatna bizonyítványt.

Ezzel a nemes vágygyal és lelkesedéssel mentem a kolozsvári theológiára. Kissé megtántorodtam, a midőn láttam, hogy ott bizony nem minden úgy van a milyennek én gondoltam, de midőn erős elhatározásom eszembe jutott — a mit azonban még előre megmondani nem akarok, hanem hadd mutassák meg a tények — legyőztem az akadályokat s részben megalkudtam a körülményekkel, csak hogy célom felé közeledekhessek. Így harczoltam meg a négy évi harczot, hol több, hol kevesebb sikerrel, nem voltam az elsőik között, de nem maradtam épen az utolsóik között sem. Igyekeztem mindig megnyerni tanárain jó tetszését, s ez, ha mindig és mindenütt nem sikerült is, az nem egészen rajtam mult. Most, a mikor visszatekintek, mégis úgy tetszik, hogy boldogabbak voltak azok a napok sok tekintetben, mint azok az azutániak, mert nem ismertem mindent a valóságnak megfelelően.

Azóta, hogy a theologia falai közül eltávoztam, egy év telt el s ez az egy év sok mindenre megtanított. Épen ez az a mit különösen szeretnék, hogy mi az ifju papok mindnyájan lássunk meg. Látja és tudja azt mindenki, s mégis sokan vannak, a kik szemet hunynak előtte.

Sokat olvastam s még többet hallottam arról, hogy mindenfelől feltámadt ellenünk az ellenség, hiteinket szép szóval, édesgetésekkel, hitegetéssel, s a hol az nem használ, még más eszközökkel is ragadozzák, miképen a farkas a bárányokat. Sok igaz van ebben, de a mint láttam és látom minden nap, nem épen ez az oka egészen a mi pusztulásunknak.

Mi lesz azzal a nyájjal a melyik pásztor nélkül van? Elszéled, elpusztul az egész egymásután. Siralmas a helyzete a pásztor nélküli nyájnak, de még siralmasabb annak, a melyiknek rossz pásztor van. A rossz pásztor nem tudja juhainak számát, nem ismeri azokat színről-szinre, nem látja meg, ha valamelyik beteg, nem veszi észre, ha valamelyik elmarad, nem megy utánna az elmaradottnak, gondolván, hogy majd rátalál úgy is, engedi szerte-széjjel kóborolni juhait, míg azok a segedelemért helyére nem jutnak. — Mikor pedig készen áll a veszedelem, akkor talán kiabál segedelemért, felver egy egész falut, vádolja önmagát, de alig tud megmenteni egyet-kettőt, a többi menthetetlenül elpusztul.

Igy vagyunk sok tekintetben. Így látom én ezt optimista szememmel, de hát ha valaki ezt a pessimismus szemüvegén keresztül tekintené? Ha valaki ezt nem hiszi — pedig gondolom, hogy ilyenek is vannak — jöjjön és nézze velem.

Csak általánosságban mondok el egyet-mást, de tudnám tényekkel is igazolni, én a ki csak egy évig láttam még mind ezt, de hát az a ki egy egész életen át szemtanuja a folyton meg-megújuló eseményeknek?!

Hányan vannak, a kik nem csinálnak lelkiismeretességet kötelességeikből? Pedig mennyire megváltoznék úgy nekik, mint hiveiknek helyzete, ha egy kissé törekednének megfelelni annak a fogadalomnak, a melyet az Ur szent házában, szent nevének segítségül hívásával ünnepélyesen fogadtak.

Mennyi gyönyörűséget adott nekem, mikor a felsérülteket konfirmációra készítettem, pedig mondhatom, hogy gyakorlott embernek is nem kevés fáradságot adott volna az, hogy huszonhat növendék közül négy sem irni, sem olvasni nem tudott, tizenkettő pedig csak annyit, hogy ki tudta az egyes fejezetek felül a nagy betűs írást betűzni és én még szinte nagyobb odaadással foglalkoztam ezekkel, mert szem és fül volt mindenik a mikor magyarázni kezdettem. Meg volt fáradságomnak jutalma. Örültek a szülők mikor a vizsgálatkor értelmes feleletet tudtak adni kérdéseimre gyermekeik. Teljes volt nekem is örömem, mert szülők és gyermekek együtt jöttek hozzám a mikor a templomból kijöttünk, hogy köszönetüket, fáradozásomért, melyet jó lelkiismerettel és tartozó kötelességérzettel végeztem, kifejezzék. De megvolt fáradságom jutalma abban, hogy minde-nikből szorgalmas templom gyakorló lett. Hát kell-e nagyobb jutalom annál az örömnél, melyet szerez nekem az, hogy a szülők elbeszélnek nekem azt, a mit az iskolában tanítok, mert gyermekeik otthon, sőt egymás között is örömmel beszélnek a szent történetekről. Mégis sokan vannak — a mint hallom — a kik fáradságos munkát látnak a tanításban. A hivelkel való folytonos érintkezés, azoknak ügyei, bajai felett való beszélgetés, gondolkozásmódjuknak, eszük járásának kilesése, megismerni lelki, testi szükségüket, hibáikat, gyengeségüket, gyarlóságukat, minden olyan munka, a mely elfoglalhatja a papnak idejét, különösen ha arra is gondol, hogy ezeknek anyagából építse fel prédikációit, hogy igyekezék őket a helyes utra terelni, s mindenben a Krisztus tanítványaivá nevelni

Mégis vannak, kik nem találnak maguknak ele-gendő foglalkozást, ha halászatban, vadászatban, madarászatban stb. nem keresik azt. Ez a sok világi szórakozás oka szerintem egyházas életünk hanyatlásának s ebből származó nagyon sok bajunknak. Honnan vegyenek példát hiveink az egyházas életre, ha akad lelki pásztor is, a ki maga sem nagyon törődik vele. Elkötelezni engedi unokáit idegen felekezet számára. Akad lelki pásztor ki nem törődik azzal, ha unokái egy más nemzetiség tagjait fogják szaporítani és a házasságkötésnél még az egyházi áldás ráadását is egyelőre legalább (mert, hogy utóbb az egyházi áldást felvették-e nem tudom) nem tartja szükségesnek. (Van hatóság, a melyiknek kötelessége az ilyen esetről tudomást szerezni s azt tovább terjeszteni, talán már meg is tette, s minthogy azt irám, hogy csak általánosságban írok, e fennebbi eseményt nevekkel is illusztrálni feleslegesnek tartom most, minthogy úgy is napfényre kerülhet.) Nő hát, a ki így ügyel magára, hogy tud őre, lelki vezére, gondozója, pásztor lenni egy gyülekezetnek, ha az még nemzetiségekkel is körül van véve?

De az ilyenekről hallgassunk, mert ez a mi hibánk fogják tán, sokan mondani. Jól van, hallgassunk; de akkor aztán ne jajgassunk, ne kiabáljunk: pusztulunk, veszünk!

Álljunk talpra. Vizsgáljuk meg magunkat, s iszonyodjunk meg a mulasztásoktól, a melyeket itt is ott is elkövettünk. Kezdjük új életet, olyant a milyent kötelessége élni minden jó lelkipásztornak. Lopózzunk be titkon hiveink lelkébe, lássuk meg szükségüket, igyekezzünk azokat kielégíteni, s azt hiszem, hogy könnyebb lesz a mi munkánk, meg lesz munkánknak jutalma és lesz mindenikünknek munka tere, a hol foglalatostkodjék. Nem kell unnia magát, nem kell folytonosan halászni, vadászni, madarászni stb.

Bitai Géza.

Tudósítások az egyházi életből.

Esperes-jelölő egyh. m. értekezlet volt e hó 12-én Nagyenyeden. Az enyedi e. megye érdemekben gazdag esperese, Sándor János miriszlói lelkész, mint irtuk, lemondott esperesi állásáról, mert erőt hanyatlani érzi. Az e. megye ugyan s más sem vette ezt rajta észre s maradását a terhes, de szép munkakörben, melyet oly kiváló szakértelmel, buzgalommal és finom tapintattal annyi éven keresztül töltött be, remélve remélték, várva várták, de ő megmaradt elhatározása mellett. Az értekezlet tehát, az egyh. m. legkiválóbb vezetői részvételével Zeyk Dániel egyh. m. főgondnok indítványára Jancsó Lajos m.-ujvári lelkészt, az eddigi e. m. főjegyzőt jelölte *egyhangúlag* az esperesi székre. E jelölés általános lelkesedést keltett nemcsak egyhangúságával, hanem különösen a jelölt személye folytán is. Jancsó Lajos mint pap ritka szép haladásra vitte s virágzásra emelte a m.-ujvári egyh. községét. Lelkesedésre, tapintata a legjobbakat mindig megtudta nyerni munkatársakul. Az e. m. administrációjában régóta jelesen működik Sándor János oldalán, a legjobb iskolában a legjobb eredménnyel. Mint pap, mint szónok, mint adminisztrátor egyaránt kiváló tehetség. Az e. megye — mint mindig — most is megtalálta a legaraválóbb embert. Megválasztása is bizonyára oly egyhangú lesz, mint jelöltetése. A főjegyzőségre két egyformán komoly jelölt van: Szécsi Ferencz felvinczi és Bertalan József ar.-polgyáni lelkész, de igensokan gondolnak E. Ujvári István harasztosi lelkészre is. Ez tehát nyílt kérdésnek hagyatott. A számvevőség az egyhangú jelölés alapján, bizonyára Ferencz Sámuel m.-déciei lelkészszel fog betölteni egy megürült tanácsbírói állásra Lovassy Andor Torda-Aranyos vármegyei főjegyző jelöltetett. Az enyedi e. megye ügyei vezetését tehát új tisztikar fogja kezébe venni, hogy vezesse a tradicionális legjobb uton. Az esperes választó közgyűlés márcz. 4-ére van összehíva.

1.

TÁRCZA.

A boldogság utjai.*)

(Illúsiók és ideálok.)

A mióta ember van a földön, azóta itt lebeg egy álmokép, melyet mindenki örömmel sző s mely mindnyájunknak magasztos célja: a *boldogság*. Már életünk első öntudatos percétől kezdve — mintha valamely benső szózat sugallaná — ábrándos képek után indulunk s eszményekért lelkesedünk, csak hogy boldogok lehessünk. — E célért folytatott küzdelemben egyiknek szeme a földiséghez tapad, másiké a csillagos ég felé irányul. Az, a ki vagyonban, hirnévben, fényben, hatalomban találja gyönyörűségét, ép úgy keresi a boldogságot, mint

*) Gerock nyomán felolvasta szerző Székelyudvarhelyt a protestáns egyházi estélyen.

az, ki a tudományok igazságaiért, a művészetek nagyszerű alkotásaiért, a vallás-erkölcsi élet fenséges eszméiért tud lelkesedni. A boldogságért folytonosan küzdünk, harcolunk. Családi és társadalmi, egyházi és állami berendezkedésünknek minden tényezője, anyagi és szellemi fejlődésünknek minden törekvése ez eszmének áll szolgálatában, ezen célra irányul. Nyughatatlan lelkünk is állandóan erre tör, megpihenni addig nem tud s nem is akar, míg az emberileg lehetséges boldogságot e földön el nem érte. Keressük hát mi is a boldogság utjait. Igyekezzünk kijelölni azokat az elveket, irányokat, melyeknek szem előtt való tartásával közelebb juthatunk a boldogsághoz. — A mikre is vázlatosan hivatkozni fogok, azok nem új dolgok, mindnyájunk előtt eléggé ismeretesek lehetnek.

Azt mondom előbb, hogy az embert egész életén keresztül ábrándok és eszmények, azaz *illúsiók* és *ideálok* vezetik és lelkesítik. Az egyik fel tud emelkedni az eszmények magaslatára, míg a másik csak ábrándos képeket kerget. Egyiknek van ereje arra, hogy ábrándjaival felhagyva, magasztos ideálokért küzdjön, míg a másiknak minden törekvése, egész életén keresztül, csak az ábrándok világában mozog. Kérdés, vajjon melyik halad a helyes uton? Vajjon az illúsiók vagy ideálok követése mellett lehetünk-e boldogok? Vagy mindkettő nem egyéb, mint csalóka fény, melyért küzdeni hiábanvaló; hisz a legtöbbször a küzdelem eredménye: csalódás, keserűség s akárhányzszor életünk is úgy tűnik fel, mint cél nélküli ábrándok és hiábanvaló eszmények sorozata. E kérdésekre adandó felelet döntő befolyással bír világnézetünk kialakulására s elhatározó fontosságu életünk irányítása és boldogságunk biztosítása tekintetében is.

Lássuk először is azt, hogy mi az *illúsió* s minő fontossága van életünkre s boldogságunkra?

Illúsió eredetileg hamis látszatot, kedves csalódást jelent, s ebben az értelemben szerepel ma is *művészetben*.

A világot ábrázoló színpad deszkáin a közönség nemcsak a színészek alakításában és előadásán gyönyörködik, hanem azokban a díszítésekben s a modern technika vívmányainak alkalmazásában is, melyek fokozzák s teljessé teszik a színművészet hatását. A mikor a díszítő s a gépész a színpadra varázsolják a nap tündöklő fényét s a hold szelid, ábrándos sugarait, vagy a mikor előnkbe állítják a vizeses sziporkázó cseppjeit s ezüstös színet, vagy utánozzák a vihar bömbölését s a menydörgés dübörgő hangját, mindez nem csalóka kép-e, nem illúsió-e, melyben örömlenket találjuk? Vagy a mikor a festő (a görög Zeuxis) ecsetével oly hiven rajzolja meg a szőlőfürtöt, hogy a madarak azt csipkedni kezdik, vagy a szobrász vésojével megszólalásig hűen faragja ki valamelyik történelmi nagy alakunkat, egy Kossuthot vagy Petőfit, nem az illúsió diadalát jelenti-e ez? Egy Munkácsy: Honfoglalásának, vagy egy Feszty Árpád: Magyarok bejövételének nagyszerű festményei nem azon illúsióban ringatják-e a szemlélőt, mintha mindaz, a mi elelőtt ezer évvel őseinkkel történt, szemünk előtt játszódna le újra? Vagy a mikor a költő geniusza oly szemléltetően tár fel valamely helyzetet vagy eseményt, hogy abba egészen beleéljük magunkat, vagy úgy állítja előnkbe az epikai vagy drámai hőst, egy Zrinyit vagy Bánkot, hogy azokkal együtt érezünk és lelkesedünk, örvendünk és szenvedünk, nem az illúsióra támaszkodik-e s nem az képezi-e a költői alkotás és hatás egyik titkát, hogy az, a mi látszat, valónak legyen feltüntetve? Arany János költői recipéjében (Vojtina Ars poetikája) azt mondja: „*Hazudni rút. Ez ellen a morál, a társas illem egyként perorál. De költőnek bár lénye isteni, nemcsak szabad — szükség fillenteni.*” — E földön is minden hazugság, a mi szép. „Avagy felettünk nem hazud az ég, — boltta simulva, melynek színe kék? A támadó nap burka nem hazud? S fejünk felett, min jár, nem áll az út? A csillagok hullása nem csaló? Távolság, erdő kék színe való? Szívárvány hidja nemcsak tettetés? A látkör széle nem csúf rászédés? A délibáb, midőn vizet csinál, — melyben torony, fa kettészelve áll, — lebegve orma, tótágast az alja: Hát nem szemed, szomjad ingerli, csálja? ... Mind hazugság, földön, a mi kép: csontváz, ijesztő a valódi kép. Azt vérrel, hussal ékesíteni. — Jer, jer költő! ... hazudva isteni! — Győzz meg, hogy a mi *látszik*, az *való* akkor neved költő lesz, nem csaló.”

De nemcsak a művészetben és természetben, hanem a mindennapi életben, a józan gondolkodás és erkölcsi cselekvés körében is találkozunk illúziókkal, melyekhez mindaddig ragaszkodunk, míg jobb belátásunk vagy a tapasztalat, a szeszélyes sors könyörtelensége, vagy az élet ezerféle küzdelme meg nem foszt azoktól s belőlük ki nem ábrándít.

Vajjon nem illúzióban ringatja-e magát a kis gyermek, ki a karácsonyi ünnepeket azzal a hittel és boldogító érzéssel várja, hogy akkor megjelenik a Krisztus, mint szárnyas angyal s házról-házra röpkeve, ajándékokat fog a kisdedek között osztogatni? Nem illúzióban van-e az a gyógyíthatatlan beteg is, ki fölgögyulásában bizva, terveket szó a jövőre, vagy az a szerencsejátékos és sorsüldözött, ki minden boldogságát a főnyeremény megnyerésétől várja? A nemes érzésű s könyörületes szívű ember is nem az illúzióknak hódol-e, midőn félreismert s érdemtelen embertársának segítségére siet, megossza vele kenyerét s elhalmozza őt jóságával és szeretetével s mind ezért jutalmul és viszonzásul hálálanságot, rosszakaratot és gyűlöletet talál? A mikor az ifju leendő pályájának csak a fényes oldalait tekinti s nem gondol arra, hogy annak árnyoldalai is vannak, vajjon nem csalfa képet alkot-e magának? Nem ily ábrándos csalódás-e az is, mikor a szerelmes ifju szíve választottjában olyat lát, ki testi és lelki tulajdonságaival magasán emelkedik ki a többiek közül? Hát a remény, melynek boldogító sugara egész életünket bearanyozzák, nem ily édes, tündéres látszat-e?

Bizony, gyermek- és ifjukorunkban illúziók nélkül el nem lehetünk; ezekre bizonyos mértékig szükségünk van. Azok a csalóka képek, melyeket a gyermek és ifju lelke s képzelete — a szép, jó, nemes és magasztosért való lelkesedésében — alkot, reá nézve a boldogság forrásait képezik. Ezekből a képekből merit erőt az élet küzdelmeihez; ezek tartják meg őt a vallás-erkölcsi élet utain; ezek fokozzák munkakedvét, életerejét, emelik buzgóságát, szorgalmát; ezek őrzik meg az ifjut az élet örvényeitől, a kétségbeeséstől, ember- és világgülyölettől; ezek tartják vissza a blazirtságtól, pessimismustól s korunkban oly divatosá vált realisztikus hajlamoktól. A serdülő nemzedék illúzióit tartjuk tiszteletben; ne törekedjünk arra, hogy avatatlan kézzel s erőszakosan tépjük szét ábrándos világuk leplét, Majd, ha az élet tapasztalatai s a helyes belátás, a józan ész ereje s a jobb meggyőződés rávezetik az ifjuságot az illúziók hiábavalóságára, akkor maga fog törekedni arra, hogy megszabaduljon ezektől s fölhagyjon ábrándos képeivel. Itt méltán idézhetjük Krisztus ama mondásával szemben: „Legyetek olyanok, mint a gyermekek” — Pál apostolnak magáról tett ama nyilatkozatát: „Mikor gyermek valék, ugy szóltam, mint gyermek, ugy gondolkoztam, mint gyermek, ugy értettem, mint gyermek; minekutána pedig férfiuvá lettem, elhagytam a gyermekhez illő dolgokat.” (1. Kor. 13. 11.)

A gyermek- és ifjukor ábrándos világát előbb-utóbb a férfikor érettebb gondolkodása, értelmi ereje s az erkölcsi akarásnak komoly törekvése kell, hogy felváltsa. A tudományos igazságoknak kritikai alapon való kutatása s az élet feladatainak gyakorlati szempontból való felfogása az illúziók világából ki kell, hogy az embert emelje, hogy hivatását és rendeltetését e földön eredményesen tölthesse be.

Ha a mai tudomány azt hirdeti, hogy a világmindenség középpontját nem a föld, hanem a nap képezi (Kopernikus); ha a föld forgását meggyőző érvekkel tudja támogatni; ha rámutat arra, hogy a hold vulkanikus alakulataival egyáltalán nem alkalmas arra, hogy az a szerelmes szívek paradicsoma legyen, mint ezt az ábrándos füzfa-poéták még most is zengik; ha a kritikai vizsgálódás arról győz meg, hogy az a boldog arany-korszak (aurea aetas), melyről a régi görög és római költők (egy Homeros és Teokritos, Vergilius és Horatius) oly sok szépet tudtak versbeszedve mondani; ha egy honalapító Árpádnak, egy Mátyás királynak, vagy Rákóczy Ferencznek nagy alakját a történelem arról az ideális magaslatról, melyre őket hazafias érzületünk és lelkesedésünk emelte, a valóság kedvéért lejjebb szállítja; vagy ha a kutatások arról győznek meg, hogy az a Toldi Miklós, kiról Arany oly szépen s elbűvölően énekelt, nem regei, vagy mondai hős, hanem történelmi személy volt, — mindezek előtt, mint igazságok előtt meg kell hajolnunk s le kell mondanunk azokról az illúziókról, melyeket lelkünk egyes személyek vagy dolgokra vonatkozólag megalkotott. Az igaz-

ság ereje hódító; szép és nagyszerű az; s ha méltányolni is tudjuk azt, akkor gyönyörűséget találhatunk benne.

Az erkölcsi élet terén is találkozunk illúziókkal. A mikor az ember a bűnnek szolgálatába lép s megsérti Istennek törvényét gondolatban, szóval és cselekedettel; mikor az érzékiség vesz rajtunk erőt, élvezetet és gyönyört hajhászunk, dobzódunk és tékozunk s ez által akárhányszor vagyonunkat, egészségünket és jóhírnevünket tesszük kockára; vagy mikor a nagyravágyás és szeretetlenség, kapzsiság és fősvénység bűneibe esünk, nem olyan illúziókat kergetünk-e, melyek nemesebb emberi hivatásunkkal ellenkeznek s elszakítanak minket az Istennek szerelmétől? Az első emberpár bűn-esete ma is ezer meg ezerféle alakban ismétlődik s akárhányan ma nem is elégszenek meg azzal, hogy csak az élet és tudás fájának gyümölcséből szakítsanak. Ma is igen sokan volnának méltók arra, hogy elveszítsék isteni hasonlatosságukat s kiüzessenek a paradicsomból. Az erkölcsi élet hamis képei a legveszedelmesebb illúziók, mert ezek nemcsak egyesek, de egész nemzedékek boldogságát is veszélyeztetik. Ezek ellen harcolni, ezeket megsemmisíteni, mindnyájunknak szent kötelessége.

(Folytatása következik.)

Különfélék.

Egyh. ker.-ünk Igazgató-tanácsa ma tartja br. Bánffy D. status-curator elnöklete alatt havi nagygyűlését. Lefolyásáról tudósítást jövő számunk hoz.

Br. Bánffy Dezső az oktatásügyről. Nagy jelentőségű tanulmányokat ir Magyarország volt miniszterelnöke mostanában a „Magyar Közélet” hasábjain. Legutóbbi ily tanulmányát az állami népoktatásról lapunk mai száma egész terjedelmében hozza, mert igen fontosnak tartjuk e kérdés taglalását. Br. Bánffy D. ugyan itt mint magyar államférfi szólal meg; de ő egy személyben a hazai ref. egyház konventjének is elnöke. Miután ő nem szokott kétféle nézetten lenni állásainak megfelelően: bizonyos, hogy e felfogását, mint konventi elnök s ref. egyháztag is alá írná. Minket ebből a szempontból érdekel a dolog különösen. És bevalljuk: abban a magyar nemzeti államban, a melynek eszméjét br. Bánffy Dezső szolgálja, nem haboznánk egy percig sem helyeselni a kizárólagos állami népoktatást. De ebben a mi most van, a hol ugy érvényesülhet állami védelem, sokszor támogatás mellett az ultramontánizmus, a hol folyton attól kell remegnünk, hogy az államhatalom eszközei egy klerikális-, sőt talán — ki tudja?! — osztrák monarchiális érdekeket szolgáló kormány kezébe kerülhet: ebben tartózkodunk, félünk, aggódunk iskoláinkban egyházunkért, nemzetünkért. Sőt kezdjük nagyon is visszaohajtani iskoláinkat. Hanem kérdjük a politikusokat: nem lehetne az egyházak köpenyege alá bujt nemzetellenes iskolai törekvéseknek ugy szegni nyakát, hogy a magyar hazát támogató egyházaknak is ne kelljen elvérezniök. A magyar tanmelyői iskola valóban a felekezeti iskolák halálát követeli. Ismét az igazak szenvedjenek!? A br. Bánffy eszméje felé ugy sejtjük a jelenlegi kormány is törekszik; de rejtett utakon, burkoltan s ugy, hogy az övéit megint sulyosan fogja sebezni. Attól félünk, hogy maga a magyar nemzet egykor nagyon megfogja siratni, hogy nem azt tettük, a mit akartunk és kellett volna, hanem, mert szükségtelenül többet tettünk, rosszat tettünk. Megvagyunk győződve azonban, hogy az állami iskolákkal szemben ugy br. Bánffy D.-nek, mint egyházunk egész képviselőjének, felekezeti szempontból volnának kikötései. Kellő garanciák nélkül ez nem mehetne. Egy messze néző nagy államférfi gondolatai felett ime, alkalmunk van gondolkodni. Tegyük! Az állami tanítói fizetések rendezésének mikéntje is arra enged következtetni, hogy „valami készül”. Legyünk résen. Mindent nemzeti

nagyságunkért, de semmit sem szabad adnunk egyházunk gyengítésére!

Az állami tisztviselők fizetésemelése. A mi 51 ezer családban keltett nagy örömet, az államtisztviselők fizetésemelése, nekünk nagy aggodalomra, szomorúságra ad alkalmat. Nem, mintha irigyelnők azoktól a családoktól a jobb fizetést. Az állam — ha tudja és bírja — jobb helyre nem adhatja segédelmét, mint azoknak, kik az állam nagy gépezetének s ezzel a polgárság egyetemének hűséges, sokszor önfeláldozó munkásai. De tudja-e? — de bírja-e? Ezt megítélni nem a mi feladatunk. Lehet, hogy mi rosszul látunk, midőn azt látjuk, hogy országunk szegény, népünk napról-napra koldusabb, hogy már alig képes magát fenntartani, hogy a nyomor elől tömegesen kivándorol. Lehet, hogy rosszul látunk, midőn azt látjuk, hogy a nyomorult nép a hivatalnok osztályra, melyet ő nagy jólétben levőnek tudott — ha tévesen is — most még nagyobb idegenkedéssel, elkeseredéssel tekint. Hogy hangosabb lesz a régi panasza: „az urak lehúzzák a föld népének a bőrét.“ E törvénynek bizonyára meg lesz majd szociális hatása ez oldalon is. Koldus, szegény nép és jól fizetett hivatalnok osztály az országokat Kína sorsára juttatja. Valóban méltán aggódunk hazánk jövőjéről! Hanem ez még mindnyájunknak közös terhe lesz. De a mi még közelebbi aggodalomra ad okot, az az, hogy e törvény új éket ver az állam életének körén belől az egyes osztályok közé: az államhivatalnokok és a társadalom más osztályai közé. Végzetesen haladunk az állami mindenhatóság utján, a melynek végén ott áll az alkotmány bukása felett a „napkirály“ a maga abszolutizmusával. Az „állam“ elkezdte magát külön „Én“-nek tekinteni a polgárok egyetemével szemben. Sokszorosan megrontotta a közteherviselés nagy elvét az ő alkalmazottjai javára, kiváltságos osztálylává tette az ő hivatalnokait községben, iskolában, vasuton. Mintha az állam egyéb volna, mint polgárai összességének rendezett egésze? A királynak van katonasága, az államnak, melynek feje ismét a király, vannak hivatalnokai. Katonaság és hivatalnokság egyik sem a népé, a nemzeté, csak a terhei, mindig fokozódó terhei. Lehet-e csodálkozni, hogy idegenek egymásra nézve. Aztán a külön életet élő állam a legveszedelmesebb konkurentiát csinálja polgárai más fajta testületnek. Mintha csak elnyomásukra törekednék. Itt csak arról szólnunk, a mi minket legközelebb-ről érint. Mi jögon tudósít az állam magasabb fizetést polgárai zsebéből az állami tanárnak, tanítónak, mint a milyenre képes a község, az egyház? Vagy mi jögon tagadja meg ezektől az ugyanazonos eljárást? Vagy nem ugyanazt a szolgálatot teljesítik ezek az államnak is? Igen ám, de „az állam Én vagyok!“ s csak a kik az én „szolgáim“ azokat honorálom megfelelően. Egy állami tanár 5—700 frttal előnyösebb helyzetbe jut, mint egy felekezeti; egy állami tanító viszont 300—600 frttal; ez utóbbiak meghaladják az akad. képzettségű lelkészek javadalmát, kik a kisdédvönökkel és a fővárosi hivatal — és iskolaszolgákkal kerülnek egy rangba. — Valami készül. A felekezeti iskolák ellen készül merénylet, mert a nemzetiségek ellen nem mer a hatalmas állam fellépni. Tehát ránk megint le fog sujtani a Parität-sprügelstock. — Egyházi vezérbereink vannak-e valyon tájékozva a felől, hogy mi készül ellenünk? Legyünk résen. Ujra nehezedik felettünk az idők járása. — Isten óvja, oltalmazza mi magyar hazánkat, egyházunkat, nemzetünket!

Belső titkos tanácsosok. Mint a hivatalos lap közelebbi száma jelenti, ő Felsője Vályi János eperjesi görög katolikus, *Meszlényi* Gyula szathmári római katolikus, *Firczák* Gyula munkácsi görög katolikus, *Szmrecsányi* Pál szepesi római katolikus és *Rimély* Károly besztercebányai római katolikus püs-

pököknek a belső titkos tanácsosi méltóságot díjmentesen adományozta. — Csak úgy jön a nyelvünkre a kérdés: hát a magyar protestánsokat melyik püspökjük képviseli ő Felsője titkos tanácsában?

A Bethlen körről. A múlt év november közepén megalakult Bethlen kör élénk munkásságot fejt ki, részint belső megerősítése körül, részint, hogy a nagyközönség előtt is bemutatkozzék s ezzel tulajdonképi feladatának megoldásához fogjon. A kezdet nehézségeivel küzd ugyan s még küzdenie is kell jó sokáig, de azért fárad és dolgozik kitartóan, lelkesedve a nagy célon, mely nem más, mint a dicső emlékü fejedelem szellemében Kolozsvár kálvinista ifjait részesíteni s őket bevezetni a vallásos, az egyházas légkörbe, a mire pedig oly nagy szükségünk van egyházi és nemzeti szempontból egyaránt.

A tisztikar már december folyamán fölterjesztette alapszabályait az illetékes hatósághoz jóváhagyás végett s nemsokára remélhetőleg vissza is érkezik, mikor aztán teljes erővel foghat majd munkához; addig is azonban megkereséseket, lelkes föl hívásokat intézett több egyházhoz, kollégiumainkhoz, áldozatkész ref. mágnásainkhoz kérve segítségüket és szíves támogatásukat. E kérésekre már is több helyről kedvező válasz érkezett, (Udvarh. Szászv. gr. Kun Géza, Felszeghy D. stb. stb.) a mi érthető örömet keltett a Bethlen kör tagjai között, még nagyobb munkálkodásra serkentve őket.

A mint értesülünk jövő hó elején egy nagyszabásu hangversenyt szándékoznak tartani, a mire az előkészületek is nagyban folynak. Közreműködnek Hory Béla fakultásunk egyik érdemes gondnoka, Felszeghy Dezső, Király Béla hagymásbodoni lelkész-társunk, ki hegedűjével nem egy helyen szerzett már dicsőséget a magyar névnek külföldön is; továbbá a prot. női kar stb. A legutóbb tartott vál. ülés egy szersmind elhatározta azt is, hogy az április hóban összeülő rendkívüli közgyűlés idején az alkalmat szintén föl fogja használni s az egyházkerületi tagok itt léte alatt is rendez egy hangversenyt részben a nagy fejedelem szobor alapja javára.

Szóval a Bethlen kör nemesen buzgólkodik szép céljai megvalósításán.

Szükséges is, hogy ifjaink szintén kivegyék részüket az egyház erősítő munkából, ha csak úgy is, hogy most előkészülnek a jövő küzdelmére. Egyházunk nagyon sok megtámogatásnak van kitéve, a miért mindnyájunknak örködnünk kell s ha ifjaink is munkatársakul szegődnek mi hozzánk, ez csak nagy örömmel tölt el mindannyiunkat; s e munka méltó is teljesen ő hozzuk, mert a prot. a kálvinista egyház a tiszta vallásosság mellett, a szabadság, a felvilágosultság, a tudomány haladásának is hirdetője, s a hazaszeretnek is meleg ápolója és terjesztője. Jelen örvendetes hiradásunkat azon kéréssel adjuk közzé, hogy egyházunk minden tehetősebb tagja, kollegiumi előljáróságaink, tanárkaraink, önképzőkörök stb. részesítsék szíves támogatásaikban e nagyra hivatott, szép missióval bíró Bethlen Gábor kört.

Szerkesztői üzenet.

a—b. Nagyon is. Jövő számunkban kezdjük meg; folytatását kérjük. Szíves üdvözlöt.

Cs. F. Gernyeszeg. Vettük; jövő számunkban közlését meg is kezdjük. Nem sokára levelet írunk.

Ö. Sz.-Udvarhely. Évekre visszamenő reklamációt elintézni nem tudunk. Megpróbáljuk azonban a múlt évi hiányzó számokat összeszerezni. De erről sem vállalhatunk kezességet. Kiadtuk a kiadó-hiv.-nak.

B. A. Szilágycseh. Több okból csak a jövő számunkban hozhatjuk.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő. NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Egyházi törvények tervezete.

A konvent zsinatelőkészítő munkálatai köz tudomásulag annyira előrehaladtak, hogy az „Egyházi törvények a magyarországi evangélikus református egyházban“ cz. törvénytervezet a konvent előző munkálatai és tanácskozásai alapján a Budapesten 1902. decz. 20. 21-én ülésezett bizottság szövegezésében immár nemcsak a hozzászólni hivatalosan kötelezett testületeknek, hanem minden egyházközségnek is asztalán fekszik, sőt a feles példányokból minden érdeklődő is kaphat. Hogy a konvent nem elég széleskörű nyilvánossággal folytatná az előkészítés munkálatait: a felől tehát jogos panasz nem lehet. Nemcsak minden hivatott tényezőnek, de majdnem minden hivatott *egyénnek* alkalma nyílik tehát a különböző fórumokon a kérdéshez hozzá szólni. A kik komolyan tanulmányozzák, eszméiknek propagandát csinálhatnak gyűléseken, sajtóban, választásoknál egyaránt. A nemes értelemben vett propaganda csinálás a szellemek küzdtere, fegyvere, mely a legteljesebb mértékben jogosult, sőt kívánatos. Csak így tisztázódnak a kérdések. Csak attól óvakodjunk — s százszorosán az egyházi élet terén — hogy jelszavak, horderejükben s következményeikben sokszor sokak által kellőleg fel nem fogott és nem értékelhetett jelszavak alatt csináljunk demagog korteskedést. Az egyház s épen ev. ref. egyházunk hajója itt Magyarországon szeszélyes vizeken, vészes szirtek szorosában halad. Jó lesz az atyák nyomdokait el nem hagyni addig, míg az új utakon a vizek mélyét kellőleg ki nem kémleltük. A fiatal darvak tüzesebb röptének s az erőt, reménytvesztettek csökönyös conservativizmusának eredője — a jól megfontolt, lassu, de biztos reformok kell, hogy legyenek. Ez az egészséges fejlődés útja. E reformok is csak a gyakorlati élet valódi szükségéi kielégítésére szorítkozzanak. Vészes ut volna ha theoriáik

kedvéért gyakorlati szükség nélkül mennénk mélyreható változtatásokra; még vészesebb, ha bizonyos elégedetlen érdek-csoportok csupa anyagi szempontok által vezetett, nem egyszer egyéni önzésből fakadó irányzatai jutnának uralomra. Pedig az állami életből e baj elég hamar áterjedt az egyházra is. Az „*érdekeink védelmére*“ tömörülésre felhívó lelkes szózatok tul gyakoriak kezdenek lenni az egyházban; szomorú bizonyosságául annak, hogy nem az egyház hatja át a szocializmust, a krisztusi szellem „szolgálatnak-lelkével“, hanem inkább a szocializmus „érdek-uralma“ kezd vészesen hódítani a vallás helyett az egyházban is. A „salus republicae“ főelvének pedig nem szabad feledésbe menni, ha romlásba jutni nem akarunk. Az egyházi életnek, mert alapja a ker. vallás, *szolgálatnak* kell lennie, úgy anyagiak, mint szellemiek által; s meg kell jegyezni, hogy a kik „az oltárról élnek“, a többiektől csak úgy várhatnak áldozatot az anyagiakban, ha maguk is teljesen áldozatul viszik magukban azt, a mivel birnak — a szellemieket, s ha erőiket Istennek s nem a jövedelemnek adják rendelkezésére s munkáikról számot adnak Istennek s az ő nevében eljáró felsőségnek, melynek atyai gondviselését gyermeki bizodalommal kell, hogy megbecsüljék.

Megvagyunk győződve, hogy erdélyi egyházkerületünk hivatottjai és hivatalosai, midőn véleményt mondanak a konvent e munkálatairól, e szempontok által fogják vezetetni magukat az egyház egyetemének közjávára.

Magunk is e szempontok által vezetettve mondjuk el véleményünket a munkálatnak egy pár elvi jelentőségű pontjára nézve, kérve a hivatottak szives figyelmét s azt, hogy e kérdésekről a maguk véleményét is lapunkban közölve az eszmék tisztázásához hozzájárulni sziveskedjenek.

Megjegyzésünk elseje a törvénytervezet 8. §-át az *unio* kérdését illeti. El kell ismernünk, hogy a konvent tagjai e kényes kérdésben

kellő mérsékletet tanusítottak s egy bizonyos mértékig — daczára a több oldalról szított ellenkező mozgalomnak — számoltak azzal, hogy az uniónak 1880-iki formája az akkori 9-ik §-al kétoldalu szerződés, hogy úgy mondjuk, compromissum-szerü volt, melyen csak az egyik fél, a másik hozzájárulása nélkül nem változtathat. Azonban ez csak „egy bizonyos mértékig“ történt. Mert eltagadhatatlan a törekvés, hogy ha elvileg egyszerre nem is támadnak az erdélyi kerület történelmileg kiképződött szervezete ellen, a gyakorlatban azt folyton nyirbálni igyekeznek. A mult zsinat — igaz, az erdélyiek hozzájárulásával is — megszorította azt a zsinati tagok választási módja tekintetében, most meg tervbe van véve az, hogy a „köznevelési és közoktatási szervezetnek az iskolai kormányzatot illető része“ is a törvényeknek az erdélyi kerületet is kötelezzék. — Mi éppen nem tartjuk ideálisnak különösen iskoláink kormányzatát és különösen a kollegiumi előjáróság szervezetét. El is ismerjük e téren a reformok szükségét. De ki kell jelentenünk, hogy annak a királyhágón tuliakkal való uniformizálását nem tartjuk megvalósíthatónak. Mert az erdélyi összes kollegiumok természete messze elüt a királyhágón tuliak legtöbbszörétől és csaka debreczeni, sárospataki és pápai főiskolákéval mutat rokonságot, a melyekre vonatkozólag állapított meg — ha nem tévedünk — a tervezet 555. §-ának második kikezdése, mely a mai szervezetet érintetlenül hagyja. Eltekintve tehát attól, hogy elvileg nem ismerhetjük el helyesnek, hogy a zsinat a 8. §. alapelvét folyton szűkebb korlátok közé szorítsa egyoldaluan: e jelen esetben még azért sem járulhatnánk hozzá, mert hiszen a célszerű reformoknak vágná utját e téren. E tekintetben tehát a 8. §-ba beszurt újítás helyett, mely törlendő, a III. Szakaszt képező „köznevelési és közoktatási szervezet“ cz. rész végére volna beszövegezendő egy rendelkezés, mely így szólhatna: „Az erdélyi egyh. kerület a törvények életbeléptetésétől számitott két év alatt az iskolai kormányzatot e szakaszban lefektetett elvek szemelött tartásával is átdolgozza s azt a konventnek tudomásulvétel végett bemutatja.“ Csak ezen az uton lesz elkerülhető a nagy elvi sérelem s megnyitva az ut arra, hogy megfelelő helyes reform jöhessen létre.

A második elvi megjegyzésünk az egyházalkotmányt és szervezetet illeti. A törvénytervezet e tekintetben odáig megy, hogy a zsinat-presbyteri rendszert, mint valami pápista módra gondolt dogmát — a mi iránti hajlandóság egyebütt is megérzik — eskü tárgyává teszi. Eskü-mintáknak a törvénybe való bevétele általában nem tartjuk szerencsésnek s mindenütt kihagyandónak véleményezzük. De hogy éppen a zsinat-presbyteri egyh. kormányzati rendszer eskü tárgyát képezze: az annál

lehetetlenebb, mert 1-ör: tudományos precizitással még ma sincs végleg megállapítva minden részletében, hogy mi ez és hogy néz ki, — 2-or: a törvénytervezet maga sem felel meg annak, a mit ma, bár különféle magyarázatokkal, ez alatt érteni szoktak, — 3-or: az erdélyi kerületre ez nem is mondathatik. Aztán egy szervezetnek és rendszernek meglehetnek a maga alapelvei, de a rendszer mégis csak az élet kívánalmaihoz kell, hogy alakuljon s a protestantizmus e téren sem mondhat le az „ecclesia semper reformari debet“ elvéről. E részről már csak azért sem kívánok itt hosszasan szólani, mert hisz', minket ez legkevésbé érint. De nem állhatom meg, hogy reá ne mutassak e téren egy igen fontos jelenségre. Fájdalom, nem e törvénytervezetben van, hanem a *Debr. Prot. Lap* legutóbbi számának vezércikkében, mely a midőn egyfelől a gyülekezeti presbyteriumoknak nagyobb önálló intézkedési kört kíván, másfelől reá mutat arra, hogy „mostani közgyűléseinket kétharmad részében a tárgyaknak olyan ügyek foglalkoztatják, a melyeket a traktuson is, a kerületben is 4—5 emberből álló közigazgatási bizottság sokkal olcsóbban végezhetné el és a mi fő, gyorsabban is és nem kellene az egyházakban valamely sietős ügy végelintzésére egy hosszú évet vagy 8—9 hónapot várni.“ — Valóban, hogy az a törvény, mely fegyelmi ügyekben időközi fegyelmi tanácsokat kreál, a sokszor sürgősebb közigazgatási ügyekben, miért nem alkotja meg a „közigazgatási tanács“-okat s így miért nem teszi az adminisztrációt olcsóbbá, jobbá s az esperes (egyéni) felelősségét is kisebbé: ezt alig tudjuk megérteni, ha csak magyarázatát abban nem keressük, hogy ez bármilyen jó is — „erdélyi speciálitás“.

(Folyt. köv.)

Canonica visitatio.

„Egy ref. papnak“ — e lapok jelen évi 5-dik számában „Pár szó az új canonica visitatióról“ czimű s csekély személyemre is hivatkozó cikkére, — részben válaszadsképpen, sokkal inkább azonban magára a fontos tárgy érdemére vonatkozólag — a legutóbbi Egyházkerületi közgyűlés által statult új canonica visitatioi rendszerről egyéni véleményemet, — mely gyanitom, hogy sokaknak a véleményével lesz megegyező — az alábbiakban mondom el, megköszönve „Egy ref. papnak“, hogy alapos közigazgatási jártasságra valló jóizű cikkével alkalmat adott s szintugy felhivott reá, hogy e felette fontos s ugyszólva anyaszentegyházunk minden rétegét, magát a nagy közönséget, a publikumot, a hiveket is nagy mértékben érdeklő tárgyhöz, — minél többen hozzá szóljunk, — ha addig nem volt alkalom reá, — hát most utólagosan.

Igen, utólagosan; és éppen ez képezi fejtegetésem kiindulási pontját, mert ez a tárgy, bár szavazattöbbséggel keresztül is ment a legfőbb fórumon, az egyházkerületi közgyűlésen, — de nem volt alaposan és alkotmányosan előkészítve, anélkül pedig — igen természetes — egészséges alkotást produkálni nem lehet.

A dolog ugyanis így történt: 295—1902. igazgatótanácsi szám alatt le lett küldve az egyházmegyékhez — „*A nagyenyedi ev. ref. egyházmegye egyházi értekezletének az esperesi vizsgálati kérdőpontok és a canonica visitatio módosítására vonatkozó javaslata*“ az indokoló előterjesztéssel, melynek „a canonica visitatio mikéntjét illető része“ — megérdemli, hogy egész terjedelmében közöljük — a következő: „Az esperes a canonica visitatio idejét már jó eleve határozza meg az egyes egyházaknak és gondoskodik arról, hogy minden egyház megvizsgálásánál jelen legyen egy egyházmegyei fő- vagy aligazgató, vagy ha ezek akadályozva volnának, egy világi tanácsbíró vagy egy egyhm. választott világi képviselő. Jelen legyen továbbá a visitationális jegyzőkönyv vezetésére egy egyházmegyei eljebb lelkipásztor, továbbá egy környékbeli másik lelkipásztor, ki a visitatiót megelőző istentiszteleten predikálna. Erre vonatkozólag az esperes jó eleve — az egyházmegye egyes vidékei szerint tervezetet készítene, vagy a vidékbeliekkel készíttetne.

A visitatio napját minden egyes egyházközség lelkipásztora, az azt megelőző két vasárnapon, a templomi szószekekből kihirdeti és jelzi, hogy ugyanakkor a visitatiót megelőzőleg rendes ünnepi istentisztelet fog tartatni; kéri a híveket, hogy azon minél számszerűbben megjelenjenek.

A visitationális bizottság megérkezése után rendes istentisztelet tartassék, melyen az esperes könyörögjön, valamelyik közelebbi egyház lelkipásztora alkalmi beszédet mondjon. Istentisztelet után következék a visitationális presbyteri ülés, melyre az esperes, mint annak elnöke, ünnepélyesen, rövid pár szóban megnyitván, a kérdőpontokat felolvassa. Ezeknek minden egyes pontjára az egyház lelkipásztora, a már megirt és az egyházközségi közgyűlésben tárgyalt feleleteket olvassa és a szükséges felvilágosításokat megadja.

Az esperesi kérdőpontokra adott feleletekre vonatkozólag megjegyezzük, hogy azok az egyházközség egy rendes közgyűlésében, mindenestre előzetesen felolvastassanak és letárgyaltassanak, hogy így az egyházközség minden egyes tagja magának közvetlen tudomást szerezhessen egyháza állapotáról.

A kérdőpontok és az azokra adott feleletek felolvasása és tárgyalása után az esperes a presbiteriummal és visitationális bizottsággal együtt a felekezeti iskolába vonul, annak szellemi ügyeit megvizsgálja. A hol azonban felekezeti iskola nincs, ott mindenestre módot kerit magának, hogy az ev. ref. iskolás növendékekkel érintkezék, azoknak vallás-erkölcsi képzéséről meggyőződjkék és hozzájuk rövid, buzdító beszédet tartson.

Légvégül a visitationális-bizottság a presbiteriummal az egyház épületeit vizsgálja meg. Ezek megtörténte után visszatérnek a lelkipásztori lakásba, hol a történekről a jegyzőkönyvet felveszik, abba egyes megjegyzéseiket megteszik. Esperes a visitationális presbiteri ülést bezárja“

Ez volt a javaslat, ezt tárgyalták az egyházmegyék a visitationális rendszerről, ebben pedig szó sincs a három éves cyclusról, s így az egyházkerületi közgyűlés által meghozott statutum, kikerülte az egyházmegyék rostáját. Fentti javaslat felett valamelyes határozatot minden egyházmegye hozott, annak jó részét valószínűleg mellőzte, vagy ha meghagyta hát véleményével megerősítette, de aligha hiszem, hogy továbbmenőleg, a három éves rendszerrel kiegészítette volna.

Ezért vagyunk kénytelenek az „Egy ref. pap“ jelzett cikk alatti szerkesztői csillagos óvás daczára *utólagosan* hozzászólni e tárgyhoz, s igazán nemcsak a hivatalos, mondjuk papi körökben beszélnek bizonyos elégedetlenséggel e tárgyról, hanem maga

az egyházfenntartó, kepefizető, templomjáró szóval az egyházi élet iránt érdeklődő, s ugyszólva magát a közigazgatott egyházat első sorban képező nép is, miután így-ugy tudomást szerzett róla, nem szereti ezt a dolgot. Hjah uram fia, nekünk esperes kell, nekünk visitatio kell minden esztendőben!

Eltekintve azonban attól, hogy a minden évi visitatiót a nép egyeteme óhajtja, megkívánja, az ecclesiák számtalan érdeke parancsolja, a három éves visitatio sokféle nehézségekbe ütközik; eddigi rendszerünket keresztezi, s az „Egy ref. pap“ cikkében is előtörő számtalan *találós kérdésekre* ad alkalmat. Vegyük csak rendre, mert kifognak sülni egyenként.

Vegyük csak legelőször is a *társas visitatio összehozását*. Roppant bajos lesz ezután az esperesnek azt a vizitáló komissiót összehozni, a határidőket úgy találni el, hogy abba főkurátor, főjegyző, számvevő, a predikáló pap, a predicationát hallgatandó közönség beleegyezék, belenyugodjkék. Egyik-másik tagja a bizottságnak, s rendesen csaknem mindenik gazda is. Már most itt lehetetlen egy olyan időt kispekulálni, hogy mindenik ügyes-bajos gazdasági dolgaival párszoltatni tudja a vizitálást. A papi tagoknál meg, a gazdaságon kívül egyéb akadályok is vannak. Egyik konfirmál ezen a hat héten, a másik már — a helyi viszonyok szerint — egy más hat héten. Aztán jönnek a családi életből származó nehézségek. Ugy, hogy míg az az esperes ezt a bizottságot összehozza, igazán egész *akadályversenyt kell futnia* egyik bizottsági tagtól a másikig.

Mondhatják talán némelyek, hogy hát hiszen ezek a nehézségek a régi társas visitationál is előfordultak, s legyőzettek.

Régebben vizitált az esperes, főjegyző és direktor, (akkor még számvevő nem volt) tehát egy személylyel kevesebb, — így valamivel könnyebb volt az összehozásuk. Hanem volt aztán valami egyéb, a mi akkor kedvezőbb dolog volt: a *téli visitatio*, mikor gazdasági, megélhetési viszonyok nem zsenirozták úgy a vizsgálni járó atyafiakat. Akkor tudniillik, nem lévén számvevőség, nem kellett előre beküldeni a számadásokat, hanem a vizsgálóbizottság ott a helyszínén revideálta, a leggyakrabban össze is állította azokat. Nem kellvén így a számvevőség munkáját előre megvárni, januárban elindulhatott a bizottság s februárban már bevégezhetette munkáját. Sőt a görgényi traktusban, hogy annál biztosabban vizitálhassanak télen, az *egyházi számadási év végét előre tolták október 1-ig*, azaz az egyházi számadási év október 1-től okt. 1-ig tartott, s ig okt. 1-én a naplók lezárattak, a számadásos munkálatok megkezdettek, — a szent visitatio novemberben, legkésőbb decemberben már munkához láthatott, s tényleg Görgényben a régi rendszerű társas visitatiók december—január hónapokban tartattak meg. Tőkekönyvünk, mely ebből az időből maradt reánk, a kamatokat most is októbertől—októberig jelzi.

(Folytatása következik.)

Időszerű kérdések.

I.

I. Névkönyv. Egyházkerületünk névkönyve 45-ik évfolyamát futja. Az 1860-iki *bonyhai* közzsinat 15. jkvi szám alatt annak „évenkénti újra szerkesztését és kinyomatását állandóan meghatározván“, „igen kívánatosnak“ jelezte, hogy melléje „évről-évre anyaszentegyházunk történelmére vonatkozó közérdekű adatok, dolgozatok kapcsoltsanak.“ E végzést az 1862-iki *dévai* közzsinat 86. sz. határozatával akként módosította: „Minden egyházmegye esperese és jegy-

zöje köteles kidolgozni egyházmegyéje és abban levő egyes egyházak történelmét, az első alakulástól fogva jelenig, az egyház és egyházmegye levéltáraiban található adatok szerint; az egyes papok is köteleztetvén az esperes felszólítására saját egyházuk történetét megkészíteni és az espereshez beküldeni.

Epen 40 éve, hogy névkönyvünkben az egyházmegyék, illetve egyházközségek történetének közlése megkezdődött. Időszerűnek tartjuk felvetni azt a kérdést, mi czélszerűbb: erdélyi ref. anyaszentegyházunk történelmére vonatkozó közérdekű adatokat közölnie kellene, vagy pedig az egyházközségek történelmét folytatni tovább úgy, mint eddig? Nem habozunk kijelenteni, hogy az utóbbi eljárásnak, tekintve, hogy a már közzétett dolgozatok legtöbbje felületes és rövid, történelmi értéke nincsen. Ha névkönyvünket maradandó becsvé akarjuk tenni, akkor annak „Történelmi részét” *adattárrá* kell átváltoztatnunk, oly módon, hogy jövőre mindenik egyház czíme alatt csupán a *nyers történelmi anyag* (eredeti feljegyzések, fontosabb oklevelek stb.) közöltessék. Sok értékes feljegyzés és okmány lett már a moly, egér és gondviséletlenség áldozata. Kötelességünk tehát a jövő számára megmenteni azt, a mi még megmenthető!

II. **Rendbirság.** A mi igazgató-tanács 1902 évi jelentésében megemlékezvén az egyházi adminisztráció terén előfordult hiányokról és mulasztásokról, azoknak lehető elenyésztetésére vonatkozólag ezeket mondja: „Komolyan kell foglalkoznunk azzal a tervvel, hogy a fokozatos felsőbb hatóságok, illetve hatósági jogokkal bíró személyek részére, mérsékelt határig bár, de a *rendbirságolási jog*, felebezés kizárásával, föltétlenül megadassék.”

Ez a „komoly foglalkozás” kétségtelenül az idők jele! De különösképp látszik, hogy a m. igazgató-tanács olyan tervvel foglalkozik, a mely egyházkerületünkben ezelőtt 40 évvel már életbe volt lépve. „Fölmerülvén, — olvassuk az 1860-iki bonyhai közzsinat jegyzőkönyvében 16. p. alatt miszerint némely pap atyafiak az egyházi felsőbbség rendeleteinek teljesítésében nem járnak el kellő pontossággal, mi miatt az egyházi kormányzat igen megnehezítettik. Meghatározta közzsinatunk, hogy az egyházi felsőbbség rendeleteit pontosan és a kitűzött időre nem teljesítő pap atyafiak egy-egy pírttal büntettesenek, mely büntetési pénz az egyházmegyék özvegyárva tárata béteendő, a mely egyházmegyékben pedig ily intézetek nem léteznek, azokból a generalis cassába folyjon be.”

A praecedens tehát megvan. Ha szükség volt a birságolásra a múltban, bizony szükség van arra a jelenben is. Kiáltó példák sürgetik életbeléptetését. Hiszünk, hogy az erre vonatkozó rendelkezés nem fog „büntető postává” finomulni, mint a fent idézett közzsinati határozattal történt, hanem az egyén érdekét alá fogja rendelni a legfőbb érdeknek: anyaszentegyházunk előhaladásának, virulásának.

III. **Vagyonkezelés.** A főegyháztanács 1865. október 1-én tartott ülésében a következő határozatot hozta: „Szoros kötelességökké tétetik esperes atyáinkfiainak, miszerint rendeljék meg minden egyház előljáróságának, hogy mindenütt két kulcsu láda szereztessék, melynek egyik kulcsa a papnál, másik a számadó gondnoknál álljon; ezen ládában tartassanak az egyház klenodiumai, kötlevelei, más irományai és készpénzbevételei; az egyházak tőkepénzei, a 100 frt o. é. alóliak rendes kötlevel mellett jó kezések által, a 100 frt o. é. felüliek pedig betáblázás által legyenek biztosítva; a megyebirói számadások vizsgálata alkalmával esperes atyáinkfiainak, saját felelősségük terhe alatt, szorosan felügyeljenek, hogy a pénztármaradékok ne csak a papíron álljanak, hanem a két kulcsu ládában valósággal benn legyenek (erre névze a helybeli pap felelőssé tétetvén) és hogy a

liquidált megyebirák tartozásai, a fennálló legfelsőbb renDELETEH képest, politikai uton haladék nélkül exequaltassanak, mivel tapasztalat szerint az egyházaknak e nemű követeléseik szoktak legtöbbnyire elveszni.” (A széki közzsinat jkve 1835-ről, 41 lap.)

Ez az életbevágó rendelet, illetve utasítás érvényben van ma is, de leplezetlenül kimondhatjuk, hogy nincsen szigoruan keresztülvive minden egyházban. Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a fenti rendeletben, illetve utasításban körvonalozott felelősség elvét sok lelkész aa. akként értelmezi, hogy azért van a számadó gondnok, hogy ő számoljon az egyház mindennemű javairól. Hogy ez a ferde gondolkozás mit eredményez, könnyen elképzelhető. Ezért találunk olyan egyházat, melynek megvan ugyan két kulcsu ládája, de csak a klenodiumok vannak benne; az egyház kötlevelei és fontosabb iratai a lelkész íróasztalának fiókjában hevernek; az egyház pénzeit a gondnok kezeli — otthon, úgy, a mint neki tetszik s legtöbbször nem az egyház, hanem a maga előmenetelére. Ezért találunk olyan egyházat, a hol 2—3 év előtti pénztármaradék még most is a beveendő közt szerepel. Ezért találunk olyan egyházat, mely ez idő szerint még 5—6 évi számadásával hátrálékos.

De nem folytatjuk tovább! Érezzük mindnyájan, hogy e tarthatatlan helyzetet segíteni kell. Erre vonatkozólag két módot ajánlunk. Az egyik az, hogy a fenti utasítás ujittassék meg. A másik az, hogy szerveztessék minden egyházban egy 3—5 tagból álló *pénztárvizsgáló bizottság*, melynek felelősség terhe mellett, kötelességévé tétetnék az egyház pénzeinek szabályszerű kezelését ellenőrizni.

IV. **Canon és helvét hitvallás.** Az 1860-iki bonyhai közzsinat 62. jkvi szám alatt határozatilag kimondotta, hogy a canont és a helvét hitvallást köteles minden lelkész megszerezni, az illető canonica visitationának pedig kötelessége rászoritani a lelkészeket ezen két könyvnek megszerzésére.

Vajjon nem volna szükség ilyen intézkedésre ma is? Mi azt hisszük, hogy van. Mert lám a ref. hittudat még lelkész aai némelyikénél is elmosódni látszik.

a.—b.

Igazgatótanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1903. febr. 19.

Elnökölt: Br. Bánffy Dezső, egyhker. főgondnok aa. Jelen voltak: Simó Lajos, egyhker. főgondnok, dr. Bartók György püspök, br. Bánffy Ernő, Bartha Lajos, Deésy Gyula, Váró Ferencz, Sándor János, Lészay Ferencz, dr. Sárkány Lajos, Incze Gerő igaztanácsosok és a hivatalnokok.

Az ülés megnyitása után a sáromberki, egerbogyi és maros-szentkirályi ev. ref. népiskolák államivá tételére és az angyalosi népiskolának községi alapon való rendezésére vonatkozó egyházközségi, illetve egyházmegyei határozatok tárgyalattak és csekély módosítással jóváhagyattak.

A szászvárosi egyház második kántortanítói átlomlásának szervezése engedélyeztetett.

A theologiai fakultás internátusában megüresedett négy állami ösztöndíjas hely betöltése céljából előterjesztést tétetett a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urhoz, a fakultás előljárósága által javaslatba hozott tanárjelölt ifjak felajánlásával.

A székelyudvarhelyi kollégiumnál engedélyeztetett, előzetes miniszteri hozzájárulás alapján, egyik tanszék javadalmának 3600 koronára való fölemelése.

A közoktatásügyi m. kir. miniszter ur, egyes tanárok fizetései megállapításánál, az állami tanárookra vonatkozó szabályrendelet alkalmazását kívánta, mire ig. tanácsunk, az összes kollégiumoktól beszerzett adatok alapján, előterjesztést intézett a minisztérium-

hoz, kimutatván abban, hogy a kifogásolt tanári javadalmak az országos törvények keretében és egyházi törvényeinknek megfelelően állapították meg.

A Fonciére biztosító társaság késlekedvén mult évi elszámolásának beadásával, annak sürgős elkészítésére és benyújtására fölhivatott.

Az egyházkerület kolozsvári bérházainak gondnoka lemondván állásáról, helyette Kilyén Sándor, igató-kiadó aa. neveztetett ki, f. évi április hó 1-től kezdődőleg, évi 400 kor. honorárium mellett.

A központi tisztviselők általános fizetésrendezését, a kerület pénzügyi helyzetének javulásáig, levette ig. tanácsunk napirendről, de a tavaszi közgyűlés elé előterjesztést fog tenni az iktató-kiadó, levéltárnok és ellenőr fizetésének némi emelése iránt.

A mult évi közgyűlés határozata alapján újabb kérelem lévén intézendő az országgyűléshez az erd. püspöki czim kérdésében kiadott sérelmes miniszteri rendelet megsemmisítése iránt, e kérelem elkészítésével Pokoly József, theol. tanár, egyháztörténész aa. bizatott meg.

Deák Albert, ügyvéd aa. végleg leszámolván a 8 éven át folyt Csécs-féle végrehajtási ügyben: elszámolása jóváhagyó tudomásul vétetett.

Az ujonnan alakított kolozsvári egyházmegye szervezkedő közgyűlésének összehívására és vezetésére főt. Püspök aa. kéretett föl, hogy az egyházkerületi őszi közgyűlés előtt az esperes és más hivatalnokok megválaszthatók legyenek és a gondnoki állásokra jelölések eszközöltessenek.

A mult évben tartott egyházkerületi közgyűlés meghagyása folytán foglalkozott ig. tanácsunk a felebbezési határidő megállapítása tárgyában kelt 1872. évi és 1896. évi ker. közgy. határozatok összeegyeztetésével, de miután e két végzés különféle ügyeket érint, mert az 1872. évi az egyházmegyéek felirási jogát biztosítja, a másik pedig a közigazgatási ügyek felebbezési határidejét állapítja meg, elhatározta ig. tanácsunk, hogy a kerületi közgyűlésnek bejelenti, miszerint az egymást nem átlérő két határozat fenntartandó.

Körösi Ferencz, volt v. gálfalvi lelkész, de 41 év óta csak gazdasággal foglalkozó hivünk az egyetemes konventhez intézett felebbezést a mult évi közgyűlés ama határozata ellen, melylyel papi diplomája érvénytelennek nyilvánított. Miuthogy azonban a konvent egyáltalán nem fellebbezési hatóság és a ker. közgyűlés közigazgatási ügyben hozott végzései végérvényesek: fellebbezése fölterjeszhető nem volt.

Szász János, andrásfalvi (Bukovinában) lelkész aa. panaszos előterjesztésére, az egyetemes konvent elnöksége által kért fölvilágosítást megadta ig. tanácsunk.

A torozkó-szentgyörgyi egyházközség hivei megtagadván az új lelkészi díjlevélnek a régi alapján leendő kiállítását: illetékes esperes aa. fölkértett, hogy a helyszínére kiszállván, világosítsa fel a hiveket, miszerint az egyszer megállapított javadalmak leszállítását a törvények tiltják.

A brassói körlelkész részére is folyósította a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium, külön előterjesztés alapján, a kongruát, miről a körlelkész azzal a fölhívással értesítettett, hogy most már tegyen előterjesztést a hitoktató-segédlelkészi állás szervezése iránt.

A segédlelkészi intézmény tüzetesebb szabályozása szükségesnek mutatkozván, kimondotta ig. tanácsunk, hogy a zsinati törvényjavaslatnak a segédlelkészek elhelyezési sorrendjét illető rendelkezését szabályként életbelépteti, azzal a kiegészítéssel, hogy egy helyen a s. lelkész két évnél hosszabban ne szolgálhasson.

A zsinatelőkészítő illetékes albizottság megkeresése folytán, összegyűjtötte és a bizottsági előadóval

közölte ig. tanácsunk a közelebbi évek alatt egyházkerületünkben előfordult vallás-sérelmeket.

Az első magyar szállítási vállalat f. évi márczius hó 30-án tartandó közgyűlésén egyházkerületünk érdekeinek képviselésére ottani két igazgatósági tagunk: Gyárfás Endre és Apáthy Péter aai kérettek föl.

A marosvásárhelyi egyházközség és s.-szentgyörgyi kollegium 1903. évi költségvetése, csekély módosítással, jóváhagyást nyert.

Végh Endre, sepsiszentgyörgyi tanár aa. az iránti kérése, hogy a természetben való lakás helyett lakpénzt élvezzen, a kollegium előljáróságához, saját hatáskörben való elintézés végett beküldetett.

Hatházy Ferencz volt körlelkész folyamodására kiutalta ig.-tanácsunk a központi nyugdíjalapba általa bejelentett járulékokat.

A szamosujvár-németi egyházközség gondnoka több rendbeli követelést támasztván a szamosujvári anyaegyház ellen, e követeléseivel elutasított, de az említett leányegyház anyásítása iránti javaslata az illetékes esperes ügyelmébe ajánlott.

Borbély Sándor ilósvai körlelkész atyánkfianak megengedte ig. tanácsunk, hogy hitelszövetkezeti elnöki állást vállalhasson; míg Bartók Dénes m.-igeni lelkész aa. ama kérése, hogy az ottani takarékpénztár pénztárnoki állását elfogadhassa, a fennálló szabályzat értelmében teljesíthető nem volt.

Ezek után a szász-uj-ősi, alsósófalvi, erdőszenyeli és geryeszegi kepeváltási, illetve kepe- és közmunka-átváltoztatási határozatait hagyta jóvá ig.-tanácsunk.

Kendői egyházközségünk indokolt kérésére kiutalta ig.-tanácsunk, 5 év alatti visszahelyezés föltétele mellett, az egyház 100 korona regálé-tökéjét építkezésre.

Magyar Károly, volt gidófalvi lelkész aa. özvegye megfélebbezván az egyházmegyei tanács ama határozatát, melylyel a kegyév első fele alatt beszolgáló papok ellátására köteleztetett: ig.-tanácsunk felebbezésének helyet adott, mert a községből való elköltözése folytán a kötelezettség reá fölötte terhelő lenne.

Néhai Baktsi Gáspár örökösain a 1000 koronás theol. alapítvány és néhai Nagy György aa. örökösain a 16 korona évjáradéki összeg fölhajtható nem lévén: emez összegeknek leírása elrendeltetett.

A magyarmacsikási és bodonkúti társegyházaknak a papi székhely megállapítása tárgyában keletkezett versengését ig.-tanácsunk akként döntötte el, hogy a népesebb és vagyonosabb bodonkúti egyházban lakják a pap, a mely köteles a mai viszonyoknak megfelelő új paplakot építeni. Egyidejűleg kísérlet tétele mondatott ki a két egyház önállósulása iránt.

Végül a sz.-udvarhelyi régi papi lakás bérbeadása fölött kötött szerződést hagyta jóvá ig.-tanácsunk és a fülel egyház hivei által az esperes ellen emelt alaptalan panaszok fölött tért napirendre, melyek után az ülés, a tárgysorozat teljes kimerítésével, bezárattott.

r. s.

Nyilt levél.

I.

Nagytiszteletű Szerkesztő ur!

A hivatalos lap ez évi hatodik számában megjelent: „Nyilt válasz egy nem nyilt levélre és Kiss Károly agyagfalvi lelkész nyilatkozatára” című cikkére vonatkozólag — néhány szóban — „Nyilt levelet” intézek Nagytiszteletedhez.

Nyilt levelet, mert szerény véleményemet, melyre bensőm és papi becsületem kényszerítve ösztönöz, azon okon, mert már cikke elején kijelentette, hogy

ily ügyben privát levelezést nem folytat, más uton és alakban hozzá nem juttathatom.

Mindjárt levelem elején kijelentem, hogy annak tartalma egy tiltakozás leendő, magam s velem együtt gondolkodó paptársaim részéről és egy kérés református anyaszentegyházunk érdekében.

Kérem tehát Nagytiszteletet.

Kérés maga a tiltakozás is.

Kérem tehát, de nem arra, hogy erős kézzel meg ne dolgozza, ki ne oktassa a négy szomorú eset más három gyászszereplőit is, sem arra, hogy azokból kiindulva, „Egyházi Törvényeink”-be egy új §. beállítását ne sűrítse, hanem magam s velem együtt gondolkodó paptársaim nevében arra kérem, hogy az ily eseteket ne általánosítsa oly értelemben, hogy azokból consequentálva, erdélyi papikarunkra meg nem érdemelt szenny tapadjon, mert mindössze, sok esztendőn keresztül négy eset, melyből csak az agyagfalvit ismeri egészen s — egy másik levél alapján — amaz esperesét némileg — még nem elég alap arra, hogy erdélyi egyházkerületünk „*egyházi köztudatalának és közérzületének is oly elernyedtségéről*” szóljon, a mely már komoly katasztrófa magvait hordozza magában.

Ez ellen tiltakozom. Ez ellen tiltakoznunk kell!

Kéréssem pedig az, hogy itthon kimosható szennyeseinket — úgy sem mossa azt ki nekünk más — ne rázogassuk házuk küszöbén túl, mert nem szabad felednünk, hogy mily fenséges delikát étek az ilyen a mi — s annyi ellenségünknek.

Hiszen azt a cikket ott, hol nem érinti testületünket s annak magasabb érdekeit, magának az eseteknek megérdemelt ostromozásait aláírom én is. A hol erős, én is szeretnék ütni, a hol erős prot. meggyőződéssel és igazságos látással mutat rá a sebret és annak orvosságára, én is vele együtt érzek, együtt gondolkodom; osztom, hogy az agyagfalvi pap védekezése ostobán felületes, alig hiszi el az ember, hogy pap irta volna, kinél következetes gondolkozást mégis csak kell feltételezni; szomorkodom én is, hogy református iskoláink és intézeteink kebelén ellenség is nő fel s nyer előnyt és kenyeret... Szóval, mintegy ügyészi vádirat, mert ilyennek minősítem, teljes teli igazsággal s mint ilyen magával ragad s önkéntelen is felkiáltok: úgy van, igaza van!

S még ha szó férne is az egyes esetekhez:

természeti törvény s hogy leány gyermekről van szó — az agyagfalvi pap esetében;

hogy egyházi főhatóságunk be nem váltotta ígértét — amaz esperes esetében;

s mert ott volt az anyag, miért nem birt minta papot gyurni belőle theológiánk s a hollandi egyetem — ama theológiát végzett fiu apjának esetében:

Mindezek hozzáférhető szók, de azért csak olyanok, mint ama híres 92-ik szakasz a büntető törvénykönyvben, amennyiben lehetnek enyhítő körülmények, de csakis ilyenek s a következmények alól fel nem oldanak. Még ha szó férne is az egyes esetekhez: akkor is a vádirat szerint mondanók ki ítéletünket.

Ha azt a paraszt embert ígéretek, fehér kenyér s szebb jövő se képes eltántorítani hitétől, pedig csak a „kis kátét” ha tanulta s katolikus menyének 30 esztendőn át nem tudott megbocsátani csak azért, mert házában egyszer keresztet vetett: akkor a reverzális és hitehagyott paplúk, ezek a prot. vagy on képzett emberek, gyermekkorukban nem szívtak otthon egészséges friss levegőt, mert intelligenssé tanult ember — egészséges nevelés mellett — csak evangéliumi vallásu lehet.

Igen, azt a cikket, mint igazságos vádiratot én is aláírom, de engedje meg Nagytiszteletet, hogy egyetemes papságunkra, kerületünk vallásérkölcsei életére vonatkozólag ne csak el ne fogadjam, hanem az ellen tiltakozzam is. Azok az esetek elítélendők bár, de nem általánosak. Ezekkel is nem mindenik-

kel ismerős a szerkesztő ur. Tehát nincs elég alap, nincs elég ok megfújni a véstjelző trombitát. Odáig hál' Istennek még nem jutottunk.

Önérzetes órállók tiltakozása ez!

Egészséges egyházi szervezet törvényeiben él, büntet és jutalmaz. Ha kinövések nem volnának, törvények sem volnának. Emberek vagyunk s így a szervezet keretére, a törvényre szükség van. A vétket büntesse egész szigorával a törvény s a hatóságok, kiket oda állítunk, alkalmazza annak fölmentő vagy sujtó intézkedéseit, de ne tegye éppen hivatalos közlönyünk, hogy a büntetést a derekak megvádolásában is keresse és találja.

„Joggal rovatott meg annak az egyházmegyének a papsága, a mely az említett esperest, az említett eset megtörténte után jubilálta és egy új ciklusra esperesi megbizással látta el.” Mondja a nt. szerkesztő ur cizitátumában. — Vajjon ki által és miért rovatott meg? Annak az esperesnek diecesiből egyetlen pap sem tud a megrovásából, ha csak nem rekedt az esperesi irodán. Eddig csak annyit tudtunk mindössze, hogy az 1898. évi püspöki jelentésnek van egy ilyen passzusa is: „*Közelebbről fordult eset arra elő, hogy egy református esperesnek egyik fia a katolikus rész javára irta alá az egyezségét, neveket nem említék*” Most már kezd szállingozni a hir. De csakis most. Négy esztendő után.

Négy esztendő!! sok idő!!

Azóta sem az előterjesztő erős akaratu püspök, sem az ily dolgokban elnézést nem ismerő, törvénytisztelő és egészében alkalmazó püspök nem találták ezt csak olyannak se, hogy megintsék, sőt négy év óta püspöki széket ülnek vele, — még kevésbbé, hogy azért az egyházmegye papságát megróják. Hát honnan jött, vagy jöhetett egy egyházmegye papságára a megrovás. Avagy tán ez nekünk értésünkre nem adatott.

Igy hát mi nemcsak a cikk általánosított consequentiája ellen, de e megrovó panasz ellen is tiltakozunk.

Ha bizonyossá lesz, hogy a mi pontos, lelkiismeretes hivatalnoknak ismert esperesünk ellen felső megrovás tétetett, vagy pedig prestigenket alá szállítja a bebizonyosult esettel: egyházmegyénk tudja és tudni fogja s akarja is teljesíteni köteleességét.

Egyetemes tiltakozásunk mellé sorakozik a mi külön tiltakozásunk. Egyházkerületünk egyik legnagyobb egyházmegyéje, vagy volna bár legkisebb, magán megrovást nem tűr.

Ama kérésünk pedig, hogy ha vannak szennyeseink, mossuk ki ide haza s ne rázogassuk a falu határán is tul: annak indoka az önmagában hordott indokon kívül e néhány szóban eléggé benne van: mint éhes saskeselyük a prédát és a hajót követő, embert is evő czápák a hulladékot: oly mohón falják fel egyenetlenkedésünket, kihullott belső bajainkat a mi kedves testvéreink az Urban, ellenségeink, az ultramontanizmus különböző nevezetei és organumai s ebből sütik, főzik az ő specziális szószukban, a körültek csoportosulók számára a legkedvesebb delikát ételeket, melyet aztán — tőle elbódulván, később bármily áron is megvásárolják azt egyestől és esperestől.

Nagytiszteletü ur! tudásához, ifju erejéhez, végzetetlen bátorságához egyházunk boldog jövőjének annyi szála fűződik; ne feledje, hogy a katonák önérzetére, a tisztán látásra és óvatosságra szükség van a harcban.

Benkő Albert,

a szil. szolnokai egyházmegye jegyzője.
II.

„Infandum jubes renovare dolorem.”

Nagytiszteletü Nagy Károly szerk. urnak.

Vannak sebeink, melyeket elrejtve szoktunk hordozni, mert a külső levegő érintése, hatása a heg-

gedést mindannyiszor felszakgatja s ez által élesebbé teszi a fájdalmat. Közpályán azonban, hol már másokéi is vagyunk, ezen titkos sebünk érdekelheti a közvéleményt is.

Azon sebről, melyet én is hordozok keblemben, szükségesnek tartottam jelentést tenni jelenlegi főpásztorom Főtiszteletű Méltóságos Dr. Bartók György püspök urnak már évekkkel ezelőtt, a völcsöki templom fölszentelése alkalmával Bődsházán a nagyságos Kaizler Antalné urnő házában, sőt felmutattam egy erre vonatkozó levelet is. A főpásztor nem akkuzált és nem is inkriminált; tudta, hogy valamint a fiut apja bűnéért nem lehet elítélni, úgy megfordítva az apát sem lehet erkölcsi keresztfára vinni fia elkövetett bűnéért. Azt felelte: ma már gyakran látunk és hallunk ilyen eseteket.

Boldog emlékü Szász Domokos püspök pedig körülményesen ismerte e tény. Épen azért, miután ezt püspöki jelentésébe felvette, annak megtörténte után szíves volt hozzám az alábbi magán levelet írni:

Kedves Barátom! Sajnálattal értesültem arról a méltatlan meghurczolatásról, mely Téged László fiad házassága alkalmából ért; sőt az is tudomásomra jutott, hogy némelyek ez évi püspöki jelentésemnek egyik passzusát oda magyarázzák, mintha a megtörténtekért Téged én is elítélnék. Éppen azért kérecsre, szíves készséggel jelentem ki, miszerint tudom és meg vagyok győződve róla, hogy László fiad reversális adásában nemcsak hogy részed nincs, de, sőt tudodan és akaratodon kívül a Te félrevezetéssel történt meg.

Tisztelettel és szíves üdvözléssel vagyok Kolozsvárt, 1898. június hó 10-én. Szerető igaz barátod

Szász s. k. ev. ref. püspök.

Azt hiszem, hogy nem véték a kegyelet ellen, ha a nyilvánosság elé hozom ezen barátságos, magán jellegű levelet azon czikkkel szemben, mely az Erd. Prot. Lap idei 6-ik számában megjelent és megengedi Nagytiszteleted, ha lapjában egy kis helyet kérek ennek közlésére.

Zovány, 1903. február 13.

Tisztelettel:

Viski Pál, esperes.

III.

E nyílt levelekre a következő megjegyzéseink vannak. Az elsőt készséggel adtuk ki, mert a mi szerkesztői eljárásunkat teszi bírálat tárgyává; az pedig csak természetes, hogy mikor mi élünk azon joggal, hogy mások közéleti szereplését bíráljuk, másnak is alkalmat adjunk e joga gyakorlására főleg magunkkal szemben. A második kiadását az első tette szükségessé. — Önmagában ugyanis e második közreadásának értelme nem lett volna, mivel az előző czikk Ntű Viski esperes urat meg nem nevezte, ha talán őt értette volna is az a levél írója, a melyből az esperesre vonatkozó idézet vétetett. De most már kötelességünk volt kiadni az ő nyilatkozatát is, hogy ez bizonyágul szolgáljon arra nézve, hogy ez ügyre vonatkozólag „semmi sem rekedt az esperesi irodán.”

E levelek tartalmára vonatkozólag Benkő kartárs urnak s a mennyiben az egyházm. tanács is azonosítja vele magát — mint a mai tudósításból sejtethető — annak is ezt felelem: Hogy a citátumban említett megrovás a szilágy-szolnoki egyh.-megye papságára vonatkozik-e vagy nem, valamint azt is, hogy hivatalos írásban hivatalos hatóság részéről adatott-e ki, vagy csak egyesek privát véleményéről, vagy a közönség tudatában élő s itt-ott kifejezésre jutott „megrovásról” van-e szó? — azt én a levélből meg nem állapíthattam. De létezését az alapjául állított tények valódisága feltétele mellett nemcsak lehetőnek, de létezőnek is kellett tekintenem, legalább a levél írójánál s annál a nem csekély számú embernél, a kik a levél írójával egyetértének. Hogy ezt a megrovást hogyan nem fogja „magán nem tűrni” az egyházmegye: — azt ő tudja s mi csak örvideni fogunk, ha „teljesíteni fogja kötelességét,” a miben kétségünk nincsen. — „Az önértetes órállók” tiltakozására válaszom ez: nem tudom mi ellen tiltakozhatnak. Mert én — tessék soraimat még egyszer elolvasni!

— sem „erdélyi papi karunkat”, sem „erdélyi egyházkerületünk” egyházi köztudatának elernyedtségéről nem szóltam; hanem igenis általánosságban a ref. egyházi közérületéről. De hisz’ ugy-e, éppen ebben vétkeztem? Abban, hogy általánosítottam. Mert hisz’ látom, az ellen nincs kifogásuk, hogy a négy eset „gyász-szereplői”-ről szó ne essék; de általánosítani? — ez épen a hiba. Nem méltóztatnak azonban látni, hogy ugy általánosítottam, hogy abban nem speciálizáltam sem „erdélyi papi karunkat”, sem „erdélyi egyházkerületünk”. Kérem ezt elismerni. — Most aztán valahogy igazolom az általam tényleg csinált „általánosítás” jogosultságát. Mert lám, szívesen élnék én a „gyászszereplők” személy szerint való kioktatásának engedélyezett jogával, de az utóbbi 7 év alatt több ezerekre megy „egyházi köztudatunk és közérületünk elernyedtsége” egyes eseteinek száma, aztán meg az orsz. statisztikai hivatal csak számokkal beszél, az egyházi statisztikai számára pedig nem mindenütt szereznek be adatokat, *névszerintieket* pedig még nálunk, erdélyiekénél is csak 2 év óta. Nó meg, kedves kollega ur! hát akkor arra egy külön lapot is kellene alapítani, a mire már nekem csakugyan nincs kedvem. De nem is szükséges, minekutána a statisztikai tudomány számai ma már ékebben beszélnek s e tekintetben megdöbbenően figyelmeztetnek „egyházi köztudatunk elernyedtségére”. Máskor ugyan csendes rezignációval veszik tudomásul a legtöbben e figyelmeztetést; de mikor olyan kiáltó esetek vannak, a melyek azt mutatják, hogy a ragály immár az orvosok körében is pusztít s az órállók az ellenséggel cimborálnak: akkor lehetetlen fel nem jajdulni. Mit ér itt nyilvántartani azt, hogy X. is Y. is Z. is stb. megkapta a ragályt. Ilyenkor nemcsak a háziorvos kell, hogy ezt vagy azt a beteget gyógyítsa, hanem jön a *közegészségi* felügyelő és a mindinkább általánosulni kezdő ragály ellen általános óvintézkedéseket fogatosít s ha egy családnak egyik gyermekét, kiütvén rajta a baj, kórházba vitték, ragályozottnak nyilváníttatik ott az egész család és a desiniciáló cseppek bizony az egészségesekre is rákerülnek. Akkor azonban az ellen nem szoktunk tiltakozni, vagy ha igen is, mit sem ér. — De hogy én papságunkat, a *magya egészségében* gyanúsítottam volna meg, — bocsánatot kérek: *ezt kereken vissza kell utasítanom.*

Aztán az a „nehány eset”! Kollega Ur ismeri bizonyára azt a szofistákat jellemző eljárást, melynek egyik példája így kezdődik: *Egy* hajszál kitépése nem tesz kopasszá. Hát aztán azt is tartja, hogy 10 ezerszer „egy hajszál” kitépése sem tenne kopasszá egy embert? Vagy egy más kérdést. Egy katona ugy-e még nem a porosz hadsereg? De ha annak a hadseregnek egyetlen egy katonáját meggyalázná egy másik nemzet: az a nemzet az *egész* porosz hadseregen ejtett gyalázatot fogná bünhödni. Az osztály-tudatnak vannak elfajulásai is, de örök igazság van benne. Katonáéknál „becsületbírótság” jár el ily esetben. Hanem minálunk nincs „kötelező” becsületbírótság.

Nó meg, a „szennyessünk”. Ne vigyük a piacra! Jól van. Ennek is értem az értelmét. De kérem. Ugy-e egy önértetes férj azt sem fogja türhetni, hogy nejéről suttogjanak? S há az asszony nyílt házasságtörést követett el? Lehet-e ügyét a forum elé nem vinni? —

Nós, én azt hiszem, hogy a katonák önértetését csak emeli az, ha maguk közt csak hősokeket és feddhetetlen jellemeket tudnak. A gárda meghal, de szennyet magán nem tür.

Egyébként köszönöm, kedves Kollega Ur, sok rám nézve megtisztelő, sőt hízogó szavait, köszönöm bírálatát, melynek intencziójában sok igazat el kell ismernem. Tudom, nem egymás személyét, hanem cselekedeteinket bíráljuk, a mivel együtt járhat a személy tisztelete, ki felett csak a jó Isten mondhat ítéletet. Mondjon mindnyájunk felett az ő kegyelme szerint.

S most már ez ügyben — azt hiszem — az Erd. Prot. Lap megtette kötelességét, — a többi nem a mi dolgunk.

Adja Isten, hogy hasonló ügyben ne kelljen többet pennát fogunk.

Nagy Károly.

Tudósítások az egyházi életből.

Lelkészeiktatás.

Mult hó 25-én iktatták be ünnepélyesen hivatalába a *szilágy-paniti* ev. ref. egyházközség egyhangulag meghívott új lelképásztorát: *Tóth Sándor* urat.

A beiktatást *Kerekes András* zilahi ev. ref. főgymn. vallás-tanár — mint esperesi megbízott — teljesítette.

Az említett napon a kis egyházközség tagjai a templomot zsufolásig megtöltötték. A szokásos alkalmi énekek elhangzása után beiktató lelkész-tanár lépett a szószékre s imádkozott Krisztus anyaszent-egyházáért, annak egy részéért, a gyülekezetekért s az új lelkészért, kérve mindegyikre Istennek áldását, megsegítő kegyelmét s felvilágosító szent lelkét. Ennek végeztével meleg szavakban ajánlotta az új lelkészt a gyülekezet pártfogásába, bizalmába, szeretetébe és tiszteletébe, s felhívta beköszöntő beszédének a megtartására.

A székfoglaló beszédnek úgy tartalma — melyben fejtegette a ref. lelkész valódi hivatását — mint nemes és önérzetes hangja, a templomi közönség minden tagjára látható jó benyomást tett.

Az istentisztelet végeztével a papi lakáson az esperesi megbízott elnökléte mellett egyháztanácsai gyűlés tartatott, hol az elnök még egyszer a presbyterium pártfogásába s szeretetébe ajánlotta az új lelkészt s különösen hangoztatta, hogy ref. egyházunk szervezete szerint a lelkész munkája eredménytelen, ha ezt a presbyterium minden tagja lélekkel és tettel nem támogatja.

Ezután a beszoigáló lelkész *Kenderessy Lajos* adta át az egyház vagyoni leltárát, drága könyveit, iratait s a klenodiumokat pontosan és hiánytalanul. Elnök indítványára a beszoigáló lelkésznek önzetlen munkásságáért és buzgóságáért a presbyterium jegyzőkönyvileg köszönetet szavazott.

Délben az új lelkésznel barátságos ebéd volt, melyre a község intelligenciája s az egyháztanács tagjai voltak hivatalosak.

Az ebéden lelkes és meleg szavakban éltették az új papot s annak családját, a beiktató s beszoigáló lelkészeket s az egyháztanács áldozatkész s buzgó tagjait. — Adja az Isten, hogy a kis ref. egyházközség — mely ott fontos nemzeti missiót is teljesít — új lelkészeiben végre állandót nyerjen, mert rövid három év alatt ez már a harmadik lelkésze.

Az új lelképásztornak pedig szívből kívánjuk, hogy működjen ott sikeresen Isten országának javára ad multos annos!!

(x.)

Lelkésze-iktatás Noszolyban.

Igen szép nap virradott febr. hó 1-én Noszoly és a hozzá tartozó egyházak egére. Ekkor történt meg a noszolyi körlelkészség közfelkiáltással megválasztott új lelkészeinek, *Solymossy Miklós* volt közárvári lelkésznek ünnepélyes beiktatása. Az ünnepélyes aktusról előre értesült hivek serege a reggeli órákban özönlött az omló félben álló noszolyi templomhoz vezető uton, hogy végre valahára annyi kárba vesztett jóakarata és sikertelen 4 évi küzdelem után hallhassák új papjoknak ajkairól Isten kegyelmének igéjét. És valóban még az ünnepély lefolyása előtt látni lehetett a hivek szemeiből sugározva az édes várakozásnak jeleit, midőn az új lelkész, kinek eddigi papi működéséről, ha nem más, hát az általa elhagyott egyházak épületeinek javítása és egyéb üdvös intézmények létrehozása élő bizonyítékul szolgál, a mi csak arra vallhat, hogy tevékeny, munkás ember, tiszt. Jakabházi Dániel beiktató pap oldalán belépett a roskadozni kezdő templom ajtaján. Egy pillanat alatt zsufolásig telt meg a templom. Ott volt

az intelligens elem is, élén Schilling Ottó kir. közjegyző és egyházmegyei algondnok urral. Schilling Ottó neje, Henter László birtokos és családja, Hartmann Viktor birtokos és Filipán Oktáv egyetemi hallgató, Nagy Géza czegei áll. tanító családjával és Solymossy Sámuel buzai áll. tanító stb.

Egyszerre megcsendült a hivek seregének Istent dicsőítő éneke a buzai állami tanító gyakorlott orgona kísérete mellett. Az ünnepélyt a beiktató papnak imája nyitotta meg, melyben áldást kér az új papra s a gyülekezetre, mely után az új lelkész lépett a szószékre és Lukács ev. 9. rész 57. verse alapján megtartotta szép beköszöntőjét. Előbb az omló falakra vetvén tekintetét, mindenkit meghatva, maga is elérzékenyülve aggodalmainak adott kifejezést a felett, hogy vajjon itt e helyen, a hol a hivek buzgósága és jóakarata megtörik az anyagi erőtelenségek miatt s daczára ennek a három százados templom szolgálatát felmondva, építésre vár; az édes anyai nyelv pedig itten-ottan már kihaló félben van, mert a tanítás évtizedek óta szünetel, képes lesz-e mint az igének szerény sáfára e helyen, az idegen nemzetiségek közé ékelt kised magyarság körében a jó utat megtalálva úgy hirdetni Istennek igéjét, hogy mindezen sebeket meggyógyítsa. Majd a hivek figyelmét szüntelenül lekötve, számot adott arról, hogy miként fogja Krisztust követni, mint pap és mint ember; végül kérte a Mindenhatót, hogy koronázza sikerrel törekvéseit.

A templom előtt Schilling Ottó ur mondott köszönetet az új lelkésznek lelkes beszédeért és egyzersmind biztosította a hivek szeretetéről és vonzalmáról.

Az ünnepélyt az egyház értékeinek átadása után Schilling Ottóné ő nagysága kegyes támogatásával diszebed követte, melyen nem maradtak el a felköszöntők sem. Az Ur adjon méltó folytatást a szép kezdetnek.

Jelen volt.

A szil.-szolnoki egyházmegyei tanács február 11-én tartotta meg ez évi első gyűlését Zilahon.

A tárgysorozat kiemelkedettebb pontjai ezekben nyertek elintézését: 4201—902 számú Igazgató-Tanácsi felhívásra, a korábban önálló jelleggel bírt, de később leány- vagy társegyházi fokra leszállított Szilágy-Kövesd, Erked, Erkörs-Szeödemeter, M.-Valkó, Récse, Szamosudvarhely, Benedekfalva, Égerhát, Érhátvan, Szamosujlak és Paczalusa egyházaknak anyasítását javaslatba hozta s a szükséges igazoló okmányoknak az e. m. levéltárából való felkeresésére Magyarosi István zilahi lelkészt kérte fel.

Papi állása betöltésén évek óta fáradozó Szilágy-Szentkirályi egyháznak, mely az 1898. évi XIV. törvcikk végrehajtása után nyerte meg a lelkesi fizetés állami kiegészítését, — engedélyeztetett, hogy szerényebb kivitelben bár, de felépíthesse papilakját s erre központilag kezelt tőkéből és kamataiból 2600 koronának kiutalása Igazgató-Tanácsnál javaslatba hozatott.

Mult évi kerületi közgyűlés az egyházvizsgálatot esperes, gondnok, főjegyző és számvevőből álló bizottság által rendelve teljesíteni, egyházmegyei tanács azon okon, mert az eddig csak némi kis tiszteletdíjban részesülő főjegyzőtől és számvevőtől még csak kívánni sem lehet, hogy a hetekig tartó utazás költségeit maguk hordozzák, tulterhelt egyházakat pedig ezek fedezésére kényszeríteni nem lehet, — feliratot intézett Igazgató-Tanácsához, hogy ezen itthon el nem hárítható nehézségek eltávolítására keressen és találjon módot.

Magyar-goroszlói és diosadi egyházakban — indokolt kérésre — új adózási kulcsot állapított meg.

Kémeri egyház azon kérését, hogy kepe-váltási alapja terhére a 713 koronát tevő lelkészi bor- és

faképét megválthassa, — helyben hagyta, illetve pártolással terjesztette fel Ig. Tanácshoz.

Monoí egyháznak — hátrálékos egyházmegyei tartozása kifizetésére — a kért időhaladékat megadta.

Megerősített 77 költségelőirányzatot és 23 szám adást s kimondta, hogy a nehézményelt számadások esperes útján kézbesíttessenek.

Végül pedig tiltakozását jelentette ki a „Prot. Lap“ ez évi hatodik számában megjelent azon állítás ellen, hogy egyházmegyénk papsága — espereséért vagy egyáltalán valaha megrovatott volna.

E. m. közgyűlés. Az udvarheiyi egyházmegye f. hó 16-án Sz.-Udvarhelyen r. k. közgyűlést tartott, melynek két főtárgya az új gondnokok beiktatása és a számvevői állás betöltése volt. A közgyűlést, Péter Károly főjegyző imádsága után, Menyhárt esperes nyitotta meg s az alakulás megtörténvén, felolvastatta az ig.-tanács leiratát, mely szerint az őszi ehker. közgyűlés az egyházmegye főgondnokává dr. Gyarmathy Dezső, algondnokává dr. Ráczkóvy S. és Somogyi J. aait választotta meg. Az új gondnokok, esperes felhívására, az esküt letették s dr. Gyarmathy, ugy a maga, mint gondnoktársai nevében, melyen átgondolt, tartalmas beszédben mondott köszönetet az irántuk megnyilvánult bizalomért; kifejtette azokat az irányelveket, a melyeket gondnoki kötelességükben követni fognak s ünnepélyes ígéretet arra nézve, hogy ref. egyházunknak jövőre is szolgálati munkásai, hű őrállói lesznek.

Az esperes megleghangu üdvözlő szavai után a közgyűlés 3 új tanítótól az esküt bevette s aztán Kelemen János aa. jelentette be, hogy a számvevői állásról öregsége és betegeskedése miatt kénytelen lemondani. A közgyűlés e lemondást fájdalommal vette tudomásul s Kelemennek azon lelkes odaadással és buzgósággal párosult, lankadatlan munkásságáért, amelyet az egyházi közélet terén több, mint 30 év óta, számvevői és e. m. tanácsbírói állásában 15 év óta kifejtett: hálás elismerését és köszönetét fejezte ki s elévülhetetlen érdemeit jegyzőkönyvileg is megörököltette. A számvevői állásra közfelkiáltással Biró Aron boldogfalvi lelkész, vil. tanácsbíróvá dr. Nagy Samu, egyh. fegyelmi bíróvá Vajda Ferencz választattak meg. A közgyűlés végeztével dr. Gyarmathy és dr. Ráczkóvy gondnokok vendégül látták a gyűlés tagjait Sándor J. féle fogadóban, a hol élénk eszmecsere folyt ref. egyházi kérdésekről.

Lelkészi könyvtárak.

Az erdélyi ref. egyházkerületben szabályrendelettel tételt kötelezővé a lelkészi könyvtáraknak felállítására. E soroknak az a célja, hogy utmutatást adjon arra nézve, hogy miféle utakon lehetne legcélszerűbben megvalósítani a szabályrendeletnek. — E végett igyekezzünk a szabályrendelet szellemét megérteni. Azt hiszem, hogy e rendelet célja nem lehet más, mint az, hogy a falusi lelkészt is folytonos önművelődésre s szakszerű továbbképzésre buzdítsa. Ismeretes dolog, hogy némely félreeső egyh. községben a lelkészt eddig annyira lekötötte saját és egyházának anyagi gazdasági rendezése, hogy a szellemi továbbképzésre nem maradt se ideje, se pénze. Könyveink és folyóirataink nagyon drágák. — A lelkész családjának a gyermekeinek fenntartása lefoglalta a lelkész minden gondját. Valjuk be őszintén, hogy a lelkész privát költségvetésének rovatóban a könyvekre és folyóiratokra szóló tétel vagy elmaradt, vagy csak a rendkívüli kiadások közt szerepelt s valóságos eseményszámba ment, ha egy új tudományos könyv került állandó lakosul a lelképasztor asztalára, a melyen ősi szokás szerint csak kölcsönzött könyvek foglaltak helyet s ezek is csak

olyanok voltak, a melyeket a papné is olvashatott: regények, verskötetek s naptárak. A szabályrendelet figyelembe veszi a lelkész hagyományos szegénységét s ezért a község terhére kívánja a lelkészi könyvtárak berendezését foganatosítani.

Ebből nem következik az, hogy a lelkész drákói szigorúsággal teremtsen lelkészi könyvtárt ott is, a hol az egyházközségnek semmiféle anyagi eszköz nem áll rendelkezésére. — Azt hiszem, hogy ilyen esetben a lelkésznek kell áldozatot hozni, a mi nem is eshetik nehezére, mert hiszen eddig is sajátjából kellett könyvkiadásait fedezni.

Milyen nyugodt öntudatot kelthet a lelkészben az a gondolat, hogy ilyen formán szeretett könyveit nem fogják könnyelmű örökösök elkótyavetyélni, hanem könyvszerzeményei az egyház állandó birtokában századokon keresztül fogják hirdetni az adakozó lelkész szellemét. Mert a könyv a legmeghittebb barátja az embernek s biztosan meg lehet ítélni az embert a könyvekről, a melyeket olvas. A lelkész tehát saját gondolatait és saját lelkét örökíti meg, ha kedvelt könyveiből egy párt átad a lelkészi könyvtár számára.

Jó volna, ha e könyvtárak felállításának megkönnyébbítésére a könyvkiadókkal is érintkezésbe lépünk, a kik a lelkészi könyvtárak számára beszerzendő műveket leszállított áron bocsátanak áruba. Ezt annyival is inkább meg lehetne várni tőlük, mert ezáltal közczélú szolgálatot tennének egyházunknak s nemzetünknek.

Elesik az az ellenvetés is, a mit néhányan hangoztatnak. Némelyek azt hiszik e könyvtárak létesítése által békóba verjük a protestáns szellemet az által, hogy olyan könyveket erőszakolnak az egyes lelkészekre, a melyeket az meggyőződése, izlése s tudományos képzettsége mellett nem fogadhat el.

Ebben a tekintetben tévesen magyarázzák a szabályrendelet 7-ik pontját, a mely szóról-szóra így hangzik: „A lelkészi könyvtárakba felveendő avagy felvehető könyvek jegyzékét évről-évre a püspök elnöklete alatt kiküldött szakbizottság állítja össze s terjeszti jóváhagyás végett a kerületi közgyűlés elé.“

A protestáns szabadságot a legkisebb mértékben sem sértheti ez a pont, mert hiszen világosan ki van benne tüntetve az, hogy végül mégis csak kerületi közgyűlés határozza meg a felveendő könyveket.

Király Béla.

TÁRCZA.

A boldogság utjai.

(Illúziók és ideálok.)

(Folyt. és vége.)

Az ifjuság nemes illúzióinak eltűnéséről szépen énekel Schiller egyik költeményében („Die Ideale“). Mig ifju volt, a geniuszok egész kara tánczolta körül élete szeke-rét, így:

„A szerelem, édes díjával —
Szerencse, arany ékiben —
A hir, csillag-koszorújával —
S az igazság, napfényében.“

De ime, alighogy élete derekára jutott, a szellemkar hűtlen lesz hozzá, hátat fordít neki s szertefut, vagy egyenként züllik el

„Szerencse legelőbb szökött el,
Tudás-szomj oltatlan maradt:
Kétely bevonta sűrű köddel,
Igazság, tiszta sugarad!“

Szent koszorud, hir! beszennyezve
Látám, méltatlan homlokod!
Szerelmivel gyorsan szállt messze,
Ah, mely rövid tavasz-napon.“ (Szász K.)

Goethe: *Faust*-ja is gunyt űz a tudáskosság illuziói-
ból. Hiába tanult ő bölcsészetet, orvosi tudományt, törvé-
nyeket és teológiát, látja, hogy tudni semmit sem lehet.

„Bár jól tudom, hogy okosabb vagyok,
Mint más diákok, doktorok, papok. —
De örömem semmibe sem lelem,
Hogy valami derekast tudnék, nem hiszem.
Nem képzelem azt, hogy taníthatok,
Embert téríthetek, javíthatok.“

Majd az élet illuziói ellen tőr Faust, s elkeseredésé-
ben és csalódásában szenvedélyes hangon így szórja átkait:

„Megátkozom mind, mi a lelket
Bű és bájával beszövi,
S igézetes varázserőkkel
E bűbarlangba leköti!
Megátkozom magas önérzetünket,
Melylyel lelkünk befonja önmagát!
Megátkozom a tüneményeknek
Erzékinkre ható káprázatát!
Megátkozom mi ábrándokba ringat,
A hirt, a névdicsőség tartamát!
Meg azt, a mi birtok színébe biztat,
A gyermeket, nőt, házat és igát!
Atkom Mammonra, hogyha kincscsel
Merész tettekre bátorít;
Atkom, ha tétlen élvezetre
Alánk puha párnát terít!
Atkom a szőlő balzsamos nedvére!
Atkom reád legforróbb szerelem!
Atkom a hitre! Atkom a reményre!
Legátkozottabb te légy — türelem!“

Ime Faustus átkozódásaiban határt nem ismer; az
érzékiesség illuzióival együtt akarja halomra dönteni mind-
azt, a mi erkölcsi életünknek legjavát képezi: reményt,
hitet, türelmet! Kábitó szenvedélyessége arra ragadta, hogy
kilökje lába alól a földet s megtagadja emberi méltóságát.
A szellemtábor is érzi ezt, midőn így kiált fel:

„Jaj! Jaj!
Szétrombolád! —
Omlík, széthull
A szép világ!“ (Komáromy A.)

A Faust világnézetét magunkévá nem tehetjük. Éle-
tünk átok nem lehet; nem hirdethetjük azt, hogy a lét
megsemmisülése boldogság; sem pedig materializmusba
és pessimizmusba nem sülyedhetünk. Rendeltetésünk az,
hogy küzdjünk e földi életben s keressük továbbra is a
boldogságot. Ha illuzióink többé nem boldogítanak, hagy-
junk fel azokkal; illuzióink hiabavalósága nem lehet ok
arra, hogy megátkozzuk a világot s önmagunkat. Tüzzünk
ki más eszméket, lelkesedjünk magasztos czélokért: esz-
ményekért, ideálokért s akkor boldogságunk továbbra is
biztosítva lesz.

Lássuk hát, minő eszmények, *ideálok* lehetnek éle-
tünk s boldogságunk biztosítására fontossággal.

Volt egy *Plato* nevű görög bölcs, kinek egész böl-
szészeti rendszere épen az eszme (idea) fogalmán épült
fel, ki különbséget tett eszmei és tapasztalati világ között
s azt hirdeti, hogy mindannak, a mit itt a tapasztalat kö-
rében találunk, ösképét az eszme-világban kell keresni. —
Ott vannak az eszmék, melyek örök léttel bírnak, s me-
lyeknek valóságát kétségbevonni nem lehet. Az emberi
lélek is ott találhatja fel a jó, szép, igaz, szabadság, örök-
kévalóság s az istenség örök eszméit, melyek lelkünkben
testet öltve, eszményekké (ideál) válnak s irányítólag hat-
nak gondolkodásunkra, képzelőtehetségünk s akarati
törekvéseinkre.

A *művészetnek* is épen az a hivatása, hogy vala-
mely örök eszmét varázsoljon elének egy-egy remek alkotás-
ban s az eszmei szépet, mint megtestesült eszményt
mutassa be, melynek megfelelőjét hiába keressük a tap-
asztalati világban. *Arany J.* is azt tanítja, hogy nem a
való feltüntetésében, hanem „*annak égi mássá*“-ban áll

a művészt varázsa. Tehát, ha a művészet az eszmények
kultusza akar lenni, fejezzen ki eszmét, hogy gyönyörköd-
hessen és hódíthasson.

Nem eszme, idea kifejezésére vállalkoznak-e a mű-
vészek, a költő, szobrász és festő, midőn verset írnak,
képet faragnak és festményt készítenek?

Egy Raphael kegyes Madonnája s Praxiteles szép
Aphroditéja, egy Sophokles önfeláldozó Antigonéja és
Shakespeare ártatlanul szenvedő Desdemonája, Goethe
mélyérzésű Iphigeniája s Arany szende Rozgonyi Piro-
kája, Vörösmarty bájos Hajnája s Fadrusz büszke Mária
Theréziája, — mindezek nem a nőiesség eszméjének kü-
lönböző árnyalatait testesítik-e meg? Nem ideálok, nem
eszmények-e ezek?

Vagy hivatkozom-e a férfiasság eszméinek mű-
vészi alkotásaira: Homer daczos, de vitéz Achillesére,
Vergilius kegyes és bujdosó Aeneisére, a Nibelung-ének
csodás erejű Siegfriedjére, Schiller nagyratörő Wallen-
steinjára, Shakespeare hajthatatlan akaratu Coriolanusára,
Madách küzdő Ádámjára, Goethe tudásért epedő Fauszt-
jára, Katona J. büszke és becsületére féltékeny Bánk-
bánjára, Arany J. hires és neves Toldijára, Zala György-
nek szabadságért való rajongást és hősiességet ábrázoló
budai honvéd-emlék-művére, vagy Köllő Miklósnak seges-
vári lelkes Petőfijére? Hát mindezek nem a férfi különböz-
törekvéseinek egy-egy eszméjét fejezik-e ki?

Vagy ha valamely epikai vagy drámai művet olva-
sunk, nem az emberi életet találjuk-e ott idealiter meg-
rajzolva, melyben a költő igazságszolgálatás a jót, szé-
pet, nemest juttatja diadalra s bukni hagyja mindazt, mi
magasabb hivatásunkkal ellenkezik: a bűnt, a gonoszat?

Vagy nem ideális légkörben mozgunk-e akkor, mi-
dőn egy Beethoven-féle symphoniát, egy Haydn-féle or-
atoriumot, vagy egy Wagner-féle operát hallunk előadva,
melyben a zene és a dal fenséges harmoniába olvad össze,
s gyönyörködve abban, elfeledjük a küzdelmes élet nehéz
terheit, fájdalomunk megenyhül s boldogságunk és örö-
münk megsokszorosodik?

A művészet ideális világát az *erkölcsi életbe* is át
kell vinni. Erkölcsi eszmények nélkül a gyakorlati életben
sem lehetünk el; az erkölcsi jóért itt is lelkesedni, küzdeni
kell, ha boldogok akarunk lenni.

Az erkölcsi eszmény azonban egyének és nemzetek,
korok és műveltségi viszonyok szerint különböző szo-
kott lenni.

Igy, mily eltérő formában jelenik meg a nőiesség
eszménye. ha csak az egyszerű háziasszonyra, a család-
jának élő hitvesre és anyára, a nagyvilág zajában tündö-
kölni szerető nőre, vagy egy büszke fejedelm-asszonyra
gondolunk! Mily elütő vonásokkal találkoznak a férfiasság
eszményét illetőleg is, ha csak az igazságért lelkesedő
tudósra, a mindennapi kenyérért küzdő munkásra, a harc-
ban vitézkedni szerető katonára, a haza javát munkálni
akaró államférfira, vagy egy uralkodó fejedelemre gon-
dolunk!

Hát a görög bölcs és római hazafi, az indiai brah-
min és keresztényen mártyr, a czopfos chinai és a mivelt
európai ember eszményei között mily eltérő a különbség!
És mily nagy az eltérés a renaissance és felvilágosodás
korának eszmei tartalma s a reformáció századának és
középkornak eszmei törekvése közt!

De az egyes ember eszménye is mily különböző
alakot ölt annak értelmi és erkölcsi fejlődésének foko-
zatai szerint!

A míg a gyermek ártatlansága érzetében s boldog-
ságának tudatában eszményét szülőiben keresi és találja
fel s apjához vagy anyjához hasonló lenni törekszik, —
addig az ifju már más eszményekért lelkesedik, irót, mű-
vészt, hadverő hőst, vagy valamelyik nagy államférfit
választja példányképpül. — Eszményeinkről a férfi-korban
sem mondhatunk le, ha mindjárt csökken is képzelőte-
nünk ereje s lelkesedésünk tüze alábbszállt. A mindennapi élet
küzdelmeihez a nemes czélokért folytatott harcainkhoz
szükséges a léleknek, a szívnek ideális szárnyalása. Ha
az ifju önzetlen lelkesedéssel pillanthat fel hősenek kima-
gasló jellemére, vitézségére, vagy nagylelkűségére, miért
ne lelkesedhetnék a férfi is a család és társadalom, haza
és nemzet s az emberiség fölöttéért; miért ne gyakorol-
hatná az igazság és mértékletesség, kitartás és kötelesség,
lelküismeret és buzgóság fenséges erényeit? Hisz a férfi-
kor nem arra való, hogy hátat fordítsunk az eszmények-
nek s felhagyjunk az ideálok kultuszával; sőt ellenkezőleg,

kötelességünké teszi, hogy habár megfontoltan is, de fokozott erővel küzdünk a jó, szép és igaz eszméiért s harczoljunk az erkölcsi idealismusért s közelebb hozzuk az emberhez azt a tündéres világot, mely lelkünket fölemeli és boldogabbá tesz.

Hogy aztán küzdelmünk határozott czéllal és helyes irányban történhessék, legyen eszményképünk a *Krisztus* a mi megváltónk, ki az emberiség elé ama magasztos czélt tüzte: „Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes”. (Máté 5. 48.) A keresztyén ember személyes eszménye, példányképe a Krisztus, ki nekünk „ut, igazság és élet” s ki tanait vérevel pecsételte meg. Megváltónk nem a képzelőtehetség alkotása, nem is pusztá gondolat vagy fogalom, hanem történeti személy, valóság, kit az Isten küldött a földre az emberiség megváltására. Ő megjelent „az időknek teljességében,” hozott nekünk örömet s megvalósította reánk nézve az istenfiúság eszméjét. Ha boldogok akarunk lenni s el akarunk jutni az „Isten országába,” kövessük a Krisztust, vegyük fel az ő keresztyét, hogy ihassunk az örökélet vízből.

Hit nélkül ideált elképzelni nem tudok. Eszményi lelkesedésünket a Krisztus szelleme kell, hogy áthassa; az evangélium fenséges tana kell, hogy irányítsa érzelmeinket és gondolatainkat, akaratunkat és cselekedetünket, ha boldogságunkat biztosítani akarjuk. Igazán boldog pedig csak az az idealista lehet, ki egyuttal keresztyén hívó is.

Az idealismusért való lelkesedésünk soha meg ne szünjék; az isteni világrendbe s az emberiség erkölcsi életfeladatába vetett hitünk soha meg ne rendüljön, mert ezek képezik boldogságunk forrásait!

Vajjon lehet-e boldog az az ifju, ki nem tud többé eszményekért lelkesedni, kire nézve értéktelenné vált mindaz, a mi nemes és nagyszerű, magasztos és szent?

Vajjon lehet-e boldog az a férfi, ki a mindennapiság légköréből nem képes fölemelkedni az eszmék tiszta aetherébe, honnan erőt és hitet, lelkesedést és kitartást meríthetne az élet küzdelmeihez és nehéz harczaihoz?

Vajjon lehet-e boldog az az aggastyán, ki nem bizik többé a jó, szép és igaz örök eszmében és győzelmében s az ezt szolgálók örök életében?

Az embert élete pályáján *illúziók* és *ideálok* vezetik. Törekvésünk legyen az, hogy a mennyire lehetséges, szabaduljunk meg az illúzióktól, de maradjunk hívek ideáljainkhoz. Hisz az illúzió levon, az ideál fölemel; amaz akárhányszor a mélységbe ránt, ez pedig a magasságba vezet.

Legyen vezérlő-elvünk: az *ideál*, — *Krisztus*!

Fejes Áron,
ref. koll. tanár.

Irodalom.

A magyar királyság második századával foglalkozik főképpen Acsády, „A Magyar Birodalom Története” című munkájának épen most megjelent 7. és 8-ik füzetében. Drámai élénkséggel rajzolja a Bizánczsal folytatott nagy küzdelmeket és finom kritikával mutatja meg ezeknek a harczoknak a fiatal magyar állam fejlődésére ható következményeit. Nem jelent meg eddig történeti munka, mely III-ik Béla és Imre királyok jelentőségét, uralkodói működését olyan éles világításba helyezte volna, mint Acsádyé. Az új kulturtörténeti adatok egész halmazával mutatja meg, hogy mint hagyja el Magyarország uralkodásuk alatt a régi ösvényt és lép arra az utra, a melyen a szó szoros értelmében nyugati és modern állammá fejlődött. Bélának, az apának uralkodása érdekesebb, ám Imrének, nagy tehetségű fiának kormányzása tanulságosabb. Csupa nemes törekvés, csupa szeretet és bizalom az egész ember, de mindig csak hálátlanságot, szeretetlenséget kell tapasztalnia. A katolikus egyházhoz való ragaszkodását, mély vallásosságát azzal jutalmazza a pápa, hogy a Balkán országokban egyenesen magyar-ellenes politikát folytat, a magyar főpapok pedig elégedetlenséget szítnak ellene. Nagy tehetségét, erélyét, okosságát bizonyítja, hogy a külső és belső ellenségekkel szemben is mindvégig megvédte a maga és a magyar államiság tekintélyét, és hogy az ország diadalmasan került ki a hosszú tusákból. Mikor Imre örök álomra hunyta le szemét, a

magyar király nemcsak Magyarország, Horvát- és Dalmátország, hanem Ráma, Rácország, Halics és Bolgárország királyának címeit viselte. E címekben nyert kifejezést az a tény, hogy a forrongásban lévő Balkánfélszigeten állandóan meggyökeredzett a magyar állam és hogy az Adriától a Feketetengerig az ő befolyása lett irányadó. A keretek, melyek előttünk kibontakoztak, valóban egy nagy magyar birodalom keretei. Szeretettel, mélyes tudással rajzolja Acsády ezt a hatalmas fejlődést. Folyton rámutat arra is, hogy a királyság második századában nemcsak határaiban, de belől a közszellemben és közszervezetben is lényeges változások ment át a fiatal Magyarországra. — Átment nemcsak külső szokásaiban, hadviselése módjában, hanem eszejárásában, érzéseiben és gondolkodásában is. Magyar maradt a nemzet, de európai magyar. Ezek a közlélek és közszervezet átalakítására vonatkozó fejtegetések a magyar kulturhistoriának legszebb lapjai közé tartoznak. Nemcsak tartalmuknál, a stílus melegségénél és szépségénél fogva, hanem érdekeltégükönél fogva is. Ugy hatnak az olvasóra, mint valamely lendületesen, költőfantáziával megírt kulturhistóriai regény legvonzóbb fejezetei.

Különfélék.

Lelkész-meghívás. *Jakab* József fotos-martonosi ref. lelkészt a gidófalvi ref. egyház febr. 17-én egyhangulag lelkészének hívta meg.

A Bethlen-kollegium a szászsebesi egyháznak templomépítésre 50 koronát adományozott. E rövid hír újra egy szép példa e nemes kollegium munkáiról, a melylyel mind gyakrabban tűnteti ki magát ez intézetünk előjárósága. Egyházaink soh'se vonták meg támogatásukat iskoláinktól. Csak természetes tehát, de nemes is, hogy kollegiumaink is kifejezik — ki-ki ahogy teheti — egyházaink sorsára iránti érdeklődésüket. A kálvinista-magyar mentése terén, különösen környezetében, e kollegium már közelebről is sokat tett. Legyenek e sorok méltó elismerésül.

Közhasznu szövetkezetünk. A napokban Kolozsvárról a Közhasznu Szövetkezettől az alábbi levelet kaptam: Kolozsvárt, 1903. febr. 12. Nagytiszteletű Csekme Ferencz ev. ref. esperes urnak, Gernyeszeg.

Van szerencsénk értesíteni a nt. Esperes urat, hogy kezdő kis intézetünk 1902. évi csekély tiszta jövedelméből 390 koronát osztottunk fel kultur- és humán-célok segélyezésére és ezek között 50 koronát utaltunk ki a *görgényüvegcsüri* ev. ref. leányegyházköztség templomépítési alapjára és 50 koronát a *pókakereszturi* egyház javára, ez utóbbit alaptőke czímen intézetünk 1 drb. üzlet-rész jegyében kiadandólag. Az 1903. évtől kezdődőleg kamatozó üzlet-rész-jegyet idecsatolva, az 50 koronát pedig postautalványon küldjük és kérjük Nagytiszteletedet, hogy azokat rendeltetési helyükre juttatni méltóztassék. Kiváló tisztelettel Közhasznu Szövetkezet. Kolozsvárt. Nagy Károly. Dr. Kádár János.

No hát, ha igaz az, hogy minden szónál szebben beszél a tett: a serdülő gyermek szépen kezd gagyogni, diskurálni, beszélni, — *cselekedetekben*. Ime még alig tud járni, — már is teszen valamit. Nagyon sokat, mert a szegény özvegyasszony, ki a templom perselyébe — nagy szerényen — filléreit tevő. Mindenét oda adta. Ez az ifju, kezdő, — kellő figyelemben és pártolásban nem részesült intézet is, — a nagy, gazdag pénzintézetekhez viszonyítva egyszerű alamizsnánál többet adott. Lássunk csak számokat: Görgényi traktusunknak az 1900. decz. 31-iki állapot szerint volt betétje: 1. M.-Vásárhelyen 2482'64 kor. 2. Szász-Régenben 108.228'32 kor. 3. M.-Régenben 136.784'39 kor. 4. Hitelszövetkezeteknél 8.484'16 kor. 5. Egyebütt 8.000 korona. Összesen 263,979.51 korona. És vajjon ezektől kapunk-e valamelyes alamizsnát? Nem igen. S ime a „Közhasznu Szövetkezet” néhány részvényért, kevés betétért, — melynek törvényes kamatját szintén folyósítja, — még külön is miképpen honorál! Igazán méltó volna minél nagyobb pártfogásra. Hogy mint tengerbe, folyón ide össze minél több patak — s lenne nagy, mély tenger, hogy gályákat, hajókat vigen: áldást árásson maga kö-

rül. Fogadja ifju intézetünk, felsegélte egyházaim nevében is, hálás köszönetemet. Virágozzék, növekedjék! *Csekme Ferencz, görgényi esperes.*

Bethlen-kör ünnepélye. Mult számunkban említettük, hogy az ifju és szép reményű Bethlen-kör márczius 8-án nagyszabásu hangversenyt rendez, részben saját pénztára, részben a nagy fejedelem Enyeden föllábitandó szobrának alapja javára. A buzgó rendezőség gr. Bethlen Pál elnök és gróf Haller János alelnökkel élén fáradozhatatlanul dolgozik a hangverseny sikere érdekében. A végső megállapodás szerint a műsor a következő: 1. Nyitány: honvéd zenekar. 2. Megnyitó beszéd: ifj. gróf Haller J. alelnök. 3. Petőfi a Hortobágyon, előadják: Bodor Ilonka k. a., Laurovics F. és Veszprémi D. 4. Fejedelem. Irta Felszeghy D., szavalja Tótvölgyi Margit. 5. Felolvas Hegyesi Vilmos. 6. Kurucz dalok, tárogató kísérettel éneklő Kónya Kálmán. 7. Magyar ábránd stb. Szerzette és előadja Király B. hagymasodoni ref. lelkész. 8. Vig szavalt: Gál Jenő. 9. Váró—Borsay „Bethlen óda”, előadja a prot. női kar, theol. ifj. énekkar és honvéd zenekar. Mint örömmel láthatjuk, az ifju Bethlen-kör szép munkásságot fejt ki, csak kálvinista vezérebereink, mágnásaink és kollegiumaink halgassák meg kérés szavukat s részesítsék támogatásaikban, mert arra mindenképen méltók.

A közhasznú szövetkezet első évi jelentése, a mérleggel és tagok névsorával együtt, nyomtatásban megjelenén, az érdekes füzet adataiból örömmel konstatáljuk, hogy már a kezdő év csekély jövedelméből is jelentékeny összeget osztott ki az intézet közczélokra, a következő egyházakat és egyházi intézményeket részesítvén segélyben:

1. a Szeretetháznak 50 korona,
2. a „Vasárnap” terjesztésére 40 korona,
3. a Görgény-üvegcsüri egyh.-nak 50 korona,
4. a Kibédi ref. egyháznak 50 korona,
5. a Pókakereszturi egyháznak 50 korona,
6. a Völcsöki egyháznak 50 korona,
7. a brassói Jóték.-Négyeletnek 50 korona,
8. a hosszufalusi missiónak 50 korona jutott a

mindössze 1164 koronát tevő évi jövedelemből, vagyis a teljesen befizetett üzletrészek 50%-os osztalékán és a tartalékalap 250%-os dotációján felüli összeg egészen közczélokra fordított. Öszintén óhajtuk e nemesczélú intézet gyors fejlődését és melegen ajánljuk pártolását, hogy mielőbb hatalmas erőforrása lehessen kálvinista egyházunknak és ez uton az erdélyi magyarságnak.

Köszönet. Mája egyházközség ujonnan alakított dalköre saját alapja gyarapítására folyó hó 14-én este műsorral egybekötött igen szépen sikerült táncmulatságot rendezett, melyen az érdeklődés és a jó kedv, valamint az általános siker igen fényesen nyilatkozott meg. Kiadásokat leszámítva maradt tiszta jövedelem 72 korona 20 fillér. — Midőn ez örvendetes tény közhírré tenni óhajtom, nem mulasztatom el egyszerismind az igen tisztelt helybeli és vidéki közönségnek, valamint a kegyes felülfizetőknek szives részvételeért és dalkörünk irányában tanusított becses pártfogásáért tiszteletteljes köszönetet nyilvánítani. Kelt Májában, 1903. február hó 16-án. Sipos György, májai ev. ref. lelkész.

„Koszoru” című kiadványai számára a Magy. Prot. Irodalmi Társaság pályázatot hirdet tiz elbeszélésre. A pályázat nyílt, mindenki részt vehet benne, jelígs levélke nem szükséges. A közlésre elfogadott művek kis nyomtatott ívenként 40—50 koronával díjaztatnak. Egy füzet terjedme egy nyomtatott ívnél kisebb, másfélnél nagyobb nem lehet. A föltétel az, hogy az elbeszélések igaz magyarán szólnak, az evangyéliom lelke buzogjon bennök, egyházas, keresztyén léleképítő erővel hassanak. Történelmi tárgyauk, kivált ha tárgyauk a magyar reformáció korából való, előnyben részesülnek. A kéziratok *Kecskeméthy István* ref. theol. tanárhoz, a „Koszoru” szerkesztőjéhez küldendők *Kolozsvárra*, folyó évi június hó 15-éig. Budapest, 1903. február hóban *Szöts Farkas*, a M. P. I. Társaság titkára.

Jótékonyczélú mulatságok. A középlaki ev. ref. ifjuság 1903. évi február hó 24-én Középlakon, az állami iskola nagy termeiben felerészben az építendő új templom, felerészben a saját dalkara harmoniuma javára *műsoros táncszertélyt* rendezett.

A magyar bikali ev. ref. népénekkar saját alapja javára, 1903. év márczius hó 1-én, Bánffy-Hunyadon a „Tigris” szálló emeleti nagytermében *hangversenyt* tart, melyen Benedek Elek a jeles író fog felolvasni.

A mező-erkédi ev. ref. egyházközség a saját temploma számára egy második harang beszerzése czéljából f. év és hó 21-én az állami iskola tantermében jótékonyczélú műkedvelői előadással és kar-

énekekkel egybekötött *zártkörű kosaras-bált* rendezett, melynek védnöke: özv. Putnoky Domokosné szül. Bónis Sarolta. Elnökei: Bónis István, orsz. képviselő és Dr. Tóth Endre, kir. közjegyző voltak.

A *héjasfalvi* magyar társadalom 1903. évi febr. 21-én, az állomás felvételi épület várótermeiben, az *evang. ref. egyház orgona-alapja* javára zártkörű *táncszertélyt* rendezett, melynek elnöke Somogyi Albert, alelnöke: Pcrényi József, ellenőr: Pakuts Gyula.

Szászsebesben épülő templom és paplakra kegyes adományokat küldöttek: br. Kemény Kálmán 20 kor., Szászrégen vidéki takaré- és hitel részvénytársaság 10 kor., Hazai biztosító társaság 25 kor., Páncsovai Népbank 5 kor., István Gőzmalom Társulat Debreczen 6 kor., Franklin-társulat 5 kor., Pozsonyi kir. törvényszék 7 kor., Dévai kir. ügyészség ivén: Horváth Simon kir. ügyész 4 kor., Makkay Jenő kir. alügyész 2 kor., Tóth Miklós kir. aljegyző 1 kor., Huger Ödön 40 fillér, Lőrinczy Mihály 40 fillér, Balogh Gyula 4 kor., Szöcs F. Lajos 1 kor., N. N. 1 kor., Mara László 2 kor., Baktay János 2 korona, Dr. Balogné 2 korona, összesen 21 kor. 80 fillér; Budapesti kir. ügyészség ivén: dr. Geguss Gusztáv 5 kor., dr. Pataky Gyula 5 kor., dr. Hodászy Antal 2 kor., Polgár Viktor 1 kor., dr. Geszti Andor 2 kor., Gáll Endre 3 kor., Uzonyi 1 kor., Belopotoczky 1 kor., Zolyomi kir. járásbiróság 5 kor. 20 fill., Szt. Lukács-fürdő Részvénytársaság Budapest 10 kor., Biró Dániel gyűjtése Alsó-Sófalván 9 kor. 60 fill., Ev. ref. Egyháztanács Kun-Szt-Miklós 5 kor., Ev. ref. egyház B.-Feketehegy 3 kor., Szabadszállási ev. ref. egyház 20 kor., Kemecei ev. ref. egyház 1 kor., Kisbirto-kosok országos földhitelintézete 10 kor., Szegszárdi kir. ügyészség ivén: Tóth Károly 5 kor., Korbonovics Dezső 40 fillér. (Folytatjuk.)

Hivatalos rész.

Sz. 204—1903.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett *csékelyfalvi* IV-ed osztályu egyh. község lelkési állomására pályázat nyitattik.

Javadalom Gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül 718 korona értékű kanonika porczió, terménykepe és munkabeli szolgálmány. Fizetéskiegészítési államsegély 1600 koronáig 1113 kor. 97 fillér. Megjegyzendő, hogy ez utóbbi összegből 200 kor. fuvarköltség.

Minősítvénnyel és szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt folyamodványok nt. Menyhárt András esperes afiához küldendők Kecsetbe (u. p. Székelyudvarhely).

Pályázati határidő: 1903. márczius 20.

Kolozsvárt, 1903. febr. 23.

Dr. Bartók György,
püspök.

247—1903.

FELHIVAS.

Miután a közelebbi egyházmegyei közgyűlés tiszt. Biró Áron felső-boldogfalvi lelkész fiait számvevőnek megválasztotta, a mult évi egyházközségi számadások hozzá mielőbb beadandók, hogy azokat az egyházvizsgáló-bizotts. kiszállása előtt elbírálhassa s a vizsgálat alkalmával magával vihesse.

Továbbá felkérem tiszt. lelkipásztortársaimat, sziveskedjenek utasítani egyházközségükben lakó azon lelkési és tanítói özvegyeket, árvákat, kik az udvarhelyi egyházmegye gyámintézetétől segélyt nyerni jogosultak, hogy életben létük s özvegyeségi bizonyítványaikat ez évi márcz. 31-ig adják be tiszt. Bedő András gyámintézeti pénztáros afiához Bikafalvára (u. p. Székelyudvarhely). Az elkésve érkező folyamodványok nem vétetnek figyelembe.

Kecsetben, 1903. február hó 20-án.

Menyhárt András,
év. ref. esperes.